

Panteia

Research to Progress

Research voor Beleid | EIM | NEA | IOO | Stratus | IPM

debeleidsonderzoekers

Arbeidsmarkt Colland 2016

C11630

Dr. Peter Donkervan Heel (De Beleidsonderzoekers)
Dr. Ruud Hoevenagel (Leids Onderzoeks Kollektief)

Zoetermeer/Leiden, 16 september 2016 Versie met voorwoord

De verantwoordelijkheid voor de inhoud berust bij Panteia. Het gebruik van cijfers en/of teksten als toelichting of ondersteuning in artikelen, scripties en boeken is toegestaan mits de bron duidelijk wordt vermeld. Vermenigvuldigen en/of openbaarmaking in welke vorm ook, alsmede opslag in een retrieval system, is uitsluitend toegestaan na schriftelijke toestemming van Panteia. Panteia aanvaardt geen aansprakelijkheid voor drukfouten en/of andere onvolkomenheden.

The responsibility for the contents of this report lies with Panteia. Quoting numbers or text in papers, essays and books is permitted only when the source is clearly mentioned. No part of this publication may be copied and/or published in any form or by any means, or stored in a retrieval system, without the prior written permission of Panteia. Panteia does not accept responsibility for printing errors and/or other imperfections.

Inhoud

Voorwoord	5
Inleiding	7
Samenvattende conclusie	9
1 Bedrijven	11
1.1 Aantal bedrijven	11
1.1.1 Aantal bedrijven naar deelsector	11
1.1.2 Ontwikkeling van het aantal bedrijven	12
1.2 Bedrijven per grootteklasse	13
1.3 Bedrijven per regio	14
1.4 Bedrijven met en zonder cao	16
2 Werknemers	17
2.1 Werknemers naar deelsector	17
2.1.1 Aantal werknemers	17
2.1.2 Ontwikkeling aantal werknemers	18
2.2 Werknemers naar grootteklasse	19
2.3 Werknemers per regio	20
2.4 Kenmerken van werknemers met een vast contract	21
2.4.1 Aandeel werknemers met vast contract	21
2.4.2 Geslacht	22
2.4.3 Leeftijd	23
2.4.4 Opleidingsniveau	24
2.4.5 Arbeidsongeschiktheid	26
2.4.6 Functies	26
3 De inzet van externe medewerkers	33
3.1 Inleiding	33
3.2 De inzet van externe medewerkers	33
3.3 De inzet van uitzendkrachten nader beschouwd	35
3.4 Contracting	37
3.5 De inzet van extern personeel in piekperioden	39
3.6 Ontwikkeling inzet externe arbeid	40
4 De instroom van nieuw personeel	41
4.1 De omvang van de instroom	41
4.2 Instroompercentage in 2015	42
4.3 Herkomst van nieuw personeel	43
4.4 Kenmerken nieuw personeel	44
4.4.1 Opleidingsniveau instroom	44
4.4.2 MBO-niveau instroom	45
4.4.3 Opleidingsrichting instroom	46
4.4.4 Instroom BBL	47

4.4.5	Instroom naar functie	47
5	De uitstroom van personeel	49
5.1	De omvang van de uitstroom	49
5.2	Uitstroompercentage in 2015	50
5.3	Bestemming van de uitstroom	51
6	De doorstroom van personeel	53
6.1	Saldo van instroom en uitstroom	53
6.2	Doorstroom binnen de sector	54
7	Arbeidsmarktknelpunten	57
7.1	Openstaande vacatures	57
7.2	Moeilijk vervulbare vacatures	59
7.2.1	Aandeel bedrijven met moeilijk vervulbare vacatures	59
7.2.2	Aandeel moeilijk vervulbare vacatures	60
7.2.3	Openstaande vacatures voor schoolverlaters met een groene mbo-opleiding	60
7.3	Toekomstige wervingsbehoefte	61
8	Zelfstandigen	63
8.1	Inleiding	63
8.2	Aantal zelfstandigen	63
8.3	Aantal zelfstandigen naar regio	64
8.4	Achtergrondkenmerken zelfstandigen	64
8.5	Piekperioden zelfstandigen	64
8.6	Zelfstandigen met personeel	65
8.7	Zelfstandigen en contracting	66
9	Conclusies	69
9.1	Conclusies bedrijven	69
9.2	Conclusies werknemers	69
9.3	Conclusies inzet van externe medewerkers	71
9.4	Conclusies nieuwe instroom	71
9.5	Conclusies uitstroom	72
9.6	Conclusies groei en doorstroom	72
9.7	Conclusies arbeidsmarktknelpunten	73
9.8	Conclusies toekomst arbeidsmarkt	73
9.9	Conclusies zelfstandigen	73
9.10	Uitkomsten per deelsector samengevat	74
Bijlage 1	Verantwoording	79
Bijlage 2	Bronnen	83
Bijlage 3	Arbeidsmarktregio's naar district	85

Voorwoord

Het bestuur van Colland Arbeidsmarkt heeft wegens het wegvallen van het Productschap Tuinbouw in 2014 het initiatief genomen om via onderzoek actuele arbeidsmarktgegevens te verzamelen ter ondersteuning van beleidsvorming door sociale partners in de agrarische en groene sectoren. Het bestuur is van mening dat herhaling meer inzicht in ontwikkelingen op de (sectorale) arbeidsmarkt kan opleveren. Daarom is dit jaar opnieuw een onderzoek uitgevoerd. De uitkomsten van dit onderzoek zijn in dit rapport "Arbeidsmarkt Colland 2016" opgenomen. Dit keer zijn niet alleen bedrijven met werknemers bevraagd maar ook zelfstandigen.

Naar de mening van het bestuur geeft dit rapport een actueel beeld van en een solide inzicht in de ontwikkelingen op de arbeidsmarkt van de agrarische en groene sectoren. De hier gepresenteerde informatie is verzameld voor sociale partners, maar kan ook interessant zijn voor anderen zoals bedrijven, werknemers, het (beroeps)onderwijs, overheden en andere beleidsmakers.

Voor het verzamelen van de gegevens en om de inhoud én bruikbaarheid van de gegevens te verhogen, is samengewerkt met de Groothandel Bloemen en Planten en met de Groothandel Groenten en Fruit. Deze twee sectoren dragen zorg voor hun eigen publicaties.

In het rapport is zo veel mogelijk aangesloten bij reeds beschikbare informatie van Colland Arbeidsmarkt (de zogenaamde factsheets) en overig vrij verkrijgbare arbeidsmarktgegevens. De informatie uit deze jaarlijks gepubliceerde factsheets is in dit rapport aangevuld met extra informatie over mobiliteit en inschattingen van wat bedrijven in de nabije toekomst verwachten. Belangrijk is ook dat het door de omvang van het onderzoek mogelijk is om ook informatie te geven op het niveau van een aantal deelsectoren.

Wij bedanken de leden van de begeleidingscommissie en de onderzoekers van Panteia en De Beleidsonderzoekers en niet te vergeten Actor voor de ondersteuning, de plezierige samenwerking en de soms fundamentele en diepgravende discussies. Discussies die tot meer verdieping en richting leidden.

Wij vertrouwen er op dat wij met dit rapport een kwalitatief goede bijdrage leveren aan uw inzicht en beleidsvorming op het gebied van arbeidsmarkt in uw sector, regio en/of bedrijf.

Riet Zweistra,
Jaap Bosma
Voorzitters Colland Arbeidsmarkt

Inleiding

Twee verschillende deelonderzoeken

In opdracht van Colland Arbeidsmarkt (hierna Colland) heeft Panteia onderzoek gedaan naar de stand van zaken op de arbeidsmarkt in de agrarische en groene sector. Er zijn twee verschillende deelonderzoeken. Net als in 2014 is onderzoek gedaan naar de Colland-sector. Bij de steekproeftrekking is hierbij gebruik gemaakt van de registratie van Colland. Daarnaast is in 2016 voor het eerst onderzoek gedaan naar de arbeidsmarkt in de totale agrarische en groene sector. Hierbij is gebruik gemaakt van de registratie van Colland en van het bedrijvenbestand LISA. Hierover is apart gerapporteerd. De dataverzameling voor beide deelonderzoeken is tegelijkertijd uitgevoerd (online en telefonisch).

Representatief onderzoek

Dit verslag betreft de Colland-sector. Groenvoerdrogerijen, rundvee- en varkensverbetering zijn buiten beschouwing gelaten. In totaal 3.316 bedrijven hebben deelgenomen aan het telefonisch onderzoek (waarvan een klein deel online). Het beeld voor Colland als geheel achten wij betrouwbaar en representatief voor alle bedrijven die bij Colland zijn geregistreerd per ultimo 2015. Uitgangspunt zijn de 12 Colland-sectoren. Deze zijn in het onderzoek verder uitgesplit in 19 deelsectoren. De respons in een aantal deelsectoren was dermate klein dat deze zijn samengenomen. De uitkomsten voor bedrijfsverzorging, paddenstoelenteelt, open teelten overig en groothandel bloembollen zijn indicatief. De meeste uitkomsten voor de andere deelsectoren zijn voldoende betrouwbaar. Uitkomsten die zijn gebaseerd op te weinig cel-vulling en alleen een indicatief beeld geven, zijn in de tabellen aangegeven met een asterisk (*). Door afronding kan een optelling van percentages soms op 99 of 101 procent uitkomen. In bijlage 1 is een verantwoording gegeven. De eindverantwoordelijkheid berust geheel bij Panteia.

Vergelijking naar deelsector

De resultaten zijn weergegeven per deelsector. Om het lezen te vergemakkelijken, is in de tabellen gebruik gemaakt van kleuren. Wanneer een bepaalde uitkomst bij een deelsector meer dan 10 procentpunten hoger is dan het gemiddelde van de hele Colland-sector, dan is dit aangegeven met **groen**. Wanneer een bepaalde uitkomst bij een deelsector meer dan 10 procentpunten lager is dan het gemiddelde van de hele Colland-sector, dan is dit aangegeven met **oranje**. Op deze wijze is per deelsector snel te zien waar en hoe een deelsector afwijkt van het gemiddelde. In de conclusie (paragraaf 9.10) is een samenvatting van de resultaten gegeven per deelsector.

Vergelijking met de vorige meting

Bij de vergelijking van de uitkomsten van beide onderzoeken moet rekening worden gehouden met de verschillende meetmomenten. Het onderzoek van 2014 betreft de stand per ultimo derde kwartaal 2014 en de periode van het derde kwartaal 2013 tot en met het derde kwartaal 2014. Het onderzoek van 2016 betreft de stand per ultimo 2015 en het gehele kalenderjaar 2015. In beide onderzoeken gaat het over een heel jaar, maar de standen van de werkgelegenheid zijn op verschillende momenten in het jaar. De verschillen in de structuur van de werkgelegenheid op beide meetmomenten zijn zodanig klein dat de invloed van de verschillende meetmomenten beperkt wordt geacht. Bij de instroom en uitstroom van personeel hebben beide metingen betrekking op een geheel jaar. Bij openstaande vacatures betreft het de stand op het meetmoment (in 2014 augustus-september en in 2016 mei-juni). Wat betreft de inzet van extern personeel spelen de verschillende meetperioden wel een rol. Voor de

meting van 2014 gaat het om de inzet van extern personeel, inclusief uitzendkrachten, per ultimo derde kwartaal 2014. Voor de meting van 2016 betreft het extern personeel per ultimo 2015. Om de invloed hiervan te beoordelen, is in de tweede meting ook gevraagd naar de inzet van extern personeel in piekperioden in 2015. Over het algemeen zijn de uitkomsten van beide onderzoeken 2014 en 2016 goed te vergelijken, met dien verstande dat bij de verdeling naar contractvorm en openstaande vacatures rekening moet worden gehouden met seizoensinvloeden. Daarnaast moet rekening worden gehouden met de marges van de schattingen, waardoor kleine verschillen van bepaalde schattingen in werkelijkheid geen verschil behoeven te betekenen.

Leeswijzer

Hoofdstuk 1 gaat in op de bedrijven, hoofdstuk 2 op de werkzame personen, hoofdstuk 3 de instroom van personeel, hoofdstuk 4 op de werkzame personen die niet op de loonlijst staan, hoofdstuk 5 de uitstroom van personeel, hoofdstuk 6 de groei van het aantal werknemers en de doorstroom en hoofdstuk 7 de arbeidsmarktknelpunten, hoofdstuk 8 de zelfstandigen en hoofdstuk 9 de conclusie. De lezer met weinig tijd wordt aangeraden om de nu volgende samenvattende conclusie te lezen en daarna direct door te gaan naar hoofdstuk 9.

Samenvattende conclusie

Veranderingen op de arbeidsmarkt gaan niet snel ...

Het doel van het onderzoek is een beschrijving te geven van de werking van de arbeidsmarkt in de Colland-sector in 2015. Hierbij is een vergelijking gemaakt met de uitkomsten van de vorige meting in 2014. Veranderingen op de arbeidsmarkt gaan niet snel. Dat betekent dat er geen harde conclusies kunnen worden getrokken over veranderingen op basis van twee meetmomenten met (ruim) een jaar ertussen. Desalniettemin zijn er wel signalen die kunnen worden opgetekend en lichte verschillen bij bepaalde onderwerpen, die samen een beeld geven. Daartoe is hier een onderbouwde poging gedaan. Allereerst volgt een samenvattende tabel met de meest opvallende uitkomsten.

Tabel S1 De belangrijkste resultaten samengevat

Afgeronde cijfers	2015	2014	Vershil (procentpunten)
Aantal bedrijven ultimo 2015 resp. ultimo 2013 (Colland registratie)	15.356	15.353	3
Aantal werknemers gemiddelde per maand (Colland registratie)	113.487	117.917	-4.430
Aandeel vaste contracten	74%	67%	7%
Aantal tijdelijke contracten (afgerond)	30.000	39.000	-9.000
Aantal vaste contracten (afgerond)	84.000	79.000	5.000
w.v. jongeren (tot 25 jaar)	17%	12%	5%
w.v. lager opgeleiden	9%	16%	-7%
w.v. mbo	58%	47%	11%
w.v. mbo-niveau 1	2%	12%	-10%
w.v. mbo-niveau 3 en 4	86%	76%	10%
w.v. groene functie	66%	46%	20%
w.v. uitvoerende functie	77%	53%	24%
Extern personeel standcijfer	41.000 (37%)	45.000 (38%)	-4.000
Aantal uitzendkrachten standcijfer	25.000 (23%)	27.000 (23%)	-2.000
Extern personeel piekperiode	90.000 (79%)	n.b.	-
Bedrijven met instroom	29%	32%	-3%
Instroom(percentage) werknemers	17.000 (15%)	18.000 (16%)	-1.000
w.v. lager opgeleiden	22%	42%	-20%
w.v. mbo	49%	30%	19%
w.v. groene opleidingsrichting	56%	41%	15%
Bedrijven met uitstroom	28%	33%	-5%
Uitstroom(percentage) werknemers	18.000 (17%)	21.500 (17%)	-3.500
w.v. werkloos	19%	10%	9%
Saldo in- en uitstroom	-0,9%	-1,8%	0,9%
Bedrijven met vacatures open	11%	7%	4%
Vacaturegraad	2,2%	1,6%	0,6%
Bedrijven met moeilijk vervulbare vacatures	73%	60%	13%
Moeilijk vervulbare vacatures	44%	36%	8%
Bedrijven die instroom verwachten	29%	22%	7%
Verwachte instroom komende jaar	21.000 (18%)	19.000 (13%)	2.000 (5%)

De negatieve groei vlakkt af ...

Een zich voortzettende daling van het aantal bedrijven en werknemers gaat gepaard met schaalvergroting. Het gemiddeld aantal werknemers per bedrijf neemt toe. Positief is dat de daling van de negatieve groei is afgevlakt en dat de verwachtingen voor het komende jaar wat positiever zijn dan een jaar eerder. Meer bedrijven verwachten personeel aan te nemen en ook het totaalaantal aan te nemen werknemers is naar verwachting hoger.

Meer vast, minder tijdelijk en meer extern (flexibel) personeel

Sinds 2014 is er per saldo een toename van vaste contracten, een afname van tijdelijke contracten (eigen loonlijst) en een toename van extern (flexibel) personeel, waarbij het beeld per sector sterk kan verschillen. Het aandeel extern personeel is weliswaar even groot als een jaar eerder. Ook wat de betreft de inzet van bepaalde typen flexibele arbeid zijn geen veranderingen te zien, ook niet bij uitzendwerk. Echter, vanwege het verschil in meetmomenten in combinatie met de pieken in de arbeidsfilm gaan wij ervan uit dat er meer extern (flexibel) personeel is ingezet.

Meer investeringen in de kern van het personeelsbestand ...

Er lijkt sprake te zijn van meer investeringen in de kern van het eigen personeelsbestand. Er zijn meer werknemers met vaste contracten, zowel in relatieve als in absolute zin. Het personeelsbestand bestaat meer uit jongeren, minder lager opgeleiden en meer mbo-ers (en daarbinnen minder mbo-niveau 1 en meer mbo-niveau 3 en 4) en meer werknemers in een uitvoerende functie. Dit zien we ook terug in de instroom van nieuw personeel. Er zijn duidelijk minder mensen aangenomen met een lagere opleiding en meer met mbo. Ook zijn er meer mensen met een uitvoerende functie aangenomen. De uitkomsten lijken erop te wijzen dat er wat meer werkenden dan schoolverlaters zijn aangenomen. Deze uitkomsten duiden op een investering in de kern van het personeelsbestand. De schaalvergroting kan hiervoor een van de verklaringen zijn. Maar ook het kennelijk wat grotere optimisme kan bij een deel van de bedrijven een rol spelen.

Knelpunten bij personeelsvoorziening nemen toe ...

De vraag naar goed opgeleid personeel wordt niet zonder meer vervuld. Het aandeel bedrijven met moeilijk vervulbare vacatures neemt toe, evenals het aandeel moeilijk vervulbare vacatures. De knelpunten zijn duidelijk hoger dan gemiddeld in heel Nederland. In totaal gaat het – op enig moment - om ongeveer 1.100 moeilijk vervulbare vacatures in de gehele Colland-sector en op jaarbasis globaal geschat om 4.000 moeilijk vervulbare vacatures. De meest genoemde moeilijk vervulbare vacatures betreffen allround agrarisch medewerkers in alle sectoren, bedrijfsleiders of meewerkend voormannen, vakbekwaam hoveniers, medewerkers grondverzet of grondwerkers, (kraan)machinisten, (trekker)chauffeurs, monteurs (onderhoud), calculatiemedewerkers, werkvoorbereiders en commercieel medewerkers. Voor een belangrijk deel gaat het om functies waarvoor een agrarische of groene beroepsopleiding nodig is. Gezien de toenemende vraag en specifiek die naar geschoold personeel is de verwachting dat de knelpunten aan de vraagkant van de arbeidsmarkt zullen toenemen.

1 Bedrijven

1.1 Aantal bedrijven

1.1.1 Aantal bedrijven naar deelsector

Ultimo 2015 zijn er bij Colland 48.012 bedrijven geregistreerd, waarvan 32.656 zelfstandigen (68%) en 15.536 bedrijven met werknemers (32%). Hierbij zijn groenvoederdrogerijen, rundvee- en varkensverbetering buiten beschouwing gelaten. Het onderzoek heeft grotendeels betrekking op de 15.356 bedrijven met werknemers. Voor de zelfstandigen wordt verwezen naar hoofdstuk 8.

Tabel 1.1 Aantal en aandeel bedrijven per deelsector in het totaal van alle Colland-bedrijven, ultimo 2015 en ultimo 2013

	Ultimo 2015	Ultimo 2013	Vershil 2013-2015	Vershil 2013-2015 %
1. Loonwerk	2.152	2.208	-56	-3%
· Agrarisch loonwerk	1.189	1.240	-51	-4%
· Cultuurtechnische werken	963	968	-5	0%
2. Bos en natuurbeheer	186	188	-2	-1%
3. Bedrijfsverzorging*	40	36	4	11%
4. Hoveniers	2.738	2.700	38	1%
· Hoveniers	2.298	2.173	125	6%
· Groenvoorzieners	440	527	-87	-17%
5. Paddenstoelenteelt*	142	159	-17	-11%
6. Dierhouderij	2.749	2.598	151	6%
· Melkveehouderij	1.638	1.184	454	38%
· Varkenshouderij	481	582	-101	-17%
· Pluimveehouderij	319	375	-56	-15%
· Graasdieren	310	457	-147	-32%
7. Glastuinbouw	2.626	2.811	-185	-7%
· Glasgroenten	819	1.004	-185	-18%
· Glasplanten en – bloemen	1.807	1.807	0	0%
8. Open teelten landbouw	1.068	1.093	-25	-2%
9. Open teelten tuinbouw	1.869	1.762	107	6%
· Open teelten fruitteelt	1.223	1.271	-48	-4%
· Open teelten tuinbouw overig*	646	491	155	32%
10. Open teelten bloembollen	605	562	43	8%
11. Open teelten boomkwekerij	1.084	1.127	-43	-4%
12. Groothandel in bloembollen*	97	97	0	0%
Totaal	15.356	15.353	3	0%

Bron: Colland Administratie zoals bewerkt door Colland Bestuursbureau (12 sectoren) en bewerking Panteia op basis van bedrijvenonderzoek 2016 (19 deelsectoren).

Ten opzichte van twee jaar eerder is het aantal bedrijven nagenoeg gelijk gebleven (15.353 per ultimo 2013). De grootste toename van het aantal bedrijven met werknemers is te zien bij melkveehouderij (38%) open teelten overig (32%) en de grootste afname bij graasdieren (-32%).

1.1.2 Ontwikkeling van het aantal bedrijven

Het aantal bedrijven aangesloten bij Colland is in de periode 2006 tot en met 2015 met 10 procentpunt afgenomen (tabel 1.2). Een relatief sterke toename van het aantal bedrijven is er in de bedrijfsverzorging (+38%), dierhouderij (21%) en hoveniers (+16%) en in iets mindere mate bos- en natuurbeheer (+4%). Een relatief sterke daling van het aantal bedrijven is er bij de paddenstoelenteelt (-37%), glastuinbouw (-33%) en open teelten landbouw (-20%). Deze tijdreeksen zijn alleen beschikbaar voor de 12 Colland-sectoren en niet voor de 19 deelsectoren.

Tabel 1.2 Ontwikkeling aantal bedrijven Colland-sectoren ultimo jaar 2006-2015

Index 2006=100	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
1. Loonwerk (agrarisch loonwerk en cultuurtechnische werken)	100	101	104	104	102	100	98	98	96	96
2. Bos- en natuurbeheer	100	116	114	113	112	112	104	105	105	104
3. Bedrijfsverzorging	100	100	117	114	114	117	121	124	117	138
4. Hoveniers (hoveniers en groenvoorzieners)	100	106	113	113	114	114	113	114	114	116
5. Paddenstoelenteelt	100	96	92	86	83	75	69	71	64	63
6. Dierhouderij (melkveehouderij, varkenshouderij, pluimveehouderij, graasdieren)	100	102	107	106	110	112	110	114	117	121
7. Glastuinbouw (glasgroenten, glasplanten- en bloemen)	100	95	95	85	80	76	73	72	70	67
8. Open teelten landbouw	100	97	96	89	84	82	79	82	79	80
9. Open teelten tuinbouw (open teelten fruitteelt, open teelten tuinbouw overig)	100	101	97	92	85	83	74	76	76	81
10. Open teelten bloembollen	100	100	98	92	84	82	77	75	75	81
11. Open teelten boomkwekerij	100	100	100	97	93	92	90	89	88	86
12. Groothandel in bloembollen	100	103	102	102	103	103	100	95	94	95
Totaal (tot en met 2013 inclusief varkensverbetering)	100	100	100	97	94	93	89	90	89	90

Bron: Colland Administratie zoals bewerkt door Colland Bestuursbureau (12 sectoren) en indexering door Panteia.

1.2 Bedrijven per grootteklasse

De grootteklasse van de bedrijven is uitgedrukt in het aantal werknemers volgens opgave van de bedrijven. De Colland-sector bestaat voor 60 procent uit bedrijven met maximaal vijf werknemers (tabel 1.3). De grootste aandelen kleine bedrijven zijn er bij de dierhouderij (85%) en daarnaast bij open teelten landbouw (81%), open teelten fruitteelt (76%) en hoveniers (70%). Slechts 1 procent van alle bedrijven heeft meer dan 100 werknemers.

Tabel 1.3 Aandeel bedrijven per grootteklasse per deelsector, ultimo 2015

Grootteklasse	1-5 Werk- nemers	6-10 werk- nemers	11-25 werk- nemers	26-50 Werk- nemers	51-100 Werk- nemers	> 100 werk- nemers	Totaal
1) Loonwerk	47%	21%	21%	8%	2%	1%	100%
• Agrarisch loonwerk	55%	19%	18%	8%	1%	0%	100%
• Cultuurtechnische werken	45%	16%	19%	17%	3%	1%	100%
2) Bos en natuurbeheer	62%	10%	16%	6%	4%	1%	100%
3) Bedrijfsverzorging*	23%	10%	10%	10%	23%	25%	100%
4) Hoveniers	70%	15%	10%	3%	1%	0%	100%
• Hoveniers	81%	11%	7%	1%	0%	0%	100%
• Groenvoorzieners	40%	11%	20%	24%	3%	2%	100%
5) Paddenstoelenteelt*	31%	19%	25%	15%	6%	4%	100%
6) Dierhouderij	85%	9%	4%	1%	0%	0%	100%
• Melkveehouderij	90%	6%	2%	1%	1%	0%	100%
• Varkenshouderij	88%	10%	2%	0%	0%	0%	100%
• Pluimveehouderij	73%	10%	8%	7%	0%	2%	100%
• Graasdieren	86%	10%	5%	0%	0%	0%	100%
7) Glastuinbouw	39%	18%	23%	12%	6%	2%	100%
• Glasgroenten	42%	14%	20%	17%	5%	2%	100%
• Glasplanten en - bloemen	45%	16%	19%	15%	4%	1%	100%
8) Open teelten landbouw	81%	11%	7%	1%	0%	0%	100%
9) Open teelten tuinbouw	52%	19%	20%	7%	2%	1%	100%
• Open teelten fruitteelt	76%	9%	12%	3%	0%	0%	100%
• Open teelten tuinbouw overig*	53%	19%	19%	9%	0%	0%	100%
10) Open teelten bloembollen	45%	16%	25%	10%	3%	1%	100%
11) Open teelten boomkwekerij	53%	19%	21%	5%	2%	1%	100%
12) Groothandel in bloembollen*	31%	12%	27%	22%	7%	1%	100%
Totaal 2015	60%	16%	15%	6%	2%	1%	100%
Totaal 2014	60%	16%	15%	5%	2%	1%	100%

Bron: Colland Administratie zoals bewerkt door Colland Bestuursbureau (12 sectoren) en bewerking Panteia op basis van bedrijvenonderzoek 2016 (19 deelsectoren).

Ten opzichte van 2014 is de bedrijvenstructuur naar grootteklasse in 2015 vrijwel gelijk.

1.3 Bedrijven per regio

De indeling van de bedrijven naar regio is gebaseerd op de zes districten zoals deze worden onderscheiden door UWV en gemeenten om de arbeidsmarktregio's af te bakenen in een overzichtelijk aantal regio's. In bijlage 3 is aangegeven hoe de 35 arbeidsmarktregio's zijn verdeeld over de zes districten. Elke regio heeft een specifieke verdeling naar deelsector en andersom, elke sector heeft een specifieke regionale verdeling (tabel 1.4).

Tabel 1.4 Aandeel bedrijven per regio per deelsector, ultimo 2015

Regio	Noord	Noord-West	Midden-West	Oost	Zuid-West	Zuid-Oost	Totaal
1. Loonwerk	14%	5%	18%	31%	16%	16%	100%
• Agrarisch loonwerk	14%	6%	14%	32%	15%	19%	100%
• Cultuurtechnische werken	13%	4%	23%	29%	18%	13%	100%
2. Bos en natuurbeheer	16%	7%	15%	40%	10%	12%	100%
3. Bedrijfsverzorging*	33%	0%	33%	17%	0%	17%	100%
4. Hoveniers	9%	9%	26%	23%	15%	19%	100%
• Hoveniers	8%	9%	25%	22%	16%	19%	100%
• Groenvoorzieners	16%	8%	26%	25%	10%	15%	100%
5. Paddenstoelenteelt*	1%	1%	0%	35%	3%	61%	100%
6. Dierhouderij	21%	4%	10%	36%	5%	25%	100%
• Melkveehouderij	29%	6%	12%	34%	6%	13%	100%
• Varkenshouderij	1%	0%	4%	41%	1%	53%	100%
• Pluimveehouderij	16%	2%	10%	29%	3%	41%	100%
• Graasdieren	15%	4%	7%	42%	8%	24%	100%
7. Glastuinbouw	1%	13%	49%	9%	14%	14%	100%
• Glasgroenten	3%	5%	36%	4%	27%	25%	100%
• Glasplanten en - bloemen	1%	17%	55%	11%	8%	8%	100%
8. Open teelten landbouw	17%	11%	15%	13%	30%	15%	100%
9. Open teelten tuinbouw	3%	10%	21%	20%	26%	20%	100%
• Open teelten fruitteelt	4%	5%	17%	25%	33%	16%	100%
• Open teelten tuinbouw overig*	2%	21%	28%	9%	13%	27%	100%
10. Open teelten bloembollen	6%	61%	22%	6%	3%	3%	100%
11. Open teelten boomkwekerij	4%	1%	24%	21%	21%	29%	100%
12. Groothandel in bloembollen*	0%	43%	57%	0%	0%	0%	100%
Totaal 2015	10%	10%	24%	22%	15%	19%	100%
Totaal 2014	11%	10%	22%	21%	14%	22%	100%

Bron: Bedrijvenonderzoek 2016. * Indicatief.

In de regio Noord heeft bedrijfsverzorging een relatief hoog aandeel bedrijven (33%), evenals de dierhouderij (21%) en vooral melkveehouderij (29%). Met relatief wordt bedoeld ten opzichte van Colland als geheel. Groothandel in bloembollen komt in Noord niet voor (0%). De regio Noord lijkt qua verdeling van de deelsectoren het meest op de totale Colland-sector in vergelijking met de andere vijf regio's; er zijn weinig uitschieters.

In de regio Noord-West is het aandeel bedrijven open teelten bloembollen (61%) en groothandel in bloembollen (43%) relatief groot, evenals de open teelten tuinbouw overig (21%). Ondervertegenwoordigd zijn bedrijfsverzorging (0%) en varkenshouderij (0%).

In de regio Midden-West is het aandeel glastuinbouwbedrijven (49%) en groothandel bloembollen (57%) relatief hoog. Er zijn in de regio Midden-West is het aandeel bedrijven in agrarisch loonwerk relatief laag (14%), evenals paddenstoelenteelt (0%) en dierhouderij (10%).

In de regio Oost is er een oververtegenwoordiging van agrarisch loonwerk (32%), bos- en natuurbeheer (40%), paddenstoelenteelt (35%), dierhouderij (36%) en specifiek melkveehouderij (34%), varkenshouderij (41%) en graasdieren (42%). Een ondervertegenwoordiging is ervan bedrijven in glastuinbouw (9%), open teelten tuinbouw overig (9%), open teelten bloembollen (6%) en groothandel in bloembollen (0%).

In de regio Zuid-West is het aandeel bedrijven in glasgroenten relatief hoog (27%), evenals open teelten landbouw (30%) en open teelten tuinbouw (26%) en specifiek open teelten fruitteelt (33%). Er is in deze regio een ondervertegenwoordiging van bedrijven in bedrijfsverzorging (0%), paddenstoelenteelt (3%), dierhouderij (5%), open teelten bloembollen (3%) en groothandel in bloembollen (0%).

De regio Zuid-Oost kenmerkt zich door een relatief hoog aandeel bedrijven in paddenstoelenteelt (61%), varkenshouderij (53%) en pluimveehouderij (41%) en open teelten boomkwekerij (29%). Een relatief laag aandeel bedrijven is er in glasplanten en -bloemen (8%), open teelten bloembollen (3%) en groothandel bloembollen (0%).

Ten opzichte van 2014 is de bedrijvenstructuur naar regio weinig veranderd.

1.4 Bedrijven met en zonder cao

In tabel 1.5 is te zien dat het grootste deel van de bedrijven aangeeft onder een cao te vallen (92%). De vraagstelling was: Valt uw bedrijf onder een cao? Wij meten hiermee de perceptie van de respondent. Formeel vallen alle bedrijven onder een cao, na een algemeenverbindendverklaring (avv). Een deel van de bedrijven geeft aan niet onder een cao te vallen (8%). Dit kan worden verklaard doordat er in sommige deelsectoren geen (avv) cao is, bijvoorbeeld de paddenstoelenteelt. Er zijn twee sectoren met een relatief laag aandeel bedrijven met cao: de paddenstoelenteelt (34%) en de graasdieren (76%). Het betreft hier bedrijven met werknemers.

Tabel 1.5 Aandeel bedrijven met en zonder cao per deelsector, ultimo 2015

Deelsector	Met cao	Geen cao	Weet niet	Totaal
1. Loonwerk	97%	1%	2%	100%
• Agrarisch loonwerk	97%	2%	2%	100%
• Cultuurtechnische werken	97%	1%	2%	100%
2. Bos en natuurbeheer	92%	6%	1%	100%
3. Bedrijfsverzorging*	100%	0%	0%	100%
4. Hoveniers	95%	4%	1%	100%
• Hoveniers	95%	4%	1%	100%
• Groenvoorzieners	96%	3%	1%	100%
5. Paddenstoelenteelt*	34%	61%	5%	100%
6. Dierhouderij	86%	8%	6%	100%
• Melkveehouderij	87%	6%	7%	100%
• Varkenshouderij	92%	3%	5%	100%
• Pluimveehouderij	84%	13%	3%	100%
• Graasdieren	76%	19%	5%	100%
7. Glastuinbouw	95%	3%	2%	100%
• Glasgroenten	94%	5%	2%	100%
• Glasplanten en – bloemen	95%	3%	3%	100%
8. Open teelten landbouw	83%	11%	6%	100%
9. Open teelten tuinbouw	88%	9%	4%	100%
• Open teelten fruitteelt	87%	9%	4%	100%
• Open teelten tuinbouw overig*	89%	9%	2%	100%
10. Open teelten bloembollen	94%	3%	3%	100%
11. Open teelten boomkwekerij	95%	4%	1%	100%
12. Groothandel in bloembollen*	100%	0%	0%	100%
Totaal 2015	92%	6%	3%	100%
Totaal 2014	82%	16%	1%	100%

Bron: Panteia bedrijvenonderzoek 2016; * Indicatief.

Ten opzichte van 2014 is het aandeel bedrijven dat een cao volgt toegenomen van 82 tot 92 procent.

2 Werknemers

2.1 Werknemers naar deelsector

2.1.1 Aantal werknemers

In 2015 zijn er 113.487 werknemers bij Colland geregistreerd (tabel 2.1). Vanwege de fluctuaties is het gemiddelde aantal werknemers per maand genomen (ultimo maand). Ten opzichte van 2013 is er in 2015 in de registratie van Colland een daling van 3,8 procent van het gemiddelde aantal werknemers, afgerond vier procent. Enkele extreme waarden zijn te zien bij de melkveehouderij (133%) en open teelten tuinbouw overig (95%).

Tabel 2.1 Aantal werknemers per deelsector en aandeel per deelsector in het totaal aantal werknemers 2013 en ultimo 2015 (maandgemiddelden ultimo maand)

Aantal werknemers per deelsector	maand-gemiddelde 2015	maand-gemiddelde 2013	Vershil 2013-2015	Vershil 2013-2015 %
1. Loonwerk	21.417	21.970	-553	-3%
• Agrarisch loonwerk	9731	10.406	-675	-6%
• Cultuurtechnische werken	11686	11.564	122	1%
2. Bos en natuurbeheer	2.425	2.570	-146	-6%
3. Bedrijfsverzorging	2.937	2.184	753	34%
4. Hoveniers	15.621	15.534	87	1%
• Hoveniers	8326	5.560	2.766	50%
• Groenvoorzieners	7294	9.974	-2.680	-27%
5. Paddenstoelenteelt	2.494	2.487	7	0%
6. Dierhouderij	8.389	8.957	-568	-6%
• Melkveehouderij	4540	1.946	2.594	133%
• Varkenshouderij	1167	2.768	-1.601	-58%
• Pluimveehouderij	1722	2.463	-741	-30%
• Graasdieren	961	1.780	-819	-46%
7. Glastuinbouw	34.526	37.314	-2.788	-7%
• Glasgroenten	10218	11.876	-1.658	-14%
• Glasplanten en – bloemen	24308	25.438	-1.130	-4%
8. Open teelten landbouw	3.169	3.375	-206	-6%
9. Open teelten tuinbouw	9.878	9.441	437	5%
• Open teelten fruitteelt	5226	7.051	-1.825	-26%
• Open teelten tuinbouw overig*	4651	2.390	2.261	95%
10. Open teelten bloembollen	3.349	3.359	-10	0%
11. Open teelten boomkwekerij	7.958	8.774	-816	-9%
12. Groothandel in bloembollen	1.325	1.425	-100	-7%
Totaal	113.487	117.917	-4.430	-4%

Bron: Colland Administratie zoals bewerkt door Colland Bestuursbureau (12 sectoren) en verdere bewerking Panteia op basis van bedrijvenonderzoek 2016 (19 deelsectoren).

2.1.2 Ontwikkeling aantal werknemers

Het aantal werknemers is in 2015 vier procent lager vergeleken met 2006 (tabel 2.2). Na een toename van het aantal werknemers met acht procent tot 2008 volgt een gestage jaarlijkse daling tot en met 2015. Ten opzichte van 2006 en vergeleken met Colland als geheel (-4%) is er in 2015 een relatief sterke toename bij loonwerk (7%), bos en natuur (11%), bedrijfsverzorging (15%), hoveniers (12%) en dierhouderij (24%). Een relatief sterke daling is er in de paddenstoelenteelt (-16%), glastuinbouw (-18%) en groothandel in bloembollen (-20%). Wegens het ontbreken van historische gegevens kan deze ontwikkeling niet voor alle 19 deelsectoren worden weergegeven.

Tabel 2.2 Aantal werknemers per Colland-sector per jaar (ultimo) 2006-2015

Index 2006=100	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
1. Loonwerk (agrarisch loonwerk en cultuurtechnische werken)	100	104	110	112	111	110	109	108	108	107
2. Bos- en natuurbeheer	100	117	122	127	127	127	117	118	112	111
3. Bedrijfsverzorging	100	104	107	105	100	96	92	82	78	115
4. Hoveniers (hoveniers en groenvoorzieners)	100	106	112	113	114	115	111	109	110	112
5. Paddenstoelenteelt	100	89	82	75	70	67	71	88	91	84
6. Dierhouderij (melkveehouderij, varkenshouderij, pluimveehouderij, graasdieren)	100	106	110	116	121	122	120	132	131	124
7. Glastuinbouw (glasgroenten, glasplanten- en bloemen)	100	101	107	91	89	86	86	86	83	82
8. Open teelten landbouw	100	106	104	102	108	107	93	97	99	90
9. Open teelten tuinbouw (open teelten fruitteelt, open teelten tuinbouw overig)	100	114	114	108	102	102	94	96	95	96
10. Open teelten bloembollen	100	108	106	100	97	94	83	82	83	87
11. Open teelten boomkwekerij	100	108	109	108	107	109	108	109	104	104
12. Groothandel in bloembollen	100	98	92	89	89	90	85	84	79	80
Totaal (tot en met 2013 inclusief varkensverbetering)	100	104	108	102	101	100	98	98	97	96

Bron: Colland Administratie zoals bewerkt door Colland Bestuursbureau (13 sectoren) en indexering door Panteia.

De volgende paragrafen in dit hoofdstuk hebben betrekking op de werknemers met een vast contract. In hoofdstuk 4 wordt ingegaan op werkzame personen die niet op de loonlijst staan.

2.2 Werknemers naar grootteklasse

Twee derde van alle werknemers (69%) werkt bij een vijfde van de bedrijven (23%), i.c. bedrijven met meer dan tien werknemers. Dit betekent dat er een groot deel bedrijven is met relatief weinig werknemers (zie ook tabel 1.3). In totaal 11 procent van de werknemers werkt bij 1 procent van alle bedrijven (met meer dan 100 werknemers).

In de deelsectoren bos- en natuurbeheer (30%), bedrijfsverzorging (60%), groenvoorzieners (25%), paddenstoelenteelt (27%), pluimveehouderij (50%) en glasgroenten (22%) werken relatief veel mensen bij bedrijven met meer dan 100 werknemers. Bij hoveniers (41%), dierhouderij (42%) en specifiek melkveehouderij (50%), varkenshouderij (64%) en graasdieren (40%), open teelten landbouw (42%) en open teelten fruitteelt (32%) zijn relatief veel werknemers bij kleine bedrijven (1-5 werknemers).

Tabel 2.3 Aandeel werknemers per grootteklasse per deelsector ultimo 2015

Grootteklasse	1-5 werknemers	6-10 werknemers	11-25 werknemers	26-51 werknemers	51-101 werknemers	> 100 werknemers	Totaal
1. Loonwerk	12%	14%	29%	25%	13%	6%	100%
• Agrarisch loonwerk	15%	19%	33%	20%	10%	3%	100%
• Cultuurtechnische werken	9%	10%	26%	30%	15%	9%	100%
2. Bos en natuurbeheer	10%	6%	15%	19%	19%	30%	100%
3. Bedrijfsverzorging*	1%	1%	3%	10%	25%	60%	100%
4. Hoveniers	27%	16%	24%	14%	7%	12%	100%
• Hoveniers	41%	23%	24%	5%	4%	3%	100%
• Groenvoorzieners	7%	6%	23%	28%	12%	25%	100%
5. Paddenstoelenteelt*	5%	8%	21%	20%	20%	27%	100%
6. Dierhouderij	42%	16%	13%	9%	6%	13%	100%
• Melkveehouderij	50%	12%	9%	16%	13%	0%	100%
• Varkenshouderij	64%	27%	8%	0%	0%	0%	100%
• Pluimveehouderij	18%	11%	16%	6%	0%	50%	100%
• Graasdieren	40%	28%	32%	0%	0%	0%	100%
7. Glastuinbouw	8%	10%	24%	25%	20%	12%	100%
• Glasgroenten	8%	8%	24%	20%	17%	22%	100%
• Glasplanten en - bloemen	8%	11%	25%	27%	22%	8%	100%
8. Open teelten landbouw	42%	19%	20%	4%	5%	11%	100%
9. Open teelten tuinbouw	23%	17%	33%	15%	7%	5%	100%
• Open teelten fruitteelt	32%	17%	31%	11%	5%	4%	100%
• Open teelten tuinbouw overig*	14%	17%	35%	18%	9%	7%	100%
10. Open teelten bloembollen	15%	17%	33%	18%	14%	3%	100%
11. Open teelten boomkwekerij	17%	18%	32%	16%	10%	7%	100%
12. Groothandel in bloembollen*	4%	9%	37%	25%	25%	0%	100%
Totaal 2015	17%	14%	25%	19%	14%	11%	100%
Totaal 2014	12%	11%	22%	18%	13%	23%	100%
Totaalaantal bedrijven 2015 (tabel 1.3)	65%	13%	12%	8%	2%	1%	100%

Bron: Panteia bedrijvenonderzoek 2016. * Indicatief.

Een vergelijking met 2014 is alleen op hoofdlijnen te maken, omdat 2014 is gebaseerd op de registratiecijfers van Colland, die voor 2015 op het moment van analyse niet beschikbaar zijn (de looptijden van beide onderzoeken zijn verschillend).

2.3 Werknemers per regio

Verticaal lezend is te zien dat elke regio een specifieke verdeling heeft van het aantal werknemers naar sector (tabel 2.4). In de regio Noord is het aantal werknemers in bedrijfsverzorging oververtegenwoordigd (52%), evenals de melkveehouderij (21%) en de open teelten fruitteelt (17%). Met relatief wordt bedoeld vergeleken met Colland als geheel. In Noord-West is er een hoog aandeel werknemers in glasplanten en -bloemen (25%), open teelten bloembollen (70%) en groothandel in bloembollen (50%). In Midden-West zijn meer werknemers in bos- en natuurbeheer (43%), bedrijfsverzorging (44%), glastuinbouw (44%) en specifiek glasplanten en -bloemen (50%) en groothandel in bloembollen (50%). In Oost is loonwerk (30%) en specifiek agrarisch loonwerk (35%) oververtegenwoordigd, evenals dierhouderij (36%) en specifiek varkenshouderij (41%), pluimveehouderij (52%) en graasdieren (38%). In Zuid-West is het aantal werknemers relatief groot in de sector glasgroenten (24%), open teelten landbouw (25%) en open teelten fruitteelt (30%). In Zuid-Oost zijn er relatief veel werknemers in paddenstoelenteelt (64%), varkenshouderij (50%), graasdieren (32%), glasgroenten (35%), open teelten tuinbouw (31%), open teelten tuinbouw overig (49%) en open teelten boomkwekerij (47%). Horizontaal lezend is te zien dat elke sector een specifieke regionale verdeling heeft.

Tabel 2.4 Aandeel werknemers per regio per deelsector ultimo 2015

Regio	Noord	Noord-West	Midden-West	Oost	Zuid-West	Zuid-Oost	Totaal
1. Loonwerk	9%	6%	19%	30%	20%	16%	100%
• Agrarisch loonwerk	9%	9%	10%	35%	16%	22%	100%
• Cultuurtechnische werken	9%	4%	27%	26%	23%	11%	100%
2. Bos en natuurbeheer	8%	6%	43%	26%	4%	13%	100%
3. Bedrijfsverzorging*	52%	0%	44%	1%	0%	3%	100%
4. Hoveniers	9%	11%	21%	24%	16%	19%	100%
• Hoveniers	6%	13%	18%	25%	22%	16%	100%
• Groenvoorzieners	13%	9%	24%	22%	9%	23%	100%
5. Paddenstoelenteelt*	3%	3%	0%	24%	7%	64%	100%
6. Dierhouderij	15%	3%	14%	36%	5%	27%	100%
• Melkveehouderij	21%	3%	21%	29%	5%	21%	100%
• Varkenshouderij	1%	0%	7%	41%	0%	50%	100%
• Pluimveehouderij	15%	2%	4%	52%	2%	24%	100%
• Graasdieren	7%	8%	4%	38%	10%	32%	100%
7. Glastuinbouw	1%	19%	44%	8%	13%	15%	100%
• Glasgroenten	2%	5%	31%	3%	24%	35%	100%
• Glasplanten en - bloemen	0%	25%	50%	11%	8%	6%	100%
8. Open teelten landbouw	11%	14%	15%	13%	25%	23%	100%
9. Open teelten tuinbouw	11%	8%	15%	14%	20%	31%	100%
• Open teelten fruitteelt	17%	3%	12%	22%	30%	16%	100%
• Open teelten tuinbouw overig*	4%	14%	19%	5%	10%	49%	100%
10. Open teelten bloembollen	3%	70%	17%	5%	3%	1%	100%
11. Open teelten boomkwekerij	1%	1%	20%	19%	12%	47%	100%
12. Groothandel in bloembollen*	0%	50%	50%	0%	0%	0%	100%
Totaal 2015	7%	13%	26%	20%	14%	21%	100%
Totaal 2014	10%	11%	25%	20%	11%	23%	100%

Bron: Bedrijvenenquête Panteia. * Indicatief.

Ten opzichte van 2014 is de verdeling van het aantal werknemers over de zes regio's niet of nauwelijks veranderd.

2.4 Kenmerken van werknemers met een vast contract

2.4.1 Aandeel werknemers met vast contract

Ultimo 2015 heeft driekwart van de werknemers een vast contract (74%) en een kwart heeft een tijdelijk contract (26%). Een hoog aandeel vaste contracten is er bij loonwerk (89%) en hoveniers (84%). Een laag aandeel vaste contracten is er bij paddenstoelenteelt (49%), pluimveehouderij (64%), open teelten tuinbouw (57%) en open teelten bloembollen (56%).

Tabel 2.5 Aandeel werknemers met vast contract per deelsector, ultimo 2014 Q3 en ultimo 2015

Vaste contracten	Vast contract 2015 ultimo	Vast contract 2014 ultimo Q3
1. Loonwerk	89%	84%
• Agrarisch loonwerk	91%	83%
• Cultuurtechnische werken	88%	84%
2. Bos en natuurbeheer	83%	81%
3. Bedrijfsverzorging*	77%	63%
4. Hoveniers	83%	82%
• Hoveniers	84%	76%
• Groenvoorzieners	83%	86%
5. Paddenstoelenteelt*	49%	49%
6. Dierhouderij	71%	74%
• Melkveehouderij	72%	75%
• Varkenshouderij	76%	75%
• Pluimveehouderij	64%	69%
• Graasdieren	75%	80%
7. Glastuinbouw	66%	64%
• Glasgroenten	69%	53%
• Glasplanten en -bloemen	65%	70%
8. Open teelten landbouw	71%	60%
9. Open teelten tuinbouw	57%	36%
• Open teelten fruitteelt	52%	24%
• Open teelten tuinbouw overig*	61%	67%
10. Open teelten bloembollen	56%	50%
11. Open teelten boomkwekerij	71%	70%
12. Groothandel in bloembollen*	77%	82%
Totaal	74%	67%

Bron: Panteia bedrijvenonderzoek 2014 en 2016. * Indicatief.

Ten opzichte van 2014 is er een toename van het aandeel vaste krachten. Dit heeft te maken met het beëindigen en niet vervangen van voornamelijk tijdelijke contracten en een toename van het aantal vaste contracten. Tussen 2014 en 2015 is het totaal aantal vaste contracten toegenomen met 5.000 en is het aantal tijdelijke contracten afgenomen met 9.000 (afgeronde cijfers).

2.4.2 Geslacht

Van alle werknemers met een vast contract is een aantal kenmerken vastgesteld. In tabel 2.6 is het aandeel vrouwen aangegeven. In de agrarische sector als geheel werken meer mannen (80%) dan vrouwen (20%). Het aandeel vrouwen is relatief hoog in de paddenstoelenteelt (60%), de pluimveehouderij (36%), graasdieren (41%), glastuinbouw (37%), open teelten tuinbouw (31%) en specifiek open teelten fruitteelt (35%). Het aandeel vrouwen is laag in het loonwerk (7%), de bedrijfsverzorging (6%) en hoveniers (9%).

Tabel 2.6 Aandeel vrouwen met een vast contract per deelsector 2014 en 2015

Aandeel vrouwen	Ultimo 2015	Ultimo 2014 Q3
1. Loonwerk	7%	7%
• Agrarisch loonwerk	7%	9%
• Cultuurtechnische werken	7%	6%
2. Bos en natuurbeheer	29%	32%
3. Bedrijfsverzorging*	6%	22%
4. Hoveniers	9%	14%
• Hoveniers	10%	13%
• Groenvoorzieners	7%	15%
5. Paddenstoelenteelt*	60%	79%
6. Dierhouderij	25%	25%
• Melkveehouderij	23%	33%
• Varkenshouderij	13%	14%
• Pluimveehouderij	36%	24%
• Graasdieren	41%	39%
7. Glastuinbouw	37%	36%
• Glasgroenten	32%	33%
• Glasplanten en - bloemen	40%	37%
8. Open teelten landbouw	20%	24%
9. Open teelten tuinbouw	31%	32%
• Open teelten fruitteelt	35%	30%
• Open teelten tuinbouw overig*	27%	35%
10. Open teelten bloembollen	18%	17%
11. Open teelten boomkwekerij	17%	21%
12. Groothandel in bloembollen*	25%	23%
Totaal	20%	23%

Bron: Panteia bedrijvenonderzoek 2014 en 2016. * Indicatief.

De verschillen tussen 2014 en 2015 zijn, op een paar sectoren na, beperkt (minimaal 10 procentpunt). Ten opzichte van 2014 is het aandeel vrouwen in 2015 lager bij de bedrijfsverzorging en paddenstoelenteelt (indicatief). Een hoger aandeel vrouwen is te zien in de pluimveehouderij. Het gaat hierbij om vast personeel, dus het seizoenseffect - dat met name speelt bij tijdelijk personeel - is beperkt.

Het aandeel vrouwen is met 20 procent een stuk lager dan het aandeel vrouwen onder alle werknemers met een vast contract in heel Nederland: 47 procent (CBS, Statline, cijfers ultimo 2015).

2.4.3 Leeftijd

In tabel 2.7 is de leeftijdsverdeling van werknemers met een vast contract gegeven. Meer dan twee derde van alle werknemers met een vast dienstverband valt in de leeftijdsgroep 25 tot 55 jaar (70%), 17 procent is jonger dan 25 jaar en 13 procent is 55 jaar en ouder. De leeftijdsverdeling is vergelijkbaar bij vrijwel alle deelsectoren. Jonge werknemers op de eigen loonlijst (tot 25 jaar) zijn ondervertegenwoordigd in bos- en natuur (7%), bedrijfsverzorging (7%) en de groothandel in bloembollen (3%). Een hoog aandeel jongeren is er in de melkveehouderij (30%) en de pluimveehouderij (31%). Het aandeel van de midden-categorie is laag in de melkveehouderij (60%).

Tabel 2.7 Aandeel werknemers met een vast contract per leeftijdscategorie per deelsector, ultimo 2015

Leeftijdscategorie	15 tot 25 jaar	25 tot 55 jaar	55 jaar en ouder	Totaal
1. Loonwerk	18%	69%	12%	100%
• Agrarisch loonwerk	18%	71%	11%	100%
• Cultuurtechnische werken	19%	67%	14%	100%
2. Bos en natuurbeheer	7%	73%	20%	100%
3. Bedrijfsverzorging*	7%	74%	19%	100%
4. Hoveniers	18%	71%	10%	100%
• Hoveniers	20%	72%	8%	100%
• Groenvoorzieners	17%	70%	14%	100%
5. Paddenstoelenteelt*	10%	77%	13%	100%
6. Dierhouderij	26%	64%	10%	100%
• Melkveehouderij	30%	60%	11%	100%
• Varkenshouderij	21%	72%	8%	100%
• Pluimveehouderij	31%	62%	8%	100%
• Graasdieren	19%	71%	10%	100%
7. Glastuinbouw	13%	73%	15%	100%
• Glasgroenten	9%	75%	16%	100%
• Glasplanten en - bloemen	14%	72%	14%	100%
8. Open teelten landbouw	20%	63%	17%	100%
9. Open teelten tuinbouw	18%	70%	12%	100%
• Open teelten fruitteelt	21%	63%	16%	100%
• Open teelten tuinbouw overig*	15%	77%	8%	100%
10. Open teelten bloembollen	14%	74%	12%	100%
11. Open teelten boomkwekerij	16%	71%	12%	100%
12. Groothandel in bloembollen*	3%	78%	19%	100%
Totaal 2015 (ultimo)	17%	70%	13%	100%
Totaal 2014 (ultimo Q3)	12%	76%	13%	100%

Bron: Panteia bedrijvenonderzoek 2016. * Indicatief.

Ten opzichte van 2014 is het aandeel jongeren in 2015 groter en is het aandeel van de middengroep afgenomen. Het aandeel van de groep 55-plussers is gelijk gebleven. Het verschil met 2014 is beperkt, maar het duidt op het vertrek van oudere werknemers en het aannemen van jonge werknemers.

Het aandeel jongeren is met 17 procent hoger dan het aandeel jongeren onder alle werknemers met een vast contract in heel Nederland: zeven procent. Het aandeel ouderen is met 13 procent lager dan 20 procent landelijk (CBS, Statline, cijfers ultimo 2015). De vergrijzingsproblematiek in de sector is (wat werknemers betreft) minder groot dan in heel Nederland.

2.4.4 Opleidingsniveau

In tabel 2.8 is de verdeling naar opleidingsniveau gegeven voor alle werknemers met een vast contract. In totaal negen procent van de werknemers met een vast dienstverband heeft een opleiding van alleen lagere of middelbare school, dat wil zeggen algemeen vormend onderwijs, bijna een kwart heeft lager beroepsonderwijs afgerond (23%), ruim de helft heeft een opleiding op mbo-niveau (58%) en de overige werknemers hebben een opleiding op het niveau van hbo en wo gevolgd (9%).

Het aandeel werknemers met alleen lagere of middelbare schoolopleiding is relatief hoog in de pluimveehouderij (37%) en de open teelten fruitteelt (20%). Werknemers met mbo zijn vaker werkzaam in de bedrijfsverzorging (97%) en bij hoveniers (77%). Een relatief laag aandeel mbo is er bij de paddenstoelenteelt (38%) en de pluimveehouderij (39%). Een relatief hoog aandeel hoger opgeleiden (hbo-plus) is te zien in de sector bos en natuur (32%) en de groothandel bloembollen (26%).

Tabel 2.8 Aandeel werknemers vast contract naar opleidingsniveau per deelsector, ultimo 2015

Opleidingsniveau	Lagere of middelbare school	Lager beroeps-onderwijs	Middelbaar beroeps-onderwijs	Hoger beroeps-onderwijs en WO	Totaal
1. Loonwerk	5%	30%	59%	7%	100%
• Agrarisch loonwerk	6%	33%	56%	6%	100%
• Cultuurtechnische werken	4%	28%	61%	7%	100%
2. Bos en natuurbeheer	2%	13%	54%	32%	100%
3. Bedrijfsverzorging*	0%	0%	97%	3%	100%
4. Hoveniers	7%	16%	69%	7%	100%
• Hoveniers	3%	13%	77%	7%	100%
• Groenvoorzieners	14%	22%	55%	9%	100%
5. Paddenstoelenteelt*	26%	32%	38%	4%	100%
6. Dierhouderij	14%	16%	58%	12%	100%
• Melkveehouderij	12%	18%	57%	14%	100%
• Varkenshouderij	4%	12%	76%	8%	100%
• Pluimveehouderij	37%	14%	39%	9%	100%
• Graasdieren	14%	18%	57%	11%	100%
7. Glastuinbouw	11%	26%	53%	9%	100%
• Glasgroenten	9%	26%	54%	11%	100%
• Glasplanten en - bloemen	12%	27%	52%	9%	100%
8. Open teelten landbouw	14%	17%	56%	13%	100%
9. Open teelten tuinbouw	13%	17%	63%	8%	100%
• Open teelten fruitteelt	20%	11%	63%	6%	100%
• Open teelten tuinbouw overig*	7%	21%	63%	9%	100%
10. Open teelten bloembollen	12%	20%	54%	14%	100%
11. Open teelten boomkwekerij	11%	24%	56%	8%	100%
12. Groothandel in bloembollen*	4%	15%	55%	26%	100%
Totaal 2015 (ultimo)	9%	23%	58%	9%	100%
Totaal 2014 (ultimo Q3)	16%	24%	47%	13%	100%

Bron: Panteia bedrijvenonderzoek 2016; *Indicatief.

Het aandeel werknemers met alleen lagere of middelbare school is in 2015 lager dan in 2014, terwijl het aandeel middelbaar opgeleiden hoger is. Er zijn ook duidelijk meer mensen op mbo-niveau aangenomen in 2015 en minder mensen met alleen lagere of middelbare school (tabel 4.4). Het aandeel hoger opgeleiden (hbo-plus) is met negen procent lager dan het aandeel hoger opgeleiden onder alle werknemers met een vast contract in heel Nederland: 38 procent (CBS, Statline, cijfers ultimo 2015).

Mbo-niveau

Van alle werknemers met een vast dienstverband en een mbo-opleiding (58%) heeft twee procent het mbo-niveau 1, 13 procent heeft niveau 2, 46 procent heeft niveau 3 en 40 procent heeft niveau 4 (zie tabel 2.9). Ten opzichte van alle werknemers – dus alle onderwijsniveaus - zijn de percentages lager: één procent van alle werknemers heeft mbo-niveau 1, zeven procent heeft mbo-niveau 2, 26 procent heeft mbo-niveau 3 en 23 procent heeft mbo-niveau 4.

Het aandeel niveau 1 is vooral hoog bij graasdierbedrijven (14%). Een hoger aandeel mbo-niveau 2 is er in de pluimveehouderij (27%), open teelten tuinbouw (24%) en open teelten tuinbouw overig (36%). Het aandeel mbo 3 is relatief hoog in loonwerk (57%) en specifiek agrarisch loonwerk (59%). Werknemers op mbo-niveau 4 komen relatief veel voor in de deelsectoren bos- en natuurbeheer (61%), paddenstoelenteelt (72%), varkenshouderij (55%), graasdieren (63%), glastuinbouw (51%) en specifiek glasgroenten (71%), open teelten bloembollen (52%) en groothandel in bloembollen (51%).

Tabel 2.9 Aandeel werknemers met een vast contract met mbo-opleiding naar mbo-niveau per deelsector, ultimo 2015

Opleidingsniveau	Aandeel mbo	Niveau 1	Niveau 2	Niveau 3	Niveau 4	Totaal
1. Loonwerk	59%	1%	14%	57%	28%	100%
Agrarisch loonwerk	56%	3%	12%	59%	26%	100%
Cultuurtechnische werken	61%	0%	15%	55%	30%	100%
2. Bos en natuurbeheer	54%	0%	9%	30%	61%	100%
3. Bedrijfsverzorging*	97%	0%	3%	49%	49%	100%
4. Hoveniers	69%	2%	11%	47%	40%	100%
Hoveniers	77%	1%	9%	48%	42%	100%
Groenvoorzieners	55%	3%	15%	46%	36%	100%
5. Paddenstoelenteelt*	38%	0%	7%	20%	72%	100%
6. Dierhouderij	58%	2%	11%	38%	49%	100%
Melkveehouderij	57%	1%	10%	41%	47%	100%
Varkenshouderij	76%	0%	8%	38%	55%	100%
Pluimveehouderij*	39%	0%	27%	41%	32%	100%
Graasdieren*	57%	14%	3%	20%	63%	100%
7. Glastuinbouw	53%	3%	11%	36%	51%	100%
Glasgroenten	54%	2%	10%	17%	71%	100%
Glasplanten en - bloemen	52%	4%	11%	47%	38%	100%
8. Open teelten landbouw	56%	2%	14%	35%	48%	100%
9. Open teelten tuinbouw	63%	1%	24%	47%	28%	100%
Open teelten fruitteelt	63%	1%	9%	47%	42%	100%
Open teelten tuinbouw overig*	63%	1%	36%	48%	15%	100%
10. Open teelten bloembollen	54%	0%	19%	29%	52%	100%
11. Open teelten boomkwekerij	56%	1%	11%	43%	44%	100%
12. Groothandel in bloembollen*	55%	3%	0%	46%	51%	100%
Totaal 2015	58%	2%	13%	46%	40%	100%
Totaal 2014	47%	12%	12%	35%	41%	100%
Ten opzichte van alle werknemers	58%	1%	7%	26%	23%	100%

Bron: Panteia bedrijvenonderzoek 2016; * Indicatief.

Het verschil met 2014 is beperkt, met dien verstande dat het aandeel mbo 1 is afgenomen en het aandeel mbo 3 is toegenomen. Het aandeel niveau 2 en 4 is ongeveer gelijk gebleven.

2.4.5 Arbeidsongeschiktheid

Nagegaan is in hoeverre de bedrijven per ultimo 2015 medewerkers in loondienst hadden, die (gedeeltelijk) arbeidsongeschikt zijn, dan wel een uitkering hebben in het kader van Wajong of WIA. In dit geval betreft het niet alleen werknemers met een vast contract, maar ook werknemers met een tijdelijk contract. Een zesde van alle bedrijven geeft aan dat dit bij hun bedrijf het geval is (16%). In totaal gaat het om 2.700 personen. Dit is een indicatie, vanwege de schatting op basis van kleine aantallen. Bij de paddenstoelenteelt speelt arbeidsongeschiktheid niet of nauwelijks, maar wel bij de groenvoorzieners. Bij de hoveniers zijn per ultimo 2015 zo'n 800 mensen uit deze doelgroep werkzaam (indicatie). Niet nader onderzocht is in hoeverre ook mensen vanuit de WSW (Wet Sociale Werkvoorziening) worden ingezet. Evenmin is onderzocht in hoeverre mensen uit de doelgroep worden ingezet door middel van verloning via derden (payrolling, uitzendwerk).

Tabel 2.10 (Gedeeltelijk) arbeidsongeschikten ultimo 2015

	Aandeel bedrijven met (gedeeltelijk) arbeidsongeschikten
1. Loonwerk	17%
• Agrarisch loonwerk	13%
• Cultuurtechnische werken	21%
2. Bos en natuurbeheer	17%
3. Bedrijfsverzorging*	17%
4. Hoveniers	22%
• Hoveniers	19%
• Groenvoorzieners	35%
5. Paddenstoelenteelt*	2%
6. Dierhouderij	14%
• Melkveehouderij	15%
• Varkenshouderij	8%
• Pluimveehouderij	16%
• Graasdieren	11%
7. Glastuinbouw	17%
• Glasgroenten	18%
• Glasplanten en - bloemen	17%
8. Open teelten landbouw	12%
9. Open teelten tuinbouw	10%
• Open teelten fruitteelt	8%
• Open teelten tuinbouw overig*	13%
10. Open teelten bloembollen	16%
11. Open teelten boomkwekerij	18%
12. Groothandel in bloembollen*	6%
Totaal	16%

Bron: Panteia bedrijvenonderzoek 2016. * Indicatief.

2.4.6 Functies

Inleiding

In dit onderzoek is voor elke deelsector een eigen sectorspecifieke functie-indeling gebruikt. Dit is gedaan, omdat een algemene indeling niet voor elke sector herkenbaar is. Daarnaast is de bij de vorige meting gehanteerde algemene indeling bij deze meting weer gebruikt, evenals de indeling naar zogenaamde groene functies. Dit laatste is een indeling die werd gebruikt door Aequor, het voormalige kenniscentrum beroepsonderwijs bedrijfsleven (KBB) voor de agrarische en groene sectoren.

Functiegroepen

Bij de vorige meting in 2014 is getracht is een functieindeling te ontwikkelen die voor alle 19 deelsectoren zo herkenbaar mogelijk is. Om redenen van vergelijkbaarheid is deze vraag in 2016 opnieuw gesteld. Het risico bestaat hierbij wel dat een te algemeen beeld ontstaat voor deelsectoren met specifieke functies. Het blijkt dat de verdeling naar functiegroep voor alle sectoren min of meer hetzelfde is. Driekwart van het personeel werkt in een uitvoerende of dienstverlenende functie (77%). In de sector bos en natuur is het aandeel administratief en commercieel personeel relatief hoog, evenals in de groothandel bloembollen. Het aandeel uitvoerend of dienstverlenend personeel is relatief laag in de sector bos en natuur en de groothandel in bloembollen en relatief hoog in de bedrijfsverzorging. Tenslotte is er een relatief grote groep andere functies in de melkveehouderij die niet nader is beschreven.

Tabel 2.11 Aandeel werknemers per functiegroep per deelsector, ultimo 2015

	Uitvoerende of dienstverlenend	Technisch, bouw of ICT	Transport of logistiek	Administratief of commercieel	directie of management	anders	totaal
1. Loonwerk	73%	5%	6%	8%	4%	4%	100%
• Agrarisch loonwerk	77%	3%	6%	7%	4%	4%	100%
• Cultuurtechnische werken	70%	6%	6%	9%	5%	4%	100%
2. Bos en natuurbeheer	59%	3%	1%	27%	8%	3%	100%
3. Bedrijfsverzorging*	92%	0%	0%	7%	1%	0%	100%
4. Hoveniers	84%	2%	1%	8%	3%	1%	100%
• Hoveniers	86%	1%	1%	7%	4%	1%	100%
• Groenvoorzieners	82%	2%	1%	10%	3%	2%	100%
5. Paddenstoelenteelt*	85%	2%	2%	3%	7%	2%	100%
6. Dierhouderij	74%	1%	2%	4%	6%	13%	100%
• Melkveehouderij	70%	0%	1%	3%	5%	21%	100%
• Varkenshouderij	77%	3%	4%	5%	7%	3%	100%
• Pluimveehouderij*	84%	0%	0%	5%	6%	4%	100%
• Graasdieren*	72%	1%	5%	3%	11%	8%	100%
7. Glastuinbouw	79%	1%	2%	7%	6%	5%	100%
• Glasgroenten	76%	1%	3%	6%	8%	6%	100%
• Glasplanten en -bloemen	80%	1%	2%	7%	5%	4%	100%
8. Open teelten landbouw	77%	1%	2%	7%	6%	6%	100%
9. Open teelten tuinbouw	75%	1%	4%	9%	5%	5%	100%
• Open teelten fruitteelt	75%	0%	1%	9%	6%	8%	100%
• Open teelten tuinbouw overig*	75%	1%	7%	9%	5%	4%	100%
10. Open teelten bloembollen	80%	1%	1%	10%	7%	1%	100%
11. Open teelten boomkwekerij	77%	1%	2%	13%	5%	1%	100%
12. Groothandel in bloembollen*	47%	1%	7%	29%	13%	4%	100%
Totaal 2015	77%	2%	3%	9%	5%	4%	100%
Totaal 2014	53%	6%	7%	18%	16%		100%

Bron: Panteia bedrijvenonderzoek 2016. * Indicatief.

Ten opzichte van 2014 is er een toename van het aandeel uitvoerend en dienstverlenend personeel en een afname van het aandeel administratief en

commercieel personeel. Dit duidt op een grotere focus op het primaire proces ten koste van de ondersteuning.

Groene functies

Nagegaan is in hoeverre groene functies voorkomen (tabel 2.12). Groene functies hebben betrekking op het werken met planten, bloemen, groenten, fruit, dieren, voeding en in de groene ruimte, door de gehele keten heen, inclusief productie, bewerking, verwerking, handel, transport, en diensten. Een kanttekening moet worden geplaatst bij de typering 'groene functie'. Deze term die in het agrarisch beroepsonderwijs wordt gebruikt, is niet in alle deelsectoren bekend. Het kan dan ook zo zijn dat bedrijven in bepaalde deelsectoren een andere perceptie hebben bij het begrip 'groene functie'. De uitkomsten zijn dan ook indicatief.

Tabel 2.12 Aandeel bedrijven en werknemers met groene functies per deelsector, ultimo 2015

Aard van de functie	Aandeel bedrijven met groene functies	Aandeel werknemers met groene functies
1. Loonwerk	64%	46%
• Agrarisch loonwerk	67%	52%
• Cultuurtechnische werken	60%	41%
2. Bos en natuurbeheer	80%	33%
3. Bedrijfsverzorging*	60%	55%
4. Hoveniers	92%	66%
• Hoveniers	94%	78%
• Groenvoorzieners	84%	51%
5. Paddenstoelenteelt*	94%	89%
6. Dierhouderij	88%	73%
• Melkveehouderij	90%	80%
• Varkenshouderij	87%	77%
• Pluimveehouderij	79%	51%
• Graasdieren	87%	74%
7. Glastuinbouw	96%	79%
• Glasgroenten	94%	77%
• Glasplanten en – bloemen	98%	80%
8. Open teelten landbouw	92%	79%
9. Open teelten tuinbouw	94%	78%
• Open teelten fruitteelt	94%	78%
• Open teelten tuinbouw overig	94%	77%
10. Open teelten bloembollen	95%	81%
11. Open teelten boomkwekerij	98%	81%
12. Groothandel in bloembollen*	90%	59%
Totaal 2015	88%	66%
Totaal 2014	84%	46%

Bron: Panteia bedrijvenonderzoek 2016; * Indicatief.

Bijna alle *bedrijven* hebben werknemers in vaste dienst met groene functies (88%). Dat aandeel is ongeveer gelijk aan dat van het voorgaande jaar 2014 (84%). Het aantal bedrijven met groene functies is oververtegenwoordigd bij open teelten boomkwekerij (98%). Een lager aandeel bedrijven met groene functies is er in loonwerk (64%) en bedrijfsverzorging (60%).

Twee derde van alle *werknemers* werkt in een groene functie (66%). Dit aandeel is aanmerkelijk hoger dan een jaar eerder (46%), wat niet verklaard kan worden door verschuivingen in de functiestructuur. Daarvoor is de tijdsspanne te kort. Wij moeten het verschil dan ook grotendeels toeschrijven aan een verschil in perceptie tijdens de metingen. Dit bevestigt het vermoeden dat al bestond dat het begrip 'groene functie'

niet is ingeburgerd in het agrarische bedrijfsleven. Desalniettemin zijn de verschillen tussen sectoren wel van waarde. Het aandeel werknemers met groene functies is bij alle deelsectoren relatief hoog en minder hoog bij loonwerk, bos en natuur, groenvoorzieners en pluimveehouderij. Voorts duiden de uitkomsten op een toename van de inzet van uitvoerend werk.

Sectorspecifieke functies

Omdat de algemene functiegroepen en de groene functies niet in alle deelsectoren worden herkend is per deelsector een inventarisatie gemaakt van sectorspecifieke functies. De indeling in functies verschilt per sector en daarom zijn de uitkomsten in aparte tabellen gezet. De verdelingen hebben betrekking op werknemers met een vast dienstverband per ultimo 2015. Bij een aantal sectoren is tijdens de dataverzameling een toelichting gegeven op de functies.

Tabel 2.13a Sectorspecifieke functies loonwerk, ultimo 2015

	Medewerker cultuurtechnisch/grondverzet	Medewerker gemechaniseerd loonwerk agrarisch	Vrachtwagenchauffeur	Technisch medewerker	Administratief of ondersteunend medewerker	Andere functie	Directie, management	Totaal
Loonwerk	27%	44%	7%	2%	8%	8%	4%	100%

Aan bedrijven in de sector loonwerk zijn de volgende toelichtingen gegeven bij bepaalde functies. Onder een medewerker cultuurtechnisch/grondverzet wordt verstaan een grondwerker, machinist graafmachine, machinist wiellader, stratenmaker, chauffeur maaimachine, bedienen bosmaaier/motorzaag, trekkerchauffeur cultuurtechnisch werk (takversnipperaar, kilverbak, sportveldonderhoud, klepelmaaier, maai/zuigcombi enzovoort), dumperchauffeur en gradermachinist. Een medewerker gemechaniseerd loonwerk agrarisch betreft een trekkerchauffeur agrarisch werk (ploegen, zaaien, maaien, transport oogstproducten enzovoort), machinist oogstmachines, chauffeur veldspuit en een chauffeur mestinjecteur. Vrachtwagenchauffeur betreft machinetransport, mesttransport en transport oogstproducten. Technische medewerkers zijn monteurs, een chef werkplaats en constructeurs. Administratie/ondersteunend en/of leidinggevend medewerker betreft een boekhouder, administratief medewerker, planner, calculator, bedrijfsleider, uitvoerder en een projectleider.

Tabel 2.13b Sectorspecifieke functies bos- en natuurbeheer, ultimo 2015

	Directie, management	Beleidsmedewerker/adviseur	Educatie/recreatie/communicatie/voorlichting	Uitvoerende werkzaamheden kantoor	Uitvoerende werkzaamheden terreinen	Andere functie	Totaal
Bos en natuurbeheer	11%	2%	4%	28%	43%	11%	100%

Bij bos en natuurbeheer zijn de volgende toelichtingen gegeven. Onder management wordt verstaan directeur, hoofden van afdelingen, managementteam, rayonhoofden en hoofd bezoekerscentrum. Uitvoerende werkzaamheden kantoor betreffen secretariaat, administratie, financiën, GIS-medewerker en lager managementniveau kantoor. Uitvoerende werkzaamheden terreinen gaan over een veldmedewerker, voorman, opzichter en boswachter.

Tabel 2.13c Sectorspecifieke functies bedrijfsverzorging, ultimo 2015

	Bedrijfsverzorger*	Agrarisch productie werk/agrarisch medewerker	Planners/werkverdeling/accountmanager	Administratieve ondersteuning	HR, P&O, PR en Communicatie	Andere functie	Directie, management	Totaal
Bedrijfsverzorging*	83%	0%	1%	13%	0%	1%	1%	100%

Bij de bedrijfsverzorging (zie tabel 2.13c): een bedrijfsverzorger betreft ziektevervanging en specialistische werkzaamheden, zoals rundveepesticure (klauwbekapping).

Tabel 2.13d Sectorspecifieke functies hoveniers, ultimo 2015

	Hovenier	Groenvoorziener	Machinist	Boomverzorger	Interieurbepanter	Andere functies	Directie, management	Totaal
Hoveniers	49%	18%	7%	3%	1%	17%	5%	100%
Hoveniers	71%	4%	4%	2%	2%	13%	4%	100%
Groenvoorzienaars	17%	38%	11%	5%	0%	23%	6%	100%

Tabel 2.13e Sectorspecifieke functies paddenstoelenteelt, ultimo 2015

	Oogstmedewerker	Plukleider handoogst	Allround medewerker	Teeltbegeleider machinaal	Directie, management, bedrijfsleider	Andere functies	Totaal
Paddenstoelenteelt*	57%	4%	16%	7%	6%	9%	100%

Tabel 2.13f Sectorspecifieke functies dierhouderij, ultimo 2015

	Algemeen medewerker	Assistent dierenverzorging	Algemeen technisch medewerker	Agrarisch medewerker melkveehouderij	Allround dierenverzorging	Andere functie	Directie, management	Totaal
Dierhouderij	38%	7%	2%	19%	20%	5%	9%	100%
Melkveehouderij	35%	5%	2%	29%	16%	5%	8%	100%
Varkenshouderij	27%	14%	2%	0%	42%	5%	9%	100%
Pluimveehouderij*	39%	8%	1%	24%	13%	5%	10%	100%
Graasdieren*	58%	3%	0%	2%	18%	8%	11%	100%

Tabel 2.13g Sectorspecifieke functies glastuinbouw, ultimo 2015

	Medewerker glastuinbouw	Orderverzaamelaar	Teeltmedewerker	Operator machine medewerker	Andere functies	Directie, management	Totaal
Glastuinbouw	61%	3%	18%	1%	9%	7%	100%
Glasgroenten	59%	2%	18%	2%	10%	9%	100%
Glasplanten en -bloemen	62%	4%	18%	1%	9%	6%	100%

Tabel 2.13h Sectorspecifieke functies open teelten, ultimo 2015

	Teeltmedewerkers	Oogstmedewerkers	Allround medewerkers	Administratief-commerciële medewerkers	Directie, management, HR, ICT	Andere functies	Totaal
Open teelten landbouw	15%	12%	57%	5%	6%	4%	100%
Open teelten tuinbouw	21%	5%	45%	8%	7%	14%	100%
Open teelten bloembollen	10%	2%	71%	9%	7%	0%	100%
Open teelten boomkwekerij	30%	2%	47%	13%	6%	2%	100%
Open teelten totaal	22%	5%	52%	10%	6%	6%	100%

Tabel 2.13i Sectorspecifieke functies groothandel bloembollen, ultimo 2015

	Allround schuurmedewerker	Assistent schuurbaas	Schuurbas	Keurmeester	Inkoper	Overige functies	Directie, management	Totaal
Groothandel in bloembollen*	42%	3%	3%	3%	6%	29%	13%	100%

Indirecte functies

Per deelsector is een beeld gegeven van het aandeel werknemers met indirecte functies. Indirecte functie zijn functies die nodig zijn ter ondersteuning van het primaire proces. Dit aandeel kan een indruk geven van de efficiëntie. Als dit aandeel op termijn lager wordt, is dit een goed teken voor de sector. Vergelijking tussen deelsectoren is daarbij lastig, omdat elke deelsector een eigen karakter en dynamiek heeft. De sector bos en natuur met commerciële functies kan moeilijk worden vergeleken met bijvoorbeeld de varkenshouderij die sterk op de productie is gericht. Daarbij is het een kwestie van definitie of bepaalde functies wel of niet tot indirecte functies worden gerekend. Tevens kan het zo zijn dat iemand met een indirecte functie wel degelijk werkzaam is in het primaire proces. In onderstaand overzicht zijn de volgende functies tot indirecte functies gerekend: directie en management, administratieve en commerciële functies, HR, ICT en overige functies. In de marktsector wordt veelal een maximum van 20 procent als efficiëncymaat gehanteerd als vuistregel. Bos en natuur, hoveniers en met name groenvoorzieners, open teelten

tuinbouw, open teelten boomkwekerij en groothandel bloembollen hebben meer dan 20 procent werknemers in indirecte functies.

Tabel 2.14 Aandeel werknemers met indirecte functies

	Aandeel indirecte functies
1. Loonwerk	20%
• Agrarisch loonwerk	
• Cultuurtechnische werken	
2. Bos en natuurbeheer	24%
3. Bedrijfsverzorging*	15%
4. Hoveniers	22%
• Hoveniers	17%
• Groenvoorzieners	29%
5. Paddenstoelenteelt*	15%
6. Dierhouderij	14%
• Melkveehouderij	13%
• Varkenshouderij	14%
• Pluimveehouderij	15%
• Graasdieren	19%
7. Glastuinbouw	16%
• Glasgroenten	19%
• Glasplanten en – bloemen	15%
8. Open teelten landbouw	15%
9. Open teelten tuinbouw	29%
• Open teelten fruitteelt	
• Open teelten tuinbouw overig	
10. Open teelten bloembollen	16%
11. Open teelten boomkwekerij	21%
12. Groothandel in bloembollen*	42%

3 De inzet van externe medewerkers

3.1 Inleiding

Onderzoek naar externe of flexibele arbeid is lastig, omdat het veelal gaat om kortere banen. Daarom is inzicht in stroomcijfers van belang. Een momentopname geeft geen beeld van de dynamiek. Dit geldt in sterke mate voor de agrarische sectoren, en specifiek de open teelten, die te maken hebben met een onregelmatige arbeidsfilm met hoge pieken. Via een vragenlijstonderzoek is het echter moeilijk om een scherp beeld te krijgen van stroomcijfers van flexibele arbeid. Naast standcijfers is in dit onderzoek gevraagd naar de piekperioden en daarnaast is gevraagd naar volumecijfers (i.c. omzet uitzendwerk).

Een tweede punt van aandacht bij onderzoek naar flexibele arbeid is dat er zo veel verschillende arbeidsvormen zijn (Donkervan Heel, De Wit en Van Buren, 2013). Wij hebben ons beperkt tot de belangrijkste, waarmee de meeste arbeidsvormen in de sector zijn gedekt. Dit onderdeel richt zich op werkzame personen die niet op de eigen loonlijst staan en die meestal worden ingeleend via derden (inleenkrachten). Een eerste poging is gedaan om inzicht te krijgen in contracting, een fenomeen dat nog veel nader onderzoek verdient.

3.2 De inzet van externe medewerkers

Nagegaan is in hoeverre er personen bij het bedrijf werken die niet op de loonlijst staan, waarbij specifiek is gevraagd naar de inzet van uitzendkrachten, freelancers of zzp-ers, collegiale inleen, payrollmedewerkers, loonwerkers en overige vormen van extern personeel. Een deel hiervan wordt ingeleend via derden, maar onbekend is welk deel. Voor uitzendkrachten en payrollmedewerkers is duidelijk dat het om inleenkrachten gaat. In hoeverre zzp-ers rechtstreeks worden ingezet dan wel via derden is niet verder onderzocht. Stagiairs en meewerkende familieleden zijn hier buiten beschouwing gelaten.

Per ultimo 2015 zijn er 41.000 personen werkzaam bij Colland-bedrijven, die niet op de eigen loonlijst staan. Ter vergelijking, per ultimo derde kwartaal 2014 was het aantal externe medewerkers 45.000. Ten opzichte van alle werknemers in 2015 is het aandeel extern personeel 37 procent, tegen 38 procent in 2014 (tabel 3.1 laatste kolom). Relatief veel extern personeel wordt ingezet door de pluimveehouderij (64%), glastuinbouw (74%), waarvan glasgroenten (114%) en glasplanten en -bloemen (53%). Bij glasgroentenbedrijven zijn per ultimo 2015 meer externe dan interne medewerkers ingezet.

Een deel van het extern personeel bestaat uit uitzendkrachten. Per ultimo 2015 zijn 25.000 uitzendkrachten werkzaam. Dit is 23 procent ten opzichte van het totaal aantal eigen werknemers (tabel 3.1). Ook dit is een momentopname en dit aantal fluctueert vermoedelijk sterk door het jaar heen. Per ultimo derde kwartaal 2014 was het aantal uitzendkrachten 27.000 (23%). Uitzendkrachten komen meer voor in glastuinbouw (60%), waarvan glasgroenten (102%) en glasplanten en glasbloemen (43%).

Ten opzichte van alle eigen werknemers wordt nog eens zes procent freelancers en zzp'ers ingezet (ultimo 2015). De inzet van freelancers en zzp'ers komt het meest voor in de bedrijfsverzorging (18%) en varkenshouderij (16%). Collegiale inleen (1%) en payroll (3%) komen over het geheel genomen relatief beperkt voor. De inzet

van payrollmedewerkers komt relatief veel voor in open teelten tuinbouw (13%) en specifiek de open teelten fruitteelt (21%).

Tabel 3.1 Aandeel werkzame personen niet op de eigen loonlijst per deelsector t.o.v. aantal werknemers op de eigen loonlijst, ultimo 2015

Aandeel ten opzichte van het aantal eigen werknemers (%)	Aandeel uitzendkrachten	Aandeel free-lancers of zzp-ers	Aandeel collegiale inleen	Aandeel payrollmedewerkers	Aandeel overig en type onbekend	Aandeel extern totaal t.o.v. eigen werknemers
1. Loonwerk	4%	11%	1%	1%	1%	18%
• Agrarisch loonwerk	4%	9%	0%	0%	1%	15%
• Cultuurtechnische werken	5%	12%	1%	2%	0%	20%
2. Bos en natuurbeheer	3%	9%	1%	0%	4%	17%
3. Bedrijfsverzorging*	12%	18%	0%	0%	3%	34%
4. Hoveniers	7%	8%	1%	1%	5%	22%
• Hoveniers	6%	10%	2%	3%	2%	23%
• Groenvoorzieners	8%	5%	1%	0%	8%	21%
5. Paddenstoelenteelt*	16%	0%	0%	7%	0%	24%
6. Dierhouderij	11%	12%	1%	1%	17%	42%
• Melkveehouderij	9%	14%	1%	1%	15%	39%
• Varkenshouderij	13%	16%	1%	4%	9%	43%
• Pluimveehouderij*	23%	10%	0%	2%	30%	64%
• Graasdieren*	2%	3%	0%	0%	9%	13%
7. Glastuinbouw	60%	4%	0%	4%	2%	71%
• Glasgroenten	102%	3%	0%	5%	2%	113%
• Glasplanten en - bloemen	43%	4%	0%	4%	3%	53%
8. Open teelten landbouw	11%	8%	1%	3%	7%	29%
9. Open teelten tuinbouw	17%	5%	1%	13%	4%	39%
• Open teelten fruitteelt	13%	6%	0%	21%	4%	45%
• Open teelten tuinbouw overig*	21%	3%	1%	2%	4%	32%
10. Open teelten bloembollen	24%	3%	0%	5%	10%	43%
11. Open teelten boomkwekerij	11%	2%	0%	5%	1%	19%
12. Groothandel in bloembollen*	31%	3%	0%	0%	0%	34%
Totaal ultimo 2015	23%	6%	1%	3%	4%	37%
Totaal ultimo derde kwartaal 2014	23%	5%	1%	2%	7%	38%

Bron: Panteia bedrijven onderzoek 2016; * Indicatief.

Ten opzichte van 2014 zijn er geen verschillen in de samenstelling naar type extern personeel te zien (zie tabel 3.1).

3.3 De inzet van uitzendkrachten nader beschouwd

De inzet van uitzendkrachten is nader onderzocht (tabel 3.2). In totaal 38 procent van de bedrijven heeft in 2015 gebruik gemaakt van uitzendwerk. Dit is lager dan in 2014 (49%). Dit aandeel is relatief hoog bij groenvoorzieners (57%), glastuinbouw (66%), en open teelten fruitteelt (48%), open teelten bloembollen (61%) en groothandel in bloembollen (81%).

Aan bedrijven is gevraagd welk deel van de totale loonkosten in 2015 is besteed aan uitzendwerk (tabel 3.2). Dit aandeel – dat alleen is berekend voor de bedrijven die uitzendwerk hebben ingezet - is gemiddeld 26 procent. Dit is een lager dan in 2014 (32%). Een relatief hoog aandeel is er bij glastuinbouw (38%) en specifiek bij glasgroenten (45%).

Tabel 3.2 Bedrijven met uitzendwerk nader beschouwd per deelsector 2015

Rijpercentages	Aandeel bedrijven die hebben gewerkt met uitzendkrachten	Aandeel kosten uitzendwerk van de totale loonkosten in 2015	Aandeel bedrijven dat werkt met uitzendbureaus met SNA-keurmerk (excl. 18% weet niet)	Aandeel bedrijven met buitenlandse uitzendkrachten (van 38%)	Aantal buitenlandse uitzendkrachten*	Uitzendkrachten Polen*	Uitzendkrachten Roemenië*	Uitzendkrachten Bulgarije*	Uitzendkrachten ander EU-land*	Uitzendkrachten buiten EU*
1. Loonwerk	28%	10%	94%	9%	+	+	0	0	0	0
• Agrarisch loonwerk	19%	11%	93%	12%	+	+	0	0	0	0
• Cultuurtechnische werken	40%	10%	96%	7%	+	+	0	0	0	0
2. Bos en natuurbeheer	28%	18%	-	-	-	-	-	-	-	-
3. Bedrijfsverzorging*	33%	26%	100%	-	-	-	-	-	-	-
4. Hoveniers	35%	17%	98%	11%	+	+	+	0	+	0
• Hoveniers	31%	18%	97%	6%	+	+	0	0	0	0
• Groenvoorzieners	57%	14%	100%	23%	+	+	+	0	+	0
5. Paddenstoelenteelt*	42%	27%	100%	88%	++	+	0	+	+	0
6. Dierhouderij	16%	26%	98%	33%	+	+	0	0	+	0
• Melkveehouderij	11%	23%	95%	29%	+	+	0	0	+	0
• Varkenshouderij	26%	27%	100%	34%	+	+	0	0	0	0
• Pluimveehouderij*	31%	32%	100%	34%	+	+	0	0	0	0
• Graasdieren*	7%	21%	100%	67%	+	+	0	0	0	0
7. Glastuinbouw	66%	38%	97%	90%	13.000	11.000	++	+	++	++
• Glasgroenten	77%	45%	98%	94%	7.000	6.000	+	+	+	+
• Glasplanten en - bloemen	61%	33%	97%	89%	6.000	5.000	+	+	++	++
8. Open teelten landbouw	30%	21%	98%	75%	++	++	+	0	+	0
9. Open teelten tuinbouw	46%	31%	100%	83%	1.000	1.000	+	0	+	0
• Open teelten fruitteelt	48%	30%	100%	87%	++	++	+	0	0	0
• Open teelten tuinbouw overig*	43%	34%	100%	83%	++	++	0	0	+	0
10. Open teelten bloembollen	61%	29%	80%	87%	++	++	0	0	+	0
11. Open teelten boomkwekerij	42%	20%	95%	64%	++	++	+	0	+	10
12. Groothandel in bloembollen*	81%	19%	100%	80%	++	++	0	0	+	0
Totaal 2015	38%	26%	97%	62%	17.000	15.000	++	+	++	++
Totaal 2014	49%	32%	96%	60%						

Bron: Panteia bedrijvenonderzoek 2016; * Indicatief; - Geen waarnemingen; + tot 250; ++ 250-1.000.

Van alle bedrijven die gebruik maken van uitzendwerk is 18 procent er niet van op de hoogte of het uitzendbureau beschikt over een SNA-keurmerk gebaseerd op NEN 4400-1 certificaat. Dat is een verbetering ten opzichte van 2014 (36%). De uitzendbureaus die door de andere bedrijven worden ingezet hebben volgens de respondenten vrijwel allemaal een dergelijk SNA-keurmerk (97%). Een lager aandeel is er bij open teelten bloembollen (80%).

Van alle bedrijven die gebruik maken van uitzendkrachten (38%) maakt 62 procent gebruik van buitenlandse uitzendkrachten (tabel 3.2). Dit komt vooral voor bij paddenstoelenteelt (88%), glastuinbouw (90%), open teelten landbouw (75%), open teelten tuinbouw (83%), open teelten bloembollen (87%) en groothandel bloembollen (80%). In 2015 zijn naar schatting 17.000 buitenlandse uitzendkrachten ingezet. Buitenlandse – en vooral Poolse – uitzendkrachten komen in absolute aantallen vooral voor bij glastuinbouw (indicatief 13.000) en open teelten tuinbouw (indicatief 1.000). Uit het onderzoek blijkt verder dat drie procent van de bedrijven een eigen uitzendbureau heeft. Dit komt het meest voor in de glasgroenten (6%) en komt niet voor in onder meer de dierhouderij (deze onderzoeksresultaten zijn niet in de tabel opgenomen).

3.4 Contracting

Ongeveer een op de acht bedrijven heeft in 2015 gebruik gemaakt van contracting (13%). Dat wil zeggen het inzetten van zelfstandigen, freelancers of andere ingeleende medewerkers voor een specifieke opdracht (dus niet op uur-basis). In totaal ging het in 2015 om ruim 3.000 personen die op deze wijze zijn ingezet (indicatief). Er zijn weinig verschillen tussen de deelsectoren wat betreft het gebruik van contracting. De bedrijfsverzorging en de paddenstoelenteelt vormen wel een uitzondering, maar het gaat juist bij deze twee deelsectoren om indicaties (tabel 3.3).

Tabel 3.3 Aandeel bedrijven dat in 2015 gebruik heeft gemaakt van contracting

Aandeel bedrijven (rijpercentages)	ja	nee	Weet niet	totaal
1. Loonwerk	n.b.	n.b.	n.b.	n.b.
• Agrarisch loonwerk	n.b.	n.b.	n.b.	n.b.
• Cultuurtechnische werken	n.b.	n.b.	n.b.	n.b.
2. Bos en natuurbeheer	n.b.	n.b.	n.b.	n.b.
3. Bedrijfsverzorging*	33%	67%	0%	100%
4. Hoveniers	20%	79%	1%	100%
• Hoveniers	21%	79%	1%	100%
• Groenvoorzieners	16%	83%	1%	100%
5. Paddenstoelenteelt*	0%	97%	3%	100%
6. Dierhouderij	11%	89%	0%	100%
• Melkveehouderij	11%	89%	0%	100%
• Varkenshouderij	8%	92%	0%	100%
• Pluimveehouderij	19%	80%	1%	100%
• Graasdieren	10%	90%	0%	100%
7. Glastuinbouw	12%	87%	1%	100%
• Glasgroenten	13%	87%	0%	100%
• Glasplanten en – bloemen	12%	88%	1%	100%
8. Open teelten landbouw	12%	87%	0%	100%
9. Open teelten tuinbouw	11%	89%	0%	100%
• Open teelten fruitteelt	9%	91%	0%	100%
• Open teelten tuinbouw overig*	15%	86%	0%	100%
10. Open teelten bloembollen	7%	91%	2%	100%
11. Open teelten boomkwekerij	13%	88%	0%	100%
12. Groothandel in bloembollen*	12%	88%	0%	100%
Totaal	13%	86%	1%	100%

Bron: Panteia bedrijvenonderzoek 2016; * Indicatief

Nagegaan is voor wat voor soort klussen contracting wordt gebruikt (tabel 3.4). Het gaat veelal om werk waarvoor de expertise binnen het eigen bedrijf ontbreekt, of om werk dat niet tot de kernactiviteiten van het bedrijf behoort. Voor een groot deel betreft het bedrijfsactiviteiten van andere bedrijven in de sector.

Tabel 3.4 Type klussen contracting per deelsector (meest genoemd)

Deelsector	Type klus
1. Loonwerk	n.b.
• Agrarisch loonwerk	n.b.
• Cultuurtechnische werken	n.b.
2. Bos en natuurbeheer	n.b.
3. Bedrijfsverzorging	schoonmaken van stallen
4. Hoveniers	bomen verwijderen en onderhouden, graafwerkzaamheden, bestrating, timmerwerkzaamheden, grondwerk, sloopwerk, metselwerk, aanleg vijver, electrawerkzaamheden, kraanwerkzaamheden, klimwerk, tegelwerk, hekwerken, aanleggen waterpomp, bruggenbouw, ontwerp, betonboringen, zetten van een tuinhuis, bouwen van een overkapping
• Hoveniers	
• Groenvoorzieners	
5. Paddenstoelenteelt	-
6. Dierhouderij	laden, transport, bouwwerkzaamheden (stal), bestrijdingswerk, bespuiten van gewassen, oogsten van maïs, persen van hooi en stro, inkuilen, uitrijden van drijfmest, technisch werk, inzaaien, schoonmaakwerk (stal), reparatiewerk (mestdrooginstallatie), melken, mais en gras hakselen, ploegen (betaald per hectare)
• Melkveehouderij	
• Varkenshouderij	
• Pluimveehouderij	
• Graasdieren	
7. Glastuinbouw	teeltadvies, oogst- en pootwerk, gewasverzorging/bespuiten van gewassen, toppen/knippen en indraaien van paprika's en tomaten, stomen, bollen rapen, plantwerk, baggerwerk, schoonmaakwerk, bloemen snijden
• Glasgroenten	
• Glasplanten en - bloemen	
8. Open teelten landbouw	zaaien en oogsten, snoei- en plantwerk, bespuiten, mest uitrijden, trekkerwerk, teeltadvies, toppen en draaien, machinewerk, baggerwerk, bouwwerkzaamheden, behandelen met kiemremmingsmiddel (aardappelen)
9. Open teelten tuinbouw	snoei-, snij-, maai-, knip- en zaagwerk, vermeerdering, straatwerk
• Open teelten fruitteelt	
• Open teelten tuinbouw overig	
10. Open teelten bloembollen	rooien, verwerking van bollen en selectie, bouwwerkzaamheden, trekkerwerk
11. Open teelten boomkwekerij	transport en plaatsen van bomen bij opdrachtgever, stokken zetten, bomen aanbinden, toppen zetten, rooiwerk, onkruidbestrijding, stekwerk, machinewerk, lossen, uitrijden, snoeien, enten, beken uitmaaien, inzaaien bemesten
12. Groothandel in bloembollen	frezen van de grond en planten, DTP-werkzaamheden

Bron: Panteia bedrijvenonderzoek 2016

Het begrip contracting is niet algemeen bekend. Hiernaar is in dit onderzoek voor het eerst gekeken. Volgens de nu gekozen aanpak is in zekere mate en voor alle bedrijven op dezelfde manier een indruk verkregen in hoeverre de vraag naar arbeid wordt opgevangen door contracting. Het onderscheid tussen contracting bij de primaire productie, uitbesteding en onder-aanneming is echter niet geheel duidelijk. Bij een eventueel volgend onderzoek kan ook scherper worden gekeken naar het onderscheid tussen werken op uurbasis en werken op stukbasis. Bij stukbasis wordt bijvoorbeeld afgerekend per hectare of per kilo, in plaats van per uur. Een specifieke vorm van contracting is de verkoop op stam, waarvan onbekend is in welke mate dit voorkomt.

3.5 De inzet van extern personeel in piekperioden

Het grootste deel van de bedrijven heeft te maken met piekperioden (78%). Dit komt vooral voor in het agrarisch loonwerk (91%), open teelten tuinbouw (93%), open teelten tuinbouw overig (100%), open teelten bloembollen (98%) en groothandel bloembollen (95%).

Tabel 3.5 De inzet van extern personeel in piekperioden per deelsector 2015

	Aandeel bedrijven met piekperiodes	Externe medewerkers in piekperiode*	Externe medewerkers ultimo 2015*	Externe medewerkers ultimo 2014*	Piek/ultimo 2014 en 2015 gemiddeld
1. Loonwerk	78%	8.000	5.000	4.000	2
• Agrarisch loonwerk	91%	4.000	2.000	2.000	2
• Cultuurtechnische werken	62%	4.000	3.000	2.000	1
2. Bos en natuurbeheer	60%	< 500	< 500	< 500	1
3. Bedrijfsverzorging*	50%	< 250	< 250	< 250	1
4. Hoveniers	85%	8.000	4.000	3.000	2
• Hoveniers	86%	4.000	2.000	1.000	2
• Groenvoorzieners	83%	4.000	2.000	2.000	2
5. Paddenstoelenteelt*	22%	< 250	< 500	< 500	0
6. Dierhouderij	59%	5.000	4.000	3.000	1
• Melkveehouderij	69%	2.000	2.000	1.000	1
• Varkenshouderij	21%	< 250	< 500	< 500	0
• Pluimveehouderij	67%	2.000	1.000	1.000	2
• Graasdieren	57%	< 250	< 250	< 250	2
7. Glastuinbouw	75%	29.000	21.000	21.000	1
• Glasgroenten	87%	18.000	10.000	11.000	2
• Glasplanten en - bloemen	70%	11.000	11.000	10.000	1
8. Open teelten landbouw	86%	5.000	1.000	1.000	4
9. Open teelten tuinbouw	93%	20.000	3.000	5.000	5
• Open teelten fruitteelt	100%	17.000	2.000	3.000	6
• Open teelten tuinbouw overig*	81%	4.000	1.000	1.000	3
10. Open teelten bloembollen	98%	9.000	2.000	2.000	5
11. Open teelten boomkwekerij	84%	5.000	2.000	2.000	3
12. Groothandel in bloembollen*	95%	1.000	< 500	< 500	3
Totaal 2015	78%	88.000	41.000	41.000	2

Bron: Panteia bedrijvenonderzoek 2016; * Indicatief; cijfers afgerond op duizendtallen.

In piekperioden zijn in totaal 90.000 externe medewerkers werkzaam. Hierbij moet worden aangetekend dat de piekperiodes per sector (en per bedrijf) in verschillende perioden van het jaar vallen. Het gaat dus niet om 90.000 externe medewerkers die op hetzelfde moment moeten worden aangetrokken.

In de laatste kolom is te zien dat bedrijven in piekperioden tweemaal zo veel extern personeel inzetten dan gemiddeld aan het einde van het jaar (het gemiddelde van ultimo 2014 en ultimo 2015). Voor de paddenstoelenteelt en de varkenshouderij maakt het niet veel uit; in deze sectoren is sprake van een vlakke arbeidsfilm. Veel grotere verschillen zijn te zien in open teelten tuinbouw (factor 5) en specifiek open teelten fruitteelt (factor 6), open teelten bloembollen (factor 5) en open teelten landbouw (factor 4).

3.6 Ontwikkeling inzet externe arbeid

In de periode 2014 tot en met 2015 is in heel Nederland het aantal flexibele banen toegenomen (CBS, Statline), evenals het aantal uitzenduren (ABU). Vanuit de sector zelf wordt aangegeven dat deze ontwikkeling in de sector ook plaatsvindt. Op basis van het onderzoek is dit zeer aannemelijk, maar kan het niet met volledige zekerheid worden gezegd. De onzekerheid heeft te maken met het verschil in meetmomenten. Per ultimo derde kwartaal 2014 waren er 45.000 externe medewerkers werkzaam. De stand van de inzet van extern personeel ultimo derde kwartaal 2015 is niet bekend, evenmin als de stand ultimo 2014. Een vergelijking tussen twee metingen op hetzelfde moment in het jaar kan daarom niet worden gemaakt. Het onderzoek laat wel zien dat er in piekperiodes in 2015 tweemaal zo veel personeel wordt ingezet in vergelijking met ultimo 2015 (zie paragraaf 3.3). Bovendien blijkt uit cijfers van Colland dat de piek voor werknemers ligt in de periode juni tot en met september 2015 (variërend van 117.000 tot 121.000 werknemers)¹. Dit maakt het zeer aannemelijk dat het aantal externe medewerkers groter is per ultimo derde kwartaal 2015 dan ultimo 2015. Het is daarom zeer aannemelijk dat het aantal externe medewerkers ultimo derde kwartaal 2015 hoger is dan 41.000 en ook is het dan aannemelijk dat de inzet van extern personeel is toegenomen tussen 2014 en 2015. Het aantal externe medewerkers per ultimo derde kwartaal 2015 is vrij zeker tien procent groter dan ultimo 2015 ($45.000/41.000 \approx 10\%$). Voor een betere vergelijking zou echter naar stroomcijfers gekeken moeten worden en die zijn niet beschikbaar.

---

¹ Bekend is dat de uitzendomzet en het aantal uitzenduren in heel Nederland ultimo derde kwartaal lager is dan ultimo vierde kwartaal. Als dat ook voor de Colland-sector zou gelden, dan is het aantal uitzendkrachten ultimo derde kwartaal 2015 lager dan 25.000. Dat zou betekenen dat de inzet van uitzendkrachten is teruggelopen. Echter, de arbeidsfilm in de agrarische en groene sector (en met name de open teelten) is niet vergelijkbaar met die van heel Nederland. De omzet van uitzendwerk ultimo 2015 was 4,8 procent hoger dan ultimo derde kwartaal 2015 en het aantal uitzenduren (fase A) was 1,9 procent hoger. Bron: Statline, ontwikkeling omzet en uren ten opzichte van een kwartaal eerder.

4 De instroom van nieuw personeel

4.1 De omvang van de instroom

In 2015 heeft 29 procent van de bedrijven nieuw personeel aangenomen. In 2014 was dit bijna een derde van de bedrijven (32%). Sectoren met relatief hoge aandelen nieuw personeel zijn cultuurtechnische bedrijven (41%), bedrijfsverzorging (67%), groenvoorzieners (43%), paddenstoelenteelt (41%) en groothandel in bloembollen (41%). Hierbij wordt aangetekend dat de kans op een nieuwe werknemer bij grote bedrijven hoger is dan bij kleine bedrijven.

Tabel 4.1 Aandeel bedrijven met nieuwe instroom in 2014 en 2015

	Aandeel bedrijven met instroom van nieuwe werknemers in 2015	Aandeel bedrijven met instroom van nieuwe werknemers in 2014
1. Loonwerk	34%	36%
• Agrarisch loonwerk	29%	35%
• Cultuurtechnische werken	41%	38%
2. Bos en natuurbeheer	36%	38%
3. Bedrijfsverzorging*	67%	57%
4. Hoveniers	31%	31%
• Hoveniers	29%	27%
• Groenvoorzieners	43%	47%
5. Paddenstoelenteelt*	41%	44%
6. Dierhouderij	20%	19%
• Melkveehouderij	17%	10%
• Varkenshouderij	22%	34%
• Pluimveehouderij	19%	21%
• Graasdieren	31%	20%
7. Glastuinbouw	33%	41%
• Glasgroenten	31%	43%
• Glasplanten en - bloemen	34%	40%
8. Open teelten landbouw	20%	23%
9. Open teelten tuinbouw	32%	38%
• Open teelten fruitteelt	34%	35%
• Open teelten tuinbouw overig*	29%	44%
10. Open teelten bloembollen	33%	38%
11. Open teelten boomkwekerij	30%	32%
12. Groothandel in bloembollen*	41%	47%
Totaal	29%	32%

Bron: Panteia bedrijvenonderzoek 2014 en 2016. * Indicatief.

4.2 Instroompercentage in 2015

In totaal zijn in 2015 afgerond 17.000 nieuwe werknemers aangenomen, 15 procent van het werknemersbestand (zie tabel 4.2). Dit aantal is lager dan in 2014 toen 18.000 nieuwe werknemers zijn aangenomen (toen 16%). De instroom daalt mee met de daling van de omvang van het personeelsbestand. De paddenstoelenteelt (32%), open teelten tuinbouw (58%), specifiek open teelten fruitteelt (98%) en open teelten bloembollen (32%) hebben een relatief hoog instroompercentage. Hoge instroompercentages wijzen op het gebruik van relatief veel tijdelijke contracten, wat kan samenhangen met seizoenswerk.

Tabel 4.2 Aandeel nieuwe instroom ten opzichte van alle werknemers 2014 en 2015

	Aantal nieuwe werknemers t.o.v. alle werknemers op de eigen loonlijst (2015)	Aantal nieuwe werknemers t.o.v. alle werknemers op de eigen loonlijst (2014)
1. Loonwerk	6%	6%
• Agrarisch loonwerk	6%	5%
• Cultuurtechnische werken	7%	6%
2. Bos en natuurbeheer	8%	11%
3. Bedrijfsverzorging*	7%	20%
4. Hoveniers	10%	9%
• Hoveniers	10%	9%
• Groenvoorzieners	10%	8%
5. Paddenstoelenteelt*	32%	14%
6. Dierhouderij	11%	7%
• Melkveehouderij	10%	7%
• Varkenshouderij	12%	11%
• Pluimveehouderij	7%	4%
• Graasdieren	22%	7%
7. Glastuinbouw	13%	10%
• Glasgroenten	11%	13%
• Glasplanten en - bloemen	13%	9%
8. Open teelten landbouw	18%	26%
9. Open teelten tuinbouw	58%	55%
• Open teelten fruitteelt	98%	69%
• Open teelten tuinbouw overig	12%	21%
10. Open teelten bloembollen	32%	33%
11. Open teelten boomkwekerij	11%	8%
12. Groothandel in bloembollen*	12%	8%
Totaal	15%	16%

Bron: Panteia bedrijvenonderzoek 2016. * Indicatief.

Op basis van de registratie van Colland is een aparte analyse uitgevoerd van de instroom van het aantal nieuwe dienstverbanden in 2015 voor 12 deelsectoren. Hieruit komt eveneens een relatief hoog instroompercentage naar voren in de open teelten tuinbouw en open teelten bloembollen.

4.3 Herkomst van nieuw personeel

Van alle ruim 17.000 nieuwe werknemers in 2015 is 23 procent een schoolverlater, 37 procent voorheen werkzaam geweest bij een ander bedrijf in de eigen sector, acht procent voorheen werkzaam geweest in een andere sector binnen de agrarische of groene sectoren, negen procent bij een bedrijf buiten de agrarische of groene sectoren, vier procent herintreders en 18 procent voorheen werkloos.

Tabel 4.3 De herkomst van nieuw personeel in 2015

	Schoolverlater	Werkzaam in de eigen sector	Werkzaam in een andere agrarische of groene sector	Werkzaam in een andere sector (buiten de agrarische of groene sectoren)	Herintreders	Werkloos	Totaal
1. Loonwerk	24%	49%	9%	10%	2%	6%	100%
• Agrarisch loonwerk	27%	46%	9%	8%	4%	6%	100%
• Cultuurtechnische werken	21%	51%	9%	11%	1%	7%	100%
2. Bos en natuurbeheer	15%	22%	1%	38%	1%	23%	100%
3. Bedrijfsverzorging*	0%	85%	0%	15%	0%	0%	100%
4. Hoveniers	25%	50%	8%	5%	2%	10%	100%
• Hoveniers	30%	45%	5%	5%	3%	12%	100%
• Groenvoorzieners	18%	56%	11%	5%	2%	8%	100%
5. Paddenstoelenteelt*	0%	5%	1%	2%	0%	92%	100%
6. Dierhouderij	38%	27%	13%	10%	5%	7%	100%
• Melkveehouderij	39%	24%	17%	10%	0%	9%	100%
• Varkenshouderij	33%	47%	9%	3%	4%	4%	100%
• Pluimveehouderij*	28%	20%	12%	8%	32%	0%	100%
• Graasdieren*	43%	22%	4%	18%	4%	8%	100%
7. Glastuinbouw	14%	47%	10%	9%	2%	17%	100%
• Glasgroenten	18%	44%	18%	14%	2%	3%	100%
• Glasplanten en - bloemen	13%	48%	9%	7%	2%	21%	100%
8. Open teelten landbouw	26%	35%	9%	8%	7%	14%	100%
9. Open teelten tuinbouw	7%	22%	8%	22%	28%	13%	100%
• Open teelten fruitteelt	9%	21%	4%	25%	34%	7%	100%
• Open teelten tuinbouw overig*	0%	30%	25%	8%	0%	37%	100%
10. Open teelten bloembollen*	63%	12%	1%	5%	0%	19%	100%
11. Open teelten boomkwekerij	28%	50%	6%	4%	5%	6%	100%
12. Groothandel in bloembollen*	45%	17%	2%	36%	0%	0%	100%
Totaal 2015	23%	37%	8%	9%	4%	18%	100%
Totaal 2014	25%	38%		12%		24%	100%

Bron: Panteia bedrijvenonderzoek 2016. * Indicatief.

De herkomst van het nieuwe personeel in 2015 verschilt nauwelijks met het 2014. Wel duiden de cijfers erop dat een groter deel van de nieuwe instroom afkomstig is uit de agrarische en groene sectoren, inclusief de eigen sector (45% in 2015 versus 38% in 2014). Dit is enigszins ten koste gegaan van de instroom van schoolverlaters, herintreders en werklozen, maar de verschillen zijn te klein om harde conclusies te kunnen trekken.

4.4 Kenmerken nieuw personeel

4.4.1 Opleidingsniveau instroom

Van de instroom van nieuw personeel op de loonlijst in 2015 had 22 procent een opleiding van alleen lagere of middelbare school, 16 procent lager beroepsonderwijs, 49 procent middelbaar beroepsonderwijs en 13 procent hoger onderwijs (hbo en wo). Lager opgeleid personeel is vooral aangenomen in glasgroenten (32%), open teelten overig (57%), open teelten bloembollen (51%), open teelten boonkwekerij (41%) en groothandel bloembollen (38%). Hoger opgeleid personeel (hbo-plus) is meer aangenomen in de sector bos en natuur (39%), paddenstoelenteelt (41%) en open teelten fruitteelt (25%).

Tabel 4.4 Opleidingsniveau instroom nieuw personeel in 2015

	Alleen lagere of middelbare school	lbo	mbo	hbo of wo	Totaal
1. Loonwerk	8%	20%	65%	6%	100%
• Agrarisch loonwerk	14%	26%	54%	6%	100%
• Cultuurtechnische werken	4%	17%	72%	7%	100%
2. Bos en natuurbeheer	6%	4%	51%	39%	100%
3. Bedrijfsverzorging*	0%	0%	100%	0%	100%
4. Hoveniers	10%	16%	68%	6%	100%
• Hoveniers	8%	14%	74%	4%	100%
• Groenvoorzieners	12%	18%	62%	8%	100%
5. Paddenstoelenteelt*	6%	18%	34%	41%	100%
6. Dierhouderij	23%	12%	55%	10%	100%
• Melkveehouderij	24%	11%	56%	10%	100%
• Varkenshouderij	29%	23%	45%	4%	100%
• Pluimveehouderij*	24%	12%	50%	14%	100%
• Graasdieren*	16%	4%	68%	13%	100%
7. Glastuinbouw	28%	15%	42%	14%	100%
• Glasgroenten	32%	12%	44%	12%	100%
• Glasplanten en - bloemen	27%	16%	41%	15%	100%
8. Open teelten landbouw	15%	47%	27%	11%	100%
9. Open teelten tuinbouw	21%	11%	46%	21%	100%
• Open teelten fruitteelt	11%	13%	51%	25%	100%
• Open teelten tuinbouw overig*	57%	6%	29%	7%	100%
10. Open teelten bloembollen*	51%	15%	32%	2%	100%
11. Open teelten boomkwekerij	41%	14%	41%	5%	100%
12. Groothandel in bloembollen*	38%	6%	41%	16%	100%
Totaal instroom 2015	22%	16%	49%	13%	100%
Totaal instroom 2014	42%	14%	30%	13%	100%
Totaal werknemers (tabel 2.8)	9%	23%	58%	9%	100%

Bron: Panteia bedrijvenonderzoek 2016. * Indicatief.

De verdeling komt niet geheel overeen met de verdeling van het aantal werknemers met een vast dienstverband naar opleidingsniveau (tabel 2.8). Het aandeel nieuwe werknemers met alleen lagere of middelbare school is veel hoger dan dit aandeel in

het werknemersbestand. Dit laatste kan te maken hebben met de instroom van tijdelijk personeel voor seizoenswerk, waarvoor meer mensen met alleen lagere of middelbare school worden ingezet.

Ten opzichte van 2014 is het aandeel van werknemers met alleen lagere of middelbare school afgenomen, terwijl het aandeel nieuwe werknemers met een mbo is toegenomen.

4.4.2 MBO-niveau instroom

Van alle nieuwe werknemers met een mbo-opleiding (49%) heeft drie procent het mbo-niveau 1, 15 procent heeft niveau 2, 43 procent heeft niveau 3 en 39 procent heeft niveau 4 (tabel 4.5). Deze uitkomsten verschillen niet sterk met die van 2014. Hierbij dient te worden aangetekend dat alle uitkomsten in deze tabel indicatief zijn, vanwege geringe cel-vulling. Het betreft een deelpopulatie, in dit geval alleen bedrijven met instroom van nieuwe werknemers met een MBO-opleiding.

Tabel 4.5 MBO-niveau van nieuw personeel met een MBO-niveau, instroom 2015

	Aandeel MBO	Mbo-niveau 1*	Mbo-niveau 2*	Mbo-niveau 3*	Mbo-niveau 4*	Totaal
1. Loonwerk	65%	2%	29%	40%	29%	100%
• Agrarisch loonwerk	54%	0%	25%	35%	40%	100%
• Cultuurtechnische werken	72%	2%	31%	42%	24%	100%
2. Bos en natuurbeheer	51%	0%	16%	26%	58%	100%
3. Bedrijfsverzorging*	100%	0%	0%	56%	44%	100%
4. Hoveniers	68%	3%	16%	56%	26%	100%
• Hoveniers	74%	3%	13%	53%	31%	100%
• Groenvoorzieners	62%	2%	19%	60%	19%	100%
5. Paddenstoelenteelt*	34%	2%	6%	7%	85%	100%
6. Dierhouderij	55%	12%	17%	30%	41%	100%
• Melkveehouderij	56%	6%	16%	29%	49%	100%
• Varkenshouderij	45%	0%	39%	21%	39%	100%
• Pluimveehouderij	50%	53%	8%	18%	21%	100%
• Graasdieren	68%	0%	9%	56%	34%	100%
7. Glastuinbouw	42%	1%	5%	54%	40%	100%
• Glasgroenten	44%	4%	4%	53%	39%	100%
• Glasplanten en – bloemen	41%	0%	5%	55%	40%	100%
8. Open teelten landbouw	27%	5%	8%	48%	39%	100%
9. Open teelten tuinbouw	46%	4%	7%	32%	57%	100%
• Open teelten fruitteelt	51%	0%	8%	34%	58%	100%
• Open teelten tuinbouw overig*	29%	54%	0%	0%	46%	100%
10. Open teelten bloembollen	32%	3%	20%	57%	19%	100%
11. Open teelten boomkwekerij	41%	3%	7%	28%	62%	100%
12. Groothandel in bloembollen*	41%	36%	40%	12%	12%	100%
Totaal nieuwe instroom met mbo 2015	49%	3%	15%	43%	39%	100%
Totaal nieuwe instroom met mbo 2014	30%	5%	11%	39%	45%	100%
Totaal werknemers met mbo (tabel 2.9)	47%	12%	12%	35%	41%	100%

Bron: Panteia bedrijvenonderzoek 2016. * Indicatief.

De verdeling (tabel 4.5) komt redelijk overeen met de verdeling van het aantal werknemers met een vast contract naar mbo-niveau (tabel 2.9), met dien verstande dat de instroom voor mbo 1 iets lager is en de instroom op niveau 4 iets hoger. Ten opzichte van 2014 is de verdeling van de niveaus ongeveer gelijk gebleven.

4.4.3 Opleidingsrichting instroom

Naar opleidingsrichting betreft de nieuwe instroom vooral de groene richting (56%). Het aandeel nieuwe instroom met een groene opleidingsrichting is relatief hoog in bedrijfsverzorging (92%), hoveniers (79%) en paddenstoelenteelt (90%). Nieuwe instroom van werknemers met een technische of ICT-opleidingsrichting zijn er meer in loonwerk (25%), pluimveehouderij (20%) en groothandel bloembollen (35%).

Tabel 4.6 Instroom nieuw personeel naar opleidingsrichting per deelsector in 2015

	Groene richting	Technisch/ ICT	Economisch/ administratief	Handel en logistiek	Andere richting	Totaal
1. Loonwerk	54%	25%	5%	2%	14%	100%
• Agrarisch loonwerk	59%	24%	4%	2%	10%	100%
• Cultuurtechnische werken	50%	26%	5%	2%	17%	100%
2. Bos en natuurbeheer	37%	15%	28%	2%	18%	100%
3. Bedrijfsverzorging*	92%	0%	0%	8%	0%	100%
4. Hoveniers	79%	3%	4%	1%	13%	100%
• Hoveniers	81%	4%	4%	1%	10%	100%
• Groenvoorzieners	77%	3%	4%	0%	16%	100%
5. Paddenstoelenteelt*	90%	3%	0%	0%	7%	100%
6. Dierhouderij	60%	12%	1%	1%	26%	100%
• Melkveehouderij	60%	12%	1%	0%	27%	100%
• Varkenshouderij	60%	15%	0%	4%	20%	100%
• Pluimveehouderij*	50%	20%	0%	0%	30%	100%
• Graasdieren*	64%	4%	4%	3%	25%	100%
7. Glastuinbouw	38%	8%	7%	3%	43%	100%
• Glasgroenten	24%	11%	8%	4%	54%	100%
• Glasplanten en - bloemen	45%	7%	7%	3%	39%	100%
8. Open teelten landbouw	58%	4%	7%	2%	29%	100%
9. Open teelten tuinbouw	36%	5%	29%	4%	27%	100%
• Open teelten fruitteelt	46%	4%	36%	5%	9%	100%
• Open teelten tuinbouw overig*	9%	6%	8%	0%	77%	100%
10. Open teelten bloembollen	51%	7%	2%	1%	39%	100%
11. Open teelten boomkwekerij	45%	5%	4%	1%	44%	100%
12. Groothandel in bloembollen*	26%	35%	8%	17%	14%	100%
Totaal nieuwe instroom 2015	56%	9%	8%	2%	25%	100%
Totaal nieuwe instroom 2014	41%	6%	5%	4%	38%	100%

Bron: Panteia bedrijvenonderzoek 2016. * Indicatief.

Het verschil met 2014 is beperkt tot een hoger aandeel werknemers met een groene opleidingsrichting en een lager aandeel met een 'andere richting'. Dit duidt op een wat grotere focus op de uitvoerende functies.

4.4.4 *Instroom BBL*

Voor enkele sectoren is nagegaan in hoeverre BBL-ers zijn aangenomen. In de sector bos en natuurbeheer had 23 procent van de bedrijven BBL-ers in dienst in 2015. Dit komt overeen met drie procent van het werknemersbestand. Voor de sector hoveniers zijn deze cijfers respectievelijk 35 procent en 11 procent, waarvan 33 procent en 11 procent bij de deelsector hoveniers en 48 procent en 10 procent bij de groenvoorzieners.

Daarnaast had 18 procent van de bedrijven in de sector bos en natuurbeheer een hbo-er als stagiair in dienst, wat overeenkomt met drie procent van alle werknemers in de sector. In deze sector maakt 26 procent van de bedrijven gebruik van vrijwilligers. Er hebben ruim 10 maal zo veel vrijwilligers gewerkt in de sector bos en natuur dan er werknemers zijn. Dit is een onderschatting. Een inventarisatie op basis van de websites van aangesloten bedrijven resulteert in een factor 40 (VBNE/Aequor, 2015).

4.4.5 *Instroom naar functie*

In het bedrijvenonderzoek is bij de instroom niet gevraagd naar de functie. Een indicatie hiervan kan worden verkregen op basis van ander onderzoek (UWV, 2015). Volgens dit onderzoek zijn er 27.000 vacatures vervuld in de "landbouw" in de periode oktober 2014 tot en met september 2015, waarvan 57 procent voor agrarisch personeel (3% landelijk), 16 procent productiepersoneel (6%), vier procent technisch personeel (10%), zes procent transportpersoneel (4%), drie procent winkelpersoneel (11%), nul procent horecapersoneel (11%), zes procent administratief en commercieel personeel (22%), twee procent verzorgend en (para)medisch personeel (9%), nul procent onderwijzend personeel (4%), nul procent ICT-personeel (3%), nul procent sociaal-maatschappelijk personeel (1%) en zes procent overig personeel (16%). Tussen haakjes zijn de landelijk cijfers gegeven, dat wil zeggen voor alle werkgevers in Nederland. Deze uitkomsten verschillen nauwelijks van die van twee jaar eerder. De verdeling komt redelijk overeen met de verdeling naar functiegroep van het aantal werknemers met een vast dienstverband bij Colland-bedrijven (tabel 2.11). Een vergelijking gaat echter niet geheel op, omdat de "landbouw" in dit UWV-onderzoek ruimer is gedefinieerd dan de Colland-populatie en ook de vraagstelling niet geheel overeenkomt.

5 De uitstroom van personeel

5.1 De omvang van de uitstroom

Ruim een kwart (28%) van alle *bedrijven* heeft in 2015 te maken gehad met vertrekkende werknemers. Dit is een lager aandeel dan in 2014 (33%). Hoge aandelen bedrijven met vertrekkende werknemers in 2015 zijn er in bedrijfsverzorging (67%) en groenvoorzieners (54%). Een laag aandeel bedrijven met vertrekkend personeel is er in de dierhouderij (14%).

Tabel 5.1 Het aandeel bedrijven met uitstroom van personeel per deelsector in 2014 en 2015

	Aandeel bedrijven met vertrekkende werknemers 2015	Aandeel bedrijven met vertrekkende werknemers 2014
1. Loonwerk	31%	34%
• Agrarisch loonwerk	28%	31%
• Cultuurtechnische werken	34%	39%
2. Bos en natuurbeheer	29%	32%
3. Bedrijfsverzorging*	67%	52%
4. Hoveniers	32%	30%
• Hoveniers	28%	25%
• Groenvoorzieners	54%	51%
5. Paddenstoelenteelt*	34%	62%
6. Dierhouderij	14%	12%
• Melkveehouderij	11%	7%
• Varkenshouderij	17%	17%
• Pluimveehouderij	18%	19%
• Graasdieren	21%	15%
7. Glastuinbouw	32%	48%
• Glasgroenten	31%	46%
• Glasplanten en - bloemen	33%	50%
8. Open teelten landbouw	20%	20%
9. Open teelten tuinbouw	34%	43%
• Open teelten fruitteelt	35%	42%
• Open teelten tuinbouw overig*	31%	46%
10. Open teelten bloembollen	33%	40%
11. Open teelten boomkwekerij	30%	41%
12. Groothandel in bloembollen*	35%	14%
Totaal	28%	33%

Bron: Panteia bedrijvenonderzoek 2014 en 2016. *Indicatief.

5.2 Uitstroompercentage in 2015

Het aantal vertrekkende *werknemers* in 2015 ten opzichte van het aantal zittende werknemers is 16 procent, wat overeenkomt met afgerond 18.000 vertrekkende werknemers. Dit is minder dan in 2014 toen er 21.500 werknemers vertrokken (17%). Ook in absolute zin zijn er minder werknemers vertrokken dan in 2014. Relatief hoge uitstroompercentages zijn te zien in de paddenstoelenteelt (30%), de open teelten tuinbouw (65%) en specifiek de open teelten fruitteelt (111%) en open teelten bloembollen (40%). Dit laatste heeft voor een belangrijk deel te maken met het beëindigen van tijdelijke contracten (seizoenswerk).

Tabel 5.2 Aandeel uitstroom ten opzichte van aantal werknemers per deelsector in 2014 en 2015

	Aantal vertrekkende werknemers in 2015 t.o.v. het aantal werknemers op de eigen loonlijst	Aantal vertrekkende werknemers in 2014 t.o.v. het aantal werknemers op de eigen loonlijst
1. Loonwerk	5%	6%
• Agrarisch loonwerk	5%	6%
• Cultuurtechnische werken	5%	5%
2. Bos en natuurbeheer	8%	9%
3. Bedrijfsverzorging*	6%	20%
4. Hoveniers	11%	8%
• Hoveniers	12%	9%
• Groenvoorzieners	10%	8%
5. Paddenstoelenteelt*	30%	9%
6. Dierhouderij	12%	5%
• Melkveehouderij	17%	4%
• Varkenshouderij	9%	6%
• Pluimveehouderij	4%	4%
• Graasdieren	9%	7%
7. Glastuinbouw	14%	10%
• Glasgroenten	17%	11%
• Glasplanten en - bloemen	13%	10%
8. Open teelten landbouw	17%	29%
9. Open teelten tuinbouw	65%	70%
• Open teelten fruitteelt	111%	87%
• Open teelten tuinbouw overig*	13%	30%
10. Open teelten bloembollen	40%	43%
11. Open teelten boomkwekerij	9%	8%
12. Groothandel in bloembollen*	9%	3%
Totaal	16%	17%

Bron: Panteia bedrijvenonderzoek 2014 en 2016. *Indicatief.

5.3 Bestemming van de uitstroom

Van de circa 18.000 vertrekkende werknemers is een vijfde (22%) een opleiding gaan doen, 25 procent heeft een baan gevonden bij een ander bedrijf in dezelfde sector, zeven procent in een andere agrarische of groene sector, 15 procent bij een bedrijf in een andere sector, vier procent is voor zichzelf begonnen, 19 procent is werkloos geworden, één procent arbeidsongeschikt en zeven procent is met pensioen (tabel 5.3).

Tabel 5.3 De bestemming van de uitstroom van personeel in 2015

	Opleiding gaan volgen	Betrekking elders in dezelfde sector	Betrekking in andere agrarische of groene sector	Betrekking in een andere sector	Voor zichzelf begonnen	(Nog) Werkloos	Arbeidsongeschikt	Met pensioen	Totaal
1. Loonwerk	2%	44%	11%	21%	10%	6%	0%	6%	100%
• Agrarisch loonwerk	4%	39%	12%	19%	12%	8%	1%	5%	100%
• Cultuurtechnische werken	1%	48%	9%	23%	9%	4%	0%	6%	100%
2. Bos en natuurbeheer	21%	23%	12%	12%	4%	22%	0%	7%	100%
3. Bedrijfsverzorging*	0%	60%	0%	20%	20%	0%	0%	0%	100%
4. Hoveniers	2%	31%	14%	13%	10%	23%	2%	6%	100%
• Hoveniers	2%	36%	6%	18%	14%	19%	1%	4%	100%
• Groenvoorzieners	1%	24%	23%	7%	6%	27%	3%	9%	100%
5. Paddenstoelenteelt*	0%	97%	1%	0%	0%	1%	0%	1%	100%
6. Dierhouderij	14%	21%	21%	22%	12%	8%	0%	3%	100%
• Melkveehouderij	16%	15%	29%	17%	12%	11%	0%	0%	100%
• Varkenshouderij	5%	32%	18%	27%	12%	5%	0%	0%	100%
• Pluimveehouderij*	18%	9%	7%	18%	18%	9%	0%	22%	100%
• Graasdieren*	15%	31%	17%	31%	6%	0%	0%	0%	100%
7. Glastuinbouw	13%	19%	6%	18%	2%	36%	1%	5%	100%
• Glasgroenten	11%	9%	6%	7%	0%	64%	0%	2%	100%
• Glasplanten en - bloemen	16%	30%	7%	28%	3%	8%	2%	7%	100%
8. Open teelten landbouw	37%	19%	7%	20%	4%	8%	0%	5%	100%
9. Open teelten tuinbouw	26%	14%	5%	15%	2%	21%	0%	18%	100%
• Open teelten fruitteelt	21%	16%	5%	16%	1%	19%	0%	21%	100%
• Open teelten tuinbouw overig*	48%	5%	5%	12%	3%	27%	0%	0%	100%
10. Open teelten bloembollen	87%	3%	1%	3%	1%	3%	0%	1%	100%
11. Open teelten boomkwekerij	25%	15%	6%	22%	3%	18%	0%	12%	100%
12. Groothandel in bloembollen*	28%	7%	5%	43%	0%	0%	0%	17%	100%
Totaal 2015	22%	25%	7%	15%	4%	19%	1%	7%	100%
Totaal 2014	34%	29%	13%	3%	3%	10%	3%	6%	100%

Bron: Panteia bedrijvenonderzoek 2016. * Indicatief.

Een relatief hoge uitstroom naar een opleiding is er in open teelten landbouw (37%), open teelten tuinbouw overig (48%) en open teelten bloembollen (87%). Dit kan samenhangen met de tijdelijke inzet van scholieren, bijvoorbeeld voor vakantiewerk. Uitstroom naar een ander bedrijf in dezelfde sector komt meer voor bij loonwerk (44%), bedrijfsverzorging (60%), hoveniers (36%) en paddenstoelenteelt (60%). Een relatief hoge uitstroom naar een ander bedrijf in de agrarische of groene sector is er bij groenvoorzieners (23%), melkveehouderij (29%), varkenshouderij (18%) en graasdieren (17%). Een relatief hoge uitstroom naar een ander bedrijf buiten de agrarische of groene sector komt voor bij de varkenshouderij (27%), glasplanten en glasbloemen (28%) en groothandel in bloembollen (43%). Een relatief hoog aandeel van vertrekkende werknemers die voor zichzelf begonnen zijn, komt voor bij bedrijfsverzorging (20%) en pluimveehouderij (18%). Uitstroom naar werkloosheid komt meer voor bij glastuinbouw (36%) en specifiek glasgroenten (64%). Uitstroom vanwege het bereiken van de pensioenleeftijd is er vooral bij de pluimveehouderij (22%), open teelten tuinbouw (18%) en specifiek open teelten fruitteelt (21%) en groothandel bloembollen (17%).

Ten opzichte van 2014 is er een lagere uitstroom naar opleidingen en een hogere uitstroom naar werkloosheid. Dit duidt op het langer vasthouden van (tijdelijke) krachten (schoolgaanden) en een verhoogde uitstroom van (vast) personeel naar werkloosheid.

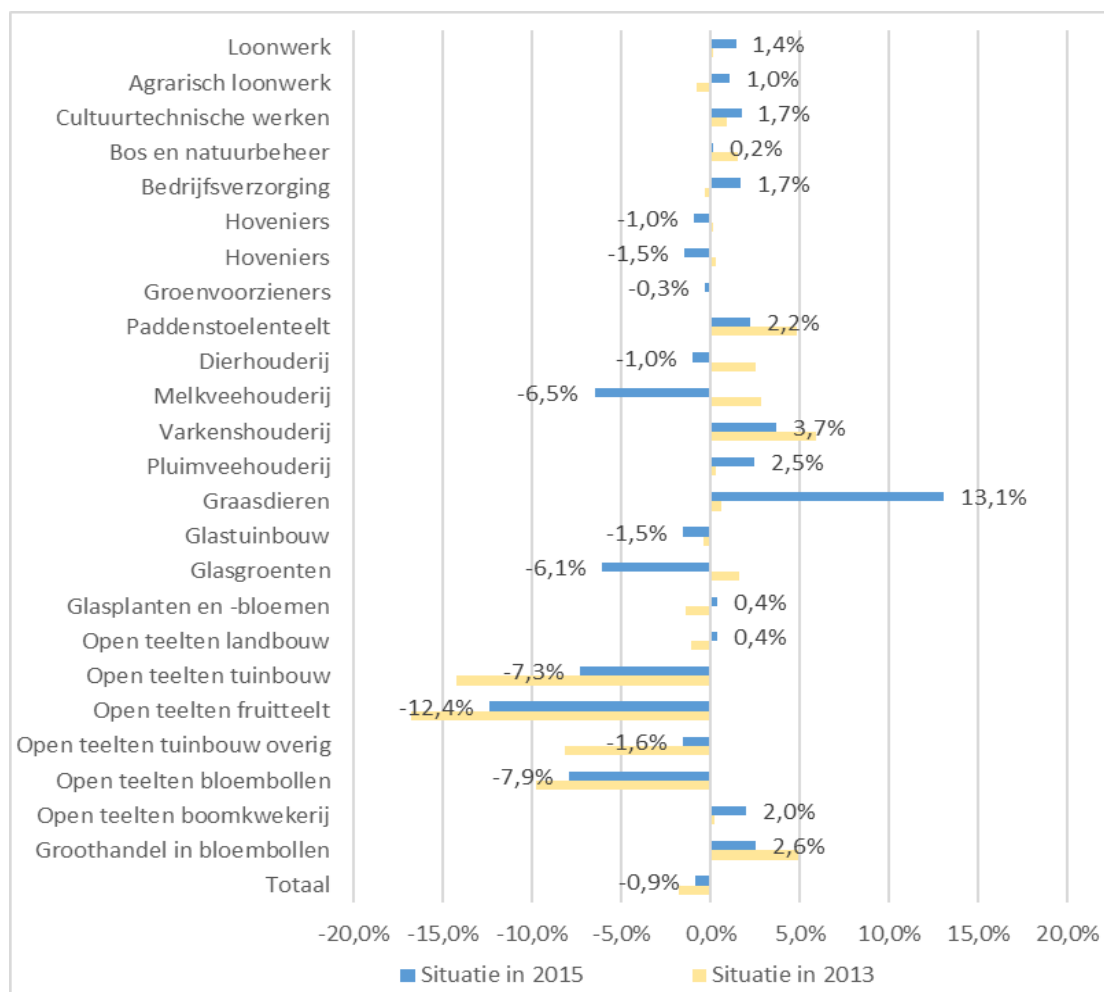

6 De doorstroom van personeel

6.1 Saldo van instroom en uitstroom

De uitstroom (afgerond 18.000 werknemers) is hoger dan de instroom (afgerond 17.000 werknemers). Het saldo van instroom en uitstroom is -0,9 procent, wat overeenkomt met een netto daling van de omvang van het werknemersbestand met afgerond 1.000 werknemers in een jaar tijd. Hiermee is de dalende trend van de afgelopen jaren voortgezet, maar wel afgevlakt (-1,8% in 2014).

Figuur 6.1 Saldo van instroom en uitstroom in 2015

Bron: Panteia bedrijvenonderzoek 2016.

Er bestaan duidelijke verschillen per deelsector. De grootste dalingen zijn in open teelten fruitteelt (-12,4%), open teelten bloembollen (-7,9%), open teelten tuinbouw (-7,3%), melkveehouderij (-6,5%) en glasgroenten (-6,1%). Een opvallende toename van het aantal werknemers is er bij graasdierbedrijven (13,1%).

Een vergelijking van de cijfers van figuur 6.1 met de cijfers van tabel 2.1 is moeilijk te maken, omdat de definities en meetmethode verschillen (registratie in tabel 2.1 versus een telefonische enquête in figuur 6.1) en een verschil in periode is waarover de ontwikkelingen zich afspeelen (twee jaar in tabel 2.1 versus één jaar in figuur 6.1).

6.2 Doorstroom binnen de sector

Nagegaan is in hoeverre de verschillende deelsectoren op de arbeidsmarkt verbonden zijn met de agrarische en groene sector voor het aantrekken van nieuw personeel, dan wel met andere sectoren en met de inactieve beroepsbevolking. Tevens is nagegaan in hoeverre het vertrekkend personeel weer een baan vindt in de agrarische of groene sector, dan wel een andere sector, of inactief wordt. Op deze manier ontstaat niet alleen een beeld van de doorstroming binnen de agrarische sector, maar ook van de intersectorale mobiliteit. Onder de inactieve beroepsbevolking worden naast werklozen ook scholieren en studenten gerekend. Als indicator voor de verbondenheid is per deelsector het gemiddelde genomen van het instroompercentage en het uitstroompercentage. Een hoger gemiddelde duidt op een grotere verbondenheid.

Tabel 6.1 Verbondenheid van de agrarische/groene sector, van andere sectoren en van de inactieve beroepsbevolking voor het aantrekken van nieuw personeel, 2015

	1 Verbonden met agrarische of groene sector	2 Verbonden met andere sectoren	3 Verbonden met inactieve beroeps- bevolking	4 totaal
1. Loonwerk	56%	16%	28%	100%
• Agrarisch loonwerk	53%	13%	33%	100%
• Cultuurtechnische werken	58%	17%	24%	100%
2. Bos en natuurbeheer	29%	25%	46%	100%
3. Bedrijfsverzorging*	72%	18%	10%	100%
4. Hoveniers	51%	9%	40%	100%
• Hoveniers	46%	12%	42%	100%
• Groenvoorzieners	57%	6%	37%	100%
5. Paddenstoelenteelt*	51%	1%	47%	100%
6. Dierhouderij	41%	16%	43%	100%
• Melkveehouderij	43%	14%	44%	100%
• Varkenshouderij	53%	15%	32%	100%
• Pluimveehouderij	24%	13%	63%	100%
• Graasdieren	37%	25%	38%	100%
7. Glastuinbouw	42%	13%	45%	100%
• Glasgroenten	39%	11%	51%	100%
• Glasplanten en - bloemen	47%	18%	36%	100%
8. Open teelten landbouw	36%	14%	50%	100%
9. Open teelten tuinbouw	25%	19%	57%	100%
• Open teelten fruitteelt	23%	21%	56%	100%
• Open teelten tuinbouw overig*	33%	10%	57%	100%
10. Open teelten bloembollen	8%	4%	87%	100%
11. Open teelten boomkwekerij	38%	13%	48%	100%
12. Groothandel in bloembollen*	15%	40%	45%	100%
Totaal (alle bedrijven)	39%	12%	49%	100%

Bron: Panteia bedrijvenonderzoek 2016. * Indicatief.

Kolom 1 geeft aan in hoeverre de arbeidsmarkt per deelsector meer of minder gesloten is, dat wil zeggen meer of minder beperkt is tot de agrarische of groene sector. Een meer gesloten arbeidsmarkt is er bij loonwerk (56%), bedrijfsverzorging (72%), hoveniers (51%) en specifiek groenvoorzieners (57%) en de paddenstoelenteelt (51%). De open teelten bloembollen (8%) is een voorbeeld van een open arbeidsmarkt: voor in- en uitstroom vooral afhankelijk van andere sectoren en met name van de inactieve beroepsbevolking.

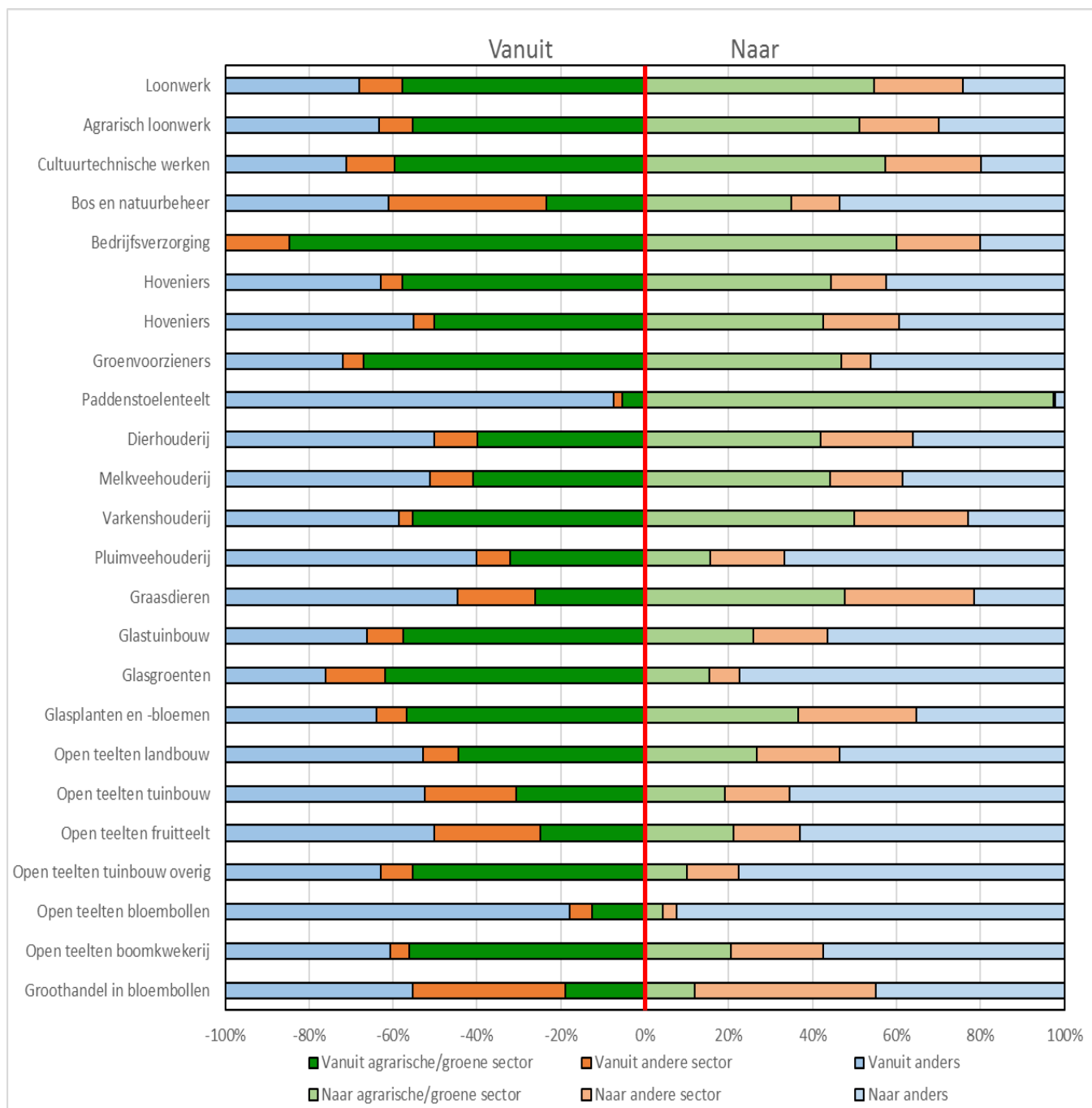
Kolom 2 geeft aan in hoeverre er sprake is van intersectorale mobiliteit. Bij de meeste deelsectoren is sprake van enige afhankelijkheid van andere sectoren. Intersectorale mobiliteit komt vooral voor bij bos en natuur (25%), graasdieren (25%) en groothandel in bloembollen (40%). Dit houdt in dat deze sectoren bij in- en uitstroom relatief sterk afhankelijk zijn van de werkenden in andere sectoren.

In kolom 3 is te zien welke deelsectoren relatief sterk verbonden zijn met de inactieve beroepsbevolking en dus minder sterk verbonden met de werkende beroepsbevolking. Dit geldt vooral voor de pluimveehouderij (63%) en de open teelten bloembollen (87%). In totaal komt bijna de helft van alle nieuwe werknemers uit de groep inactieve beroepsbevolking (49%).

In de volgende figuur 5.2 is visueel gemaakt in hoeverre de verschillende deelsectoren verbonden zijn met de eigen sector, andere sectoren en de inactieve beroepsbevolking, zowel aan de instroomkant als aan de uitstroomkant. Meer grijs betekent een grotere verbondenheid met de inactieve beroepsbevolking, meer rood betekent meer verbondenheid met andere sectoren (intersectorale mobiliteit) en meer groen betekent meer verbondenheid met de eigen agrarische en groene sectoren (gesloten arbeidsmarkten). De conclusies zijn hetzelfde als die bij tabel 6.1, met dien verstande dat hierbij ook is te zien waar de verbondenheid bestaat, aan de instroomkant of aan de uitstroomkant.

Figuur 6.2 Afhangelijkheid van de agrarische/groene sector, van andere sectoren en van de inactieve beroepsbevolking bij mobiliteit van personeel (instroom en uitstroom) 2015

Bron: Panteia bedrijvenonderzoek 2014.

7 Arbeidsmarktknelpunten

7.1 Openstaande vacatures

Aan de bedrijven is gevraagd of zij *op dit moment* actief op zoek zijn naar personeel. Het moment van vragen is op een moment in de periode mei-juni 2016 (medio 2016). Vervolgens is aan de actief zoekende bedrijven gevraagd hoeveel vacatures zij hebben voor de eigen loonlijst. Bij de vorige meting is dit op dezelfde wijze gevraagd, echter met een meetmoment in de periode augustus-september 2014. Bij de vergelijking van de uitkomsten van beide onderzoeken dient hiermee rekening te worden gehouden.

Op het meetmoment in 2015 is 11 procent van de bedrijven actief aan het werven voor nieuw personeel (tabel 7.1). In de bedrijfsverzorging is dit aandeel relatief hoog (indicatief). In 2014 was het aandeel zeven procent. Er is sprake van een lichte toename, maar die kan deels te maken hebben met seizoensinvloeden.

Tabel 7.1 Openstaande vacatures per deelsector meetmoment 2014 en meetmoment 2015

	Aandeel bedrijven met openstaande vacatures (actief op zoek naar personeel) 2015	Aandeel bedrijven met openstaande vacatures (actief op zoek naar personeel) 2014
1. Loonwerk	14%	7%
• Agrarisch loonwerk	13%	6%
• Cultuurtechnische werken	15%	8%
2. Bos en natuurbeheer	13%	18%
3. Bedrijfsverzorging*	33%	30%
4. Hoveniers	15%	7%
• Hoveniers	15%	7%
• Groenvoorzieners	18%	7%
5. Paddenstoelenteelt*	16%	2%
6. Dierhouderij	5%	6%
• Melkveehouderij	4%	4%
• Varkenshouderij	5%	11%
• Pluimveehouderij	5%	7%
• Graasdieren	7%	7%
7. Glastuinbouw	11%	8%
• Glasgroenten	10%	7%
• Glasplanten en - bloemen	11%	8%
8. Open teelten landbouw	6%	5%
9. Open teelten tuinbouw	13%	8%
• Open teelten fruitteelt	14%	5%
• Open teelten tuinbouw overig*	10%	13%
10. Open teelten bloembollen	9%	5%
11. Open teelten boomkwekerij	9%	4%
12. Groothandel in bloembollen*	6%	13%
Totaal	11%	7%

Bron: Panteia bedrijvenonderzoek 2014 en 2016. * Indicatief.

In totaal staan er medio juni 2015 ruim 2.500 vacatures open. Ten opzichte van het totaal aantal werknemers is dat 2,2 procent (vacaturegraad). Dit percentage komt overeen met het landelijk gemiddelde voor alle sectoren in Nederland (CBS). De open teelten fruitteelt heeft een relatief hoge vacaturegraad (13,0%).

Tabel 7.2 Vacaturegraad per deelsector per meetmoment 2014 en meetmoment 2015

	Aandeel openstaande vacatures t.o.v. aantal werknemers (vacaturegraad) 2015	Aandeel openstaande vacatures t.o.v. aantal werknemers (vacaturegraad) 2014
1. Loonwerk	1,7%	1,0%
• Agrarisch loonwerk	1,5%	0,9%
• Cultuurtechnische werken	1,8%	1,2%
2. Bos en natuurbeheer	1,4%	1,4%
3. Bedrijfsverzorging*	0,4%	11,5%
4. Hoveniers	3,5%	1,4%
• Hoveniers	4,1%	2,5%
• Groenvoorzieners	2,8%	0,8%
5. Paddenstoelenteelt*	1,5%	0,2%
6. Dierhouderij	0,9%	2,0%
• Melkveehouderij	0,9%	1,8%
• Varkenshouderij	1,3%	3,8%
• Pluimveehouderij	0,6%	1,0%
• Graasdieren	1,0%	0,9%
7. Glastuinbouw	1,0%	0,7%
• Glasgroenten	0,9%	0,9%
• Glasplanten en - bloemen	1,1%	0,6%
8. Open teelten landbouw	1,9%	1,1%
9. Open teelten tuinbouw	7,2%	4,3%
• Open teelten fruitteelt	13,0%	5,0%
• Open teelten tuinbouw overig*	0,7%	2,7%
10. Open teelten bloembollen	5,5%	0,6%
11. Open teelten boomkwekerij	1,6%	0,6%
12. Groothandel in bloembollen*	0,2%	0,7%
Totaal	2,2%	1,6%

Bron: Panteia bedrijvenonderzoek 2014 en 2016. * Indicatief.

7.2 Moeilijk vervulbare vacatures

7.2.1 Aandeel bedrijven met moeilijk vervulbare vacatures

In totaal 73 procent van de bedrijven met openstaande vacatures heeft moeilijk vervulbare vacatures, wat overeenkomt met negen procent van alle bedrijven in de sector. Dus ongeveer 1 op de 11 bedrijven heeft een probleem met het vervullen van vacatures (tabel 7.3). Hierbij is het aan de werkgever zelf overgelaten in hoeverre de vacatures al of niet moeilijk vervulbaar zijn. Er bestaan duidelijke verschillen naar deelsector, maar die verschillen hebben ook te maken met de kleine aantallen. De cijfers zijn indicatief.

Ten opzichte van 2014 is sprake van een toename van het aandeel bedrijven met moeilijk vervulbare vacatures van 60 naar 73 procent (percentages ten opzichte van bedrijven met openstaande vacatures).

Tabel 7.3 Moeilijk vervulbare vacatures en vacatures geschikt voor schoolverlaters (meetmoment)

Meetmoment is stand in meetperiode (mei-juni 2016)	Aandeel bedrijven met moeilijk vervulbare vacatures (t.o.v. 11% bedrijven met openstaande vacatures)*	Aandeel moeilijk vervulbare vacatures (t.o.v. alle openstaande vacatures)*	Aandeel openstaande vacatures geschikt voor schoolverlaters met groene mbo-opleiding*
1. Loonwerk	82%	76%	39%
• Agrarisch loonwerk	76%	82%	34%
• Cultuurtechnische werken	87%	73%	42%
2. Bos en natuurbeheer	83%	56%	24%
3. Bedrijfsverzorging	100%	71%	71%
4. Hoveniers	78%	66%	50%
• Hoveniers	76%	83%	53%
• Groenvoorzieners	86%	39%	43%
5. Paddenstoelenteelt	53%	34%	68%
6. Dierhouderij	57%	55%	79%
• Melkveehouderij	57%	60%	69%
• Varkenshouderij	85%	47%	100%
• Pluimveehouderij	47%	27%	100%
• Graasdieren	35%	70%	60%
7. Glastuinbouw	73%	51%	61%
• Glasgroenten	79%	57%	65%
• Glasplanten en - bloemen	70%	48%	59%
8. Open teelten landbouw	77%	57%	54%
9. Open teelten tuinbouw	59%	9%	59%
• Open teelten fruitteelt	55%	6%	58%
• Open teelten tuinbouw overig	67%	81%	81%
10. Open teelten bloembollen	61%	7%	95%
11. Open teelten boomkwekerij	72%	59%	50%
12. Groothandel in bloembollen	60%	100%	100%
Totaal 2015	73%	44%	57%
Totaal 2014	60%	36%	46%

Bron: Panteia bedrijvenonderzoek 2016. * Indicatief voor alle deelsectoren.

7.2.2 Aandeel moeilijk vervulbare vacatures

Ten opzichte van alle openstaande vacatures is 44 procent moeilijk vervulbaar (tabel 7.3). Hierbij is het aan de werkgever zelf overgelaten te bepalen in hoeverre de vacatures moeilijk vervulbaar zijn. In totaal gaat het – op enig moment - om ongeveer 1.100 moeilijk vervulbare vacatures in de gehele Colland-sector (1.000 in 2014). Op jaarbasis gaat het globaal geschat om 4.000 moeilijk vervulbare vacatures, waarbij de factor vier is gebaseerd op ander onderzoek (Donkervan Heel, 2015). In Nederland was 23 procent van alle (vervulde) vacatures moeilijk vervulbaar (UWV, 2016).

Door middel van een open vraag in het bedrijvenonderzoek is nagegaan om wat voor soort moeilijk vervulbare vacatures het gaat. Het meest worden genoemd ervaren en allround agrarisch medewerkers in alle sectoren, bedrijfsleiders of meewerkend voormannen, vakbekwaam hoveniers, medewerkers grondverzet of grondwerkers, (kraan)machinisten, (trekker)chauffeurs, monteurs (onderhoud), calculatiemedewerkers, werkvoorbereiders en commercieel medewerkers. Dit komt in grote lijnen overeen met de functies die in 2014 ook moeilijk vervulbaar waren.

Ten opzichte van 2014 is sprake van een toename van het aandeel moeilijk vervulbare vacatures van 36 naar 44 procent.

7.2.3 Openstaande vacatures voor schoolverlaters met een groene mbo-opleiding

Meer dan de helft van de openstaande vacatures (57%) is volgens de betreffende werkgevers geschikt voor schoolverlaters met een groene opleiding op mbo-niveau. Het gaat om bijna 1.500 vacatures die voor de zomer van 2015 op een bepaald moment open staan, dat wil zeggen op een goed moment voor schoolverlaters om te solliciteren.

7.3 Toekomstige wervingsbehoefte

In totaal 29 procent van de bedrijven verwacht in het komende jaar 2016 nieuw personeel aan te nemen (tabel 7.4). Dat is een toename ten opzichte van de vorige meting over het komende jaar in 2015 (22%). Een relatief hoog aandeel bedrijven met een hoge verwachting ten aanzien van de toekomstige instroom in 2016 is er bij bedrijfsverzorging (83%) en groenvoorzieners (47%). Een relatief lage verwachting is er bij bedrijven in de dierhouderij (15%) en specifiek de melkveehouderij (11%) en graasdieren (18%).

Tabel 7.4 Toekomstige wervingsbehoefte in het komende jaar per ultimo derde kwartaal 2014

	Aandeel bedrijven die nieuwe instroom verwachten komende jaar (in 2016)	Aandeel bedrijven die nieuwe instroom verwachten komende jaar (in 2015)**	Totaalaantal nieuwe werknemers in 2016 t.o.v. totaal aantal werknemers op eigen loonlijst	Totaalaantal nieuwe werknemers in 2015 t.o.v. totaal aantal werknemers op eigen loonlijst*
1. Loonwerk	32%	22%	6%	3%
• Agrarisch loonwerk	34%	18%	6%	2%
• Cultuurtechnische werken	30%	26%	6%	3%
2. Bos en natuurbeheer	31%	22%	6%	2%
3. Bedrijfsverzorging*	83%	57%	1%	17%
4. Hoveniers	33%	26%	11%	5%
• Hoveniers	31%	27%	13%	8%
• Groenvoorzieners	47%	24%	10%	3%
5. Paddenstoelenteelt*	38%	20%	21%	2%
6. Dierhouderij	15%	12%	6%	4%
• Melkveehouderij	11%	6%	6%	4%
• Varkenshouderij	22%	21%	12%	7%
• Pluimveehouderij	23%	15%	8%	3%
• Graasdieren	18%	13%	9%	5%
7. Glastuinbouw	31%	27%	10%	10%
• Glasgroenten	31%	27%	15%	16%
• Glasplanten en - bloemen	31%	27%	15%	7%
8. Open teelten landbouw	20%	12%	42%	24%
9. Open teelten tuinbouw	37%	29%	92%	53%
• Open teelten fruitteelt	37%	30%	181%	63%
• Open teelten tuinbouw overig*	36%	27%	65%	30%
10. Open teelten bloembollen	38%	24%	49%	42%
11. Open teelten boomkwekerij	33%	20%	11%	3%
12. Groothandel in bloembollen*	30%	43%	6%	5%
Totaal	29%	22%	18%	13%

Bron: Panteia bedrijvenonderzoek 2014 en 2016. *Indicatief. **2014 Q3 tot en met 2015 Q3.

Het aandeel te verwachten nieuwe werknemers ten opzichte van het totaal van zittende werknemers is 18 procent, wat een toename is ten opzichte van 2014 (13%). Dit wordt het instroompercentage genoemd. Samen verwachten de bedrijven in 2016 in totaal 21.000 nieuwe werknemers aan te nemen, wat meer is dan er daadwerkelijk zijn aangenomen in 2015 (17.000) en hoger dan de verwachtingen in 2014 (19.000).

Een hoog instroompercentage over het jaar 2016 wordt verwacht in open teelten landbouw (42%), open teelten tuinbouw (92%) en open teelten bloembollen (49%). Deze hoge percentages hangen samen met de relatief grote inzet van seizoenwerkers en andere tijdelijke krachten in deze deelsectoren. Een laag instroompercentage wordt verwacht in loonwerk (6%), bos en natuurbeheer (6%), bedrijfsverzorging (1%), dierhouderij (6%) en specifiek melkveehouderij (6%) en pluimveehouderij (8%) en groothandel bloembollen (6%).

Een toename van de vraag naar personeel betekent niet automatisch een toename van de werkgelegenheid. Het kan ook duiden op een hogere vervangingsvraag of meer tijdelijke contracten, al of niet met een kortere duur. Aangezien bij de open teelten een bovengemiddelde vraag wordt verwacht, gaat het waarschijnlijk voor een belangrijk deel om tijdelijke contracten. Maar of het nu om vaste of tijdelijke contracten gaat, een toename van de vraag naar personeel wordt over het algemeen uitgelegd als positief en optimistisch.

8 Zelfstandigen

8.1 Inleiding

Dit jaar is voor het eerst onderzoek gedaan naar zelfstandigen. Bij Colland wordt deze groep bedrijven apart geregistreerd. In totaal gaat het om 32.681 zelfstandigen die per ultimo 2015 geen eigen of extern personeel in dienst hebben. Dit betreft ook bedrijven die in het verleden mogelijk wel personeel hebben gehad, maar niet per ultimo 2015. Over alle andere bedrijven, bedrijven met werknemers en/of extern personeel, is in de voorgaande hoofdstukken verslag gedaan. Bij een deel van de zelfstandige bedrijven is er in 2015 wel personeel in dienst geweest, maar dat is per ultimo 2015 niet meer het geval. Om hiervan een beter beeld te krijgen, is de groep zelfstandigen apart onderzocht. Er zijn netto 1.011 zelfstandigen telefonisch bereikt. De cijfers zijn niet gewogen. Weging naar grootteklasse heeft geen zin met één grootteklasse. Alleen het totaal zou door weging worden beïnvloed, maar daarbij zou er te veel verlies aan informatie zijn van respons voor een aantal deelsectoren. Weging naar sector zou geen ander beeld geven per sector. De uitkomsten zijn indicatief. Alle onderstaande resultaten hebben betrekking op de 1.011 zelfstandigen in de steekproef.

8.2 Aantal zelfstandigen

In totaal zijn er bij Colland 48.012 bedrijven geregistreerd, waarvan 32.656 zelfstandigen (68%) en 15.536 bedrijven met werknemers (32%). De sectoren met de grootste aandelen zelfstandigen is de bedrijfsverzorging (87%) en de dierhouderij (80%).

Tabel 8.1 Aantal en aandeel zelfstandigen en bedrijven met werknemers ultimo 2015

Rij-percentages	Zelf-standigen 2015 aantal	Zelf-standigen 2015 aandeel	Bedrijven met personeel aantal	Bedrijven met personeel aandeel	Totaal aantal	Totaal
1. Loonwerk	2.094	49%	2.152	51%	4.246	100%
2. Bos en natuurbeheer	439	70%	186	30%	625	100%
3. Bedrijfsverzorging	264	87%	40	13%	304	100%
4. Hoveniers	4.190	60%	2.738	40%	6.928	100%
5. Paddenstoelenteelt	181	56%	142	44%	323	100%
6. Dierhouderij	11.273	80%	2.749	20%	14.022	100%
7. Glastuinbouw	3.169	55%	2.626	45%	5.795	100%
8. Open teelten landbouw	3.470	76%	1068	24%	4.538	100%
9. Open teelten tuinbouw	5.093	73%	1.869	27%	6.962	100%
10. Open teelten bloembollen	1.090	64%	605	36%	1.695	100%
11. Open teelten boomkwekerij	1.348	55%	1.084	45%	2.432	100%
12. Groothandel in bloembollen	46	32%	97	68%	143	100%
Totaal	32.656	68%	15.356	32%	48.012	100%

Bron: Colland registratie

8.3 Aantal zelfstandigen naar regio

In de regio Noord zijn zelfstandigen oververtegenwoordigd in de bedrijfsverzorging en de paddenstoelenteelt (ten opzichte van Colland gemiddeld). In Noord-West betreft het meer open teelten bloembollen en groothandel in bloembollen, in Midden-West glastuinbouw, open teelten boomkwekerij en groothandel bloembollen, in Oost bos en natuur, bedrijfsverzorging en glastuinbouw, in Zuid-West open teelten landbouw en in Zuid-Oost paddenstoelenteelt. De zelfstandigen in het loonwerk, de hoveniers en open teelten tuinbouw zijn evenredig verdeeld over het land. De verdeling naar regio is min of meer gelijk aan die van de bedrijven met personeel.

Tabel 8.2 Aandeel zelfstandigen naar regio 2015

Regio	Noord	Noord-West	Midden-West	Oost	Zuid-West	Zuid-Oost	Totaal
1. Loonwerk	16%	7%	17%	24%	16%	21%	100%
2. Bos en natuurbeheer	15%	0%	12%	48%	12%	12%	100%
3. Bedrijfsverzorging	27%	0%	9%	45%	18%	0%	100%
4. Hoveniers	9%	12%	20%	26%	13%	19%	100%
5. Paddenstoelenteelt	50%	0%	0%	0%	0%	50%	100%
6. Dierhouderij	20%	8%	10%	37%	7%	18%	100%
7. Glastuinbouw	4%	7%	56%	7%	18%	7%	100%
8. Open teelten landbouw	11%	13%	7%	17%	28%	26%	100%
9. Open teelten tuinbouw	4%	15%	10%	31%	22%	17%	100%
10. Open teelten bloembollen	3%	78%	8%	0%	6%	6%	100%
11. Open teelten boomkwekerij	5%	5%	32%	9%	22%	28%	100%
12. Groothandel in bloembollen	0%	50%	50%	0%	0%	0%	100%
Totaal zelfstandigen 2015	13%	12%	15%	26%	15%	19%	100%
Totaal bedrijven met personeel 2015	10%	10%	24%	22%	15%	19%	100%

Bron: Panteia bedrijvenonderzoek 2016

8.4 Achtergrondkenmerken zelfstandigen

De groep zelfstandigen bestaat voor een derde uit vrouwen (34%), wat een hoger aandeel is dan dat van de werknemers bij bedrijven met personeel (20%). Wat betreft opleidingsniveau zijn zelfstandigen vaker hoogopgeleid. Onder hen heeft 23 procent minimaal hbo gevolgd en bij de werknemers is dat negen procent. Overigens gaat deze vergelijking niet helemaal op, omdat het gaat om het opleidingsniveau van alle werknemers en niet slechts van de directeur/eigenaar van het bedrijf.

8.5 Piekperioden zelfstandigen

Twee derde van de zelfstandigen heeft te maken met piekperioden (69%). Dat komt vooral voor in de paddenstoelenteelt, de open teelten tuinbouw, open teelten bloembollen en open teelten boomkwekerij. Het komt minder voor bij zelfstandigen in het loonwerk, bos- en natuurbeheer, bedrijfsverzorging en de groothandel in bloembollen. Ondanks de pieken is er door deze bedrijven geen extern personeel

ingezet. Ter vergelijking, bedrijven met personeel hebben in 78 procent van de gevallen te maken met pieken.

Tabel 8.3 Aandeel zelfstandigen met piekperioden in 2015

	Piekperioden	Geen piekperioden	Totaal
1. Loonwerk	59%	41%	100%
2. Bos en natuurbeheer	54%	47%	100%
3. Bedrijfsverzorging	55%	46%	100%
4. Hoveniers	78%	22%	100%
5. Paddenstoelenteelt	100%	0%	100%
6. Dierhouderij	60%	40%	100%
7. Glastuinbouw	71%	29%	100%
8. Open teelten landbouw	69%	31%	100%
9. Open teelten tuinbouw	92%	8%	100%
10. Open teelten bloembollen	89%	11%	100%
11. Open teelten boomkwekerij	83%	17%	100%
12. Groothandel in bloembollen	50%	50%	100%
Totaal zelfstandigen 2015	69%	31%	100%
Totaal bedrijven met personeel 2015	78%	22%	100%

Bron: Panteia bedrijvenonderzoek 2016

8.6 Zelfstandigen met personeel

Een klein deel van de zelfstandigen had per ultimo 2014 personeel in dienst dat ultimo 2015 niet meer in dienst was (2%). In totaal gaat het om 154 medewerkers bij de bedrijven in de steekproef van 1.011 zelfstandigen. Globaal geschat en indicatief gaat het om circa 5.000 personen bij alle zelfstandigen. Van al deze medewerkers is het contract beëindigd in 2015. In de piekperioden in 2015 is gebruik gemaakt van extern personeel. Dit komt vooral voor bij hoveniers, glastuinbouw, de open teelten landbouw, open teelten tuinbouw, open teelten bloembollen en open teelten boomkwekerij. Deze externe medewerkers werken er niet meer per ultimo 2015.

Een klein deel van de zelfstandigen heeft in 2015 personeel op de eigen loonlijst aangenomen (2%). In totaal gaat het bij deze steekproef van 1.011 zelfstandigen om 177 aangenomen personen. Globaal geschat en indicatief gaat het om circa 6.000 personen bij alle zelfstandigen. Per ultimo 2015 werkten deze mensen er niet meer. Het betreft immers zelfstandigen die per ultimo 2015 geen intern of extern personeel in dienst hebben.

Bij vier procent van de zelfstandigen zijn er medewerkers vertrokken, die op de eigen loonlijst stonden. In totaal gaat het bij de steekproef van 1.011 zelfstandigen om 331 medewerkers die zijn uitgestroomd. Globaal geschat en indicatief gaat het om circa 11.000 personen bij alle zelfstandigen.

Tabel 8.4 Instroom en uitstroom personeel bij zelfstandigen in 2015 (steekproef van 1.011 zelfstandigen)

Absolute aantallen	Beginstand ultimo 2014	Instroom 2015	Uitstroom 2015	Eindstand ultimo 2015
1. Loonwerk	4	0	4	0
2. Bos en natuurbeheer	4	0	4	0
3. Bedrijfsverzorging	0	0	0	0
4. Hoveniers	3	1	4	0
5. Paddenstoelenteelt	0	0	0	0
6. Dierhouderij	32	3	35	0
7. Glastuinbouw	11	13	24	0
8. Open teelten landbouw	21	40	61	0
9. Open teelten tuinbouw	49	105	154	0
10. Open teelten bloembollen	0	13	13	0
11. Open teelten boomkwekerij	30	2	32	0
12. Groothandel in bloembollen	0	0	0	0
Totaal	154	177	331	0

Bron: Panteia bedrijvenonderzoek 2016. Uitkomsten zijn indicatief.

Op het meetmoment in 2016 (mei-juni) heeft één procent van de zelfstandigen een openstaande vacature. In totaal gaat het in de gehele steekproef van 1.011 zelfstandigen om 17 vacatures. Globaal geschat en indicatief gaat het om circa 500 openstaande vacatures bij alle zelfstandigen.

Vier procent van alle zelfstandigen verwacht in 2016 personeel aan te nemen. Van alle 1.011 zelfstandigen in de steekproef gaat het om 43 nieuwe medewerkers. Globaal geschat en indicatief gaat het om circa 1.000 personen bij alle zelfstandigen. De verwachting voor 2016 is lager dan de instroom in 2015.

8.7 Zelfstandigen en contracting

Een deel van de zelfstandigen maakt gebruik van contracting (11%). Dit wijkt niet sterk af van de verdeling bij bedrijven met personeel (13%). Hierbij gaat het om bouw- en installatiewerk, bestrating, schoonmaakwerk, graafwerk, mest rijden, grondwerk, bedrijfsverzorging (tijdens vakantie), oogsten, inkuilen, hovenierswerk, loonwerk, rooien, dorsen, maaien, poten, ploegen, zaaien, rooien, snoeien en diergezondheid. Voor een belangrijk deel betreft het bedrijfsactiviteiten die worden uitgevoerd door andere bedrijven in de sector. Bij de 1.011 bedrijven in de steekproef ging het om 190 personen die zijn ingezet volgens contracting. Globaal geschat en indicatief gaat het om circa 6.000 personen bij alle zelfstandigen. Voor een nuancering van het begrip contracting wordt verwezen naar paragraaf 3.4.

Tabel 8.5 Aandeel zelfstandigen met contracting 2015

	Wel contracting	Geen contracting	Totaal
1. Loonwerk	n.b.	n.b.	100%
2. Bos en natuurbeheer	n.b.	n.b.	100%
3. Bedrijfsverzorging	20%	80%	100%
4. Hoveniers	18%	82%	100%
5. Paddenstoelenteelt	0%	100%	100%
6. Dierhouderij	12%	88%	100%
7. Glastuinbouw	7%	93%	100%
8. Open teelten landbouw	11%	90%	100%
9. Open teelten tuinbouw	8%	92%	100%
10. Open teelten bloembollen	9%	91%	100%
11. Open teelten boomkwekerij	5%	95%	100%
12. Groothandel in bloembollen	0%	100%	100%
Totaal zelfstandigen 2015	11%	89%	100%
Totaal bedrijven met personeel 2015	13%	86%	100%

Bron: Panteia bedrijvenonderzoek 2016

9 Conclusies

9.1 Conclusies bedrijven

1. Per ultimo 2015 zijn er 15.356 bedrijven met werknemers. Het aantal bedrijven aangesloten bij Colland is in de periode 2006 tot en met 2015 met 10 procentpunt afgenomen. In deze periode is er een relatief sterke toename van het aantal bedrijven in de bedrijfsverzorging (+38%), dierhouderij (21%) en hoveniers (+16%) en in iets mindere mate bos- en natuurbeheer (+4%). Een relatief sterke daling van het aantal bedrijven is er bij de paddenstoelenteelt (-37%), glastuinbouw (-33%), open teelten landbouw (-20%).
2. De grootteklasse van de bedrijven is uitgedrukt in het aantal werknemers volgens opgave van de bedrijven. De Colland-sector bestaat voor 60 procent uit bedrijven met maximaal vijf werknemers. Slechts 1 procent van alle bedrijven heeft meer dan 100 werknemers. Ten opzichte van 2014 is de bedrijvenstructuur naar grootteklasse in 2015 vrijwel gelijk.
3. Elke regio heeft een specifieke verdeling naar deelsector en andersom, elke sector heeft een specifieke regionale verdeling. Ten opzichte van 2014 is de bedrijvenstructuur naar regio weinig veranderd.
4. De meeste bedrijven geven aan onder een cao te vallen (92%, ten opzichte van 82% in 2014). Als bedrijven niet onder een cao vallen, kan dat worden verklaard doordat er in sommige deelsectoren geen (algemeen verbindend verklaarde) cao is, bijvoorbeeld de paddenstoelenteelt.

9.2 Conclusies werknemers

5. In 2015 zijn er 113.487 werknemers (maandgemiddelde ultimo maand). Het aantal werknemers is in 2015 vier procent lager vergeleken met 2006. Na een toename van het aantal werknemers met acht procent tot 2008 volgt een gestage jaarlijkse daling tot en met 2015. Ten opzichte van 2006 en vergeleken met Colland als geheel (-4%) is er in 2015 een relatief sterke toename bij loonwerk (7%), bos en natuur (11%), bedrijfsverzorging (15%), hoveniers (12%) en dierhouderij (24%). Een relatief sterke daling is er in de paddenstoelenteelt (-16%), glastuinbouw (-18%) en groothandel in bloembollen (-20%).
6. Twee derde van alle werknemers (69%) werkt bij een vijfde van de bedrijven (23%), i.c. bedrijven met meer dan tien werknemers. Dit betekent dat er een groot deel bedrijven is met relatief weinig werknemers (zie ook tabel 1.3). In totaal 11 procent van de werknemers werkt bij 1 procent van alle bedrijven (met meer dan 100 werknemers)
7. Elke regio heeft een specifieke verdeling van het aantal werknemers en elke sector heeft een specifieke regionale verdeling. Ten opzichte van 2014 is de verdeling van het aantal werknemers over de zes onderscheiden regio's niet of nauwelijks veranderd.
8. Ultimo 2015 heeft driekwart van de werknemers een vast contract (74%) en een kwart heeft een tijdelijk contract (26%). Een hoog aandeel vaste contracten is er bij loonwerk en hoveniers en een laag aandeel laag bij de paddenstoelenteelt en open teelten tuinbouw. Ten opzichte van 2014 is er een toename van het aandeel vaste krachten. Gezien de afname van het personeelsbestand kan dit te maken hebben met het beëindigen en niet vervangen van voornamelijk tijdelijke contracten.
9. Het aandeel vrouwen met een vast dienstverband is met 20 procent lager dan het aandeel mannen (80%). In 2014 was nog 23 procent vrouw. Alleen in de paddenstoelenteelt is het aandeel vrouwen hoger dan het aandeel mannen (indicatief). Het gaat hierbij om vast

personeel, dus het seizoens-effect - dat met name speelt bij tijdelijk personeel - is beperkt. Het aandeel vrouwen is met 20 procent een stuk lager dan het aandeel vrouwen onder alle werknemers met een vast contract in heel Nederland: 47 procent.

10. Meer dan twee derde van alle werknemers met een vast dienstverband valt in de leeftijdsgroep 25 tot 55 jaar (70%), 17 procent is jonger dan 25 jaar en 13 procent is 55 jaar en ouder. De leeftijdsverdeling is vergelijkbaar bij vrijwel alle deelsectoren. Het verschil met 2014 is beperkt, maar duidt wel op het vertrek van oudere werknemers en het aannemen van jonge werknemers. Het aandeel jongeren is met 17 procent hoger dan het aandeel jongeren onder alle werknemers met een vast contract in heel Nederland: zeven procent. Het aandeel ouderen is met 13 procent lager dan 20 procent landelijk. De vergrijzingsproblematiek in de sector (wat werknemers betreft) is minder groot dan in heel Nederland.
11. In totaal negen procent van de werknemers met een vast dienstverband heeft een opleiding van alleen lagere of middelbare school, dat wil zeggen algemeen vormend onderwijs, bijna een kwart heeft lager beroepsonderwijs afgerond (23%), ruim de helft heeft een opleiding op mbo-niveau (58%) en de overige werknemers een opleiding op het niveau van hbo en wo (9%). Het aandeel werknemers met alleen lagere of middelbare school is in 2015 lager dan in 2014, terwijl het aandeel middelbaar opgeleiden hoger is. Het aandeel hoger opgeleiden (hbo-plus) is met negen procent lager dan het aandeel hoger opgeleiden onder alle werknemers met een vast contract in heel Nederland: 38 procent.
12. Van alle werknemers met een vast dienstverband en een mbo-opleiding (58%) heeft twee procent het mbo-niveau 1, 13 procent heeft niveau 2, 46 procent heeft niveau 3 en 40 procent heeft niveau 4. Het verschil met 2014 is beperkt, met dien verstande dat het aandeel mbo 1 is afgenomen en het aandeel mbo 3 is toegenomen. Het aandeel niveau 2 en 4 is gelijk gebleven.
13. Per ultimo 2015 heeft een zesde van alle bedrijven iemand in loondienst die (gedeeltelijk) arbeidsongeschikt is, dan wel een uitkering heeft in het kader van Wajong of WIA (16%). In totaal gaat het om 2.700 personen (indicatie). Bij de paddenstoelenteelt is er niet of nauwelijks personeel uit deze groep, maar nadrukkelijk wel bij de groenvoorzieners. Bij de hoveniers zijn per ultimo 2015 zo'n 800 mensen uit deze doelgroep werkzaam (indicatie).
14. Driekwart van het personeel werkt in een uitvoerende of dienstverlenende functie (77%). De verdeling naar functiegroep is voor alle sectoren min of meer hetzelfde. Ten opzichte van 2014 is er een toename van het aandeel uitvoerend en dienstverlenend personeel en een afname van het aandeel administratief en commercieel personeel. Dit duidt op een grotere focus op het primaire proces ten koste van de ondersteuning.
15. Bijna alle *bedrijven* hebben werknemers in vaste dienst met groene functies (88%). Het aandeel is ongeveer gelijk aan het voorgaande jaar 2014 (84%). Twee derde van alle *werknemers* werkt in een groene functie (66%). Dit aandeel is aanmerkelijk hoger dan een jaar eerder (46%). Dit laatste grote verschil duidt op een meetprobleem (validiteit). Anderzijds wijzen deze cijfers op een toename van uitvoerend werk.
16. Bos en natuur, hoveniers en met name groenvoorzieners, open teelten tuinbouw, open teelten boomkwekerij en groothandel bloembollen hebben meer dan 20 procent werknemers in indirecte functies. In de marktsector wordt veelal een maximum van 20 procent als efficiencymaat gehanteerd, als vuistregel.

9.3 Conclusies inzet van externe medewerkers

17. Per ultimo 2015 zijn er 41.000 personen werkzaam bij Colland-bedrijven, die niet op de eigen loonlijst staan (externe medewerkers). Dit is een momentopname, waarbij bekend is dat dit aantal sterk fluctueert door het jaar heen. Ten opzichte van alle werknemers in 2015 is het aandeel extern personeel 37 procent. Het aandeel is het hoogst in glasgroenten en pluimveehouderij. Ten opzichte van 2014 zijn er geen verschillen qua inzet van bepaalde typen extern personeel.
18. Extern personeel bestaat voor een belangrijk deel uit uitzendkrachten. In totaal 38 procent van de bedrijven heeft in 2015 gebruik gemaakt van uitzendwerk (49 % in 2014). In 2015 bestaat een kwart (26%) van de loonkosten uit kosten voor uitzendwerk (32% in 2014). Per ultimo 2015 zijn 25.000 uitzendkrachten aan het werk tegen 27.000 ultimo derde kwartaal 2014. Ten opzichte van alle werknemers in 2015 is het aandeel uitzendkrachten 23 procent (23% ultimo derde kwartaal 2014). Het aandeel uitzendwerk is het hoogst bij glasgroenten.
19. Ongeveer een zesde van alle bedrijven die gebruik maken van uitzendwerk is er niet van op de hoogte of het uitzendbureau beschikt over het SNA-keurmerk gebaseerd op NEN 4400-1 certificaat (18%). Dit is een verbetering ten opzichte van 2014 (36%). Voor de bedrijven die er wel van op de hoogte zijn, beschikken de uitzendbureaus waarmee wordt gewerkt wel over een SNA-keurmerk.
20. Van alle bedrijven die gebruik maken van uitzendkrachten (38%) maakt 62 procent gebruik van buitenlandse uitzendkrachten. Buitenlandse – en vooral Poolse – uitzendkrachten komen in absolute aantallen vooral voor bij glastuinbouw (13.000) en open teelten tuinbouw (1.000).
21. Ongeveer een op de acht bedrijven heeft in 2015 gebruik gemaakt van contracting (13%). Dat wil zeggen het inzetten van zelfstandigen, freelancers of andere ingeleende krachten voor een specifieke opdracht (dus niet op uur-basis). Er wordt bijvoorbeeld afgerekend per hectare of per kilo, dat wil zeggen op stukbasis. In totaal ging het in 2015 om ruim 3.000 personen die op deze wijze zijn ingezet (indicatie).
22. Het grootste deel van de bedrijven heeft te maken met piekperioden (78%). In piekperioden zijn in totaal 90.000 externe medewerkers werkzaam. De paddenstoelenteelt en de varkenshouderij hebben een vlakke arbeidsfilm. Veel grotere verschillen tussen piek en het einde van het jaar zijn te zien in open teelten tuinbouw (factor 5 verschil) en specifiek open teelten fruitteelt (factor 6), open teelten bloembollen (factor 5) en open teelten landbouw (factor 4).
23. Het is zeer aannemelijk dat de inzet van extern personeel is toegenomen tussen 2014 en 2015.

9.4 Conclusies nieuwe instroom

24. In 2015 heeft 29 procent van de bedrijven nieuw personeel aangenomen. In 2014 was dit bijna een derde van de bedrijven (32%).
25. In 2015 zijn 17.000 nieuwe werknemers aangenomen, 16 procent van het werknemersbestand. Dit aantal is lager dan in 2014 toen 18.000 nieuwe werknemers zijn aangenomen (toen ook 16%).
26. Van alle ruim 17.000 nieuwe werknemers in 2015 is 23 procent een schoolverlater, is 37 procent voorheen werkzaam geweest bij een ander bedrijf in de eigen sector, acht procent

in een andere sector binnen de agrarische of groene sectoren, negen procent buiten de agrarische of groene sectoren, vier procent was herintreder en 18 procent was werkloos.

27. Van de instroom van nieuw personeel op de loonlijst in 2015 had 22 procent een opleiding van alleen lagere of middelbare school, 16 procent lager beroepsonderwijs, 49 procent middelbaar beroepsonderwijs en 13 procent hoger onderwijs (hbo en wo). Het aandeel nieuwe werknemers met alleen lagere of middelbare school is veel hoger dan dit aandeel in het werknemersbestand. Dit laatste kan te maken hebben met de instroom van tijdelijk personeel voor seizoenswerk, waarvoor relatief veel mensen met alleen lagere of middelbare school worden ingezet.
28. Van alle nieuwe werknemers met een mbo-opleiding (49%) heeft drie procent het mbo-niveau 1, 15 procent heeft niveau 2, 43 procent heeft niveau 3 en 39 procent heeft niveau 4. Deze uitkomsten verschillen niet sterk met die van 2014.
29. Naar opleidingsrichting betreft de nieuwe instroom vooral een groene richting (56%). Het verschil met 2014 is beperkt tot een hoger aandeel werknemers met een groene opleidingsrichting en een lager aandeel met een 'andere richting'. Dit duidt op een wat grotere focus op de uitvoerende functies.

9.5 Conclusies uitstroom

30. Ruim een kwart (28%) van alle bedrijven heeft in 2015 te maken gehad met vertrekkende werknemers. Dit is een lager aandeel dan in 2014 (33%).
31. Het aantal vertrekkende werknemers in 2015 ten opzichte van het aantal zittende werknemers is 17 procent, wat overeenkomt met 18.000 vertrekkende werknemers. Dit is lager dan in 2014 toen er 21.500 werknemers vertrokken (17%).
32. Van de circa 18.000 vertrekkende werknemers is een vijfde (22%) een opleiding gaan doen, 25 procent heeft een baan gevonden bij een ander bedrijf in dezelfde sector, zeven procent in een andere agrarische of groene sector, 15 procent bij een bedrijf in een andere sector, vier procent is voor zichzelf begonnen, 19 procent is werkloos geworden, één procent arbeidsongeschikt en zeven procent is met pensioen gegaan. Ten opzichte van 2014 is er een lagere uitstroom naar opleidingen en een hogere uitstroom naar werkloosheid. Dit duidt op het langer vasthouden van tijdelijke krachten (schoolgaanden) en een verhoogde uitstroom van vast personeel naar werkloosheid.

9.6 Conclusies groei en doorstroom

33. De uitstroom (18.000 werknemers) is hoger dan de instroom (17.000 werknemers). Het saldo van instroom en uitstroom is -0,9 procent, wat overeenkomt met een netto daling van de omvang van het werknemersbestand met 1.000 werknemers in een jaar tijd. Hiermee is de dalende trend van de afgelopen jaren voortgezet, maar wel afgevlakt (-1,8% in 2014).
34. Een meer gesloten arbeidsmarkt is er bij loonwerk, bedrijfsverzorging, hoveniers en specifiek groenvoorzieners en de paddenstoelenteelt. Dat wil zeggen dat deze sectoren voor instroom en uitstroom relatief sterk verbonden zijn met de agrarische en groene sectoren. De open teelten bloembollen bijvoorbeeld is een open arbeidsmarkt, voor in- en uitstroom verbonden met andere sectoren en met name met de inactieve beroepsbevolking. Intersectorale mobiliteit komt vooral voor bij bos en natuur, graasdieren en groothandel in bloembollen. Dit houdt in dat deze sectoren bij in- en uitstroom relatief sterk verbonden zijn met andere sectoren. De pluimveehouderij en de open teelten bloembollen zijn relatief sterk

verbonden met de niet actieve beroepsbevolking en dus minder sterk met de werkende beroepsbevolking.

9.7 Conclusies arbeidsmarktknelpunten

35. Op het meetmoment in 2015 (mei-juni) is 11 procent van de bedrijven actief aan het werven voor nieuw personeel. In de bedrijfsverzorging is dit aandeel relatief hoog (indicatief). In 2014 was het aandeel zeven procent. Er is sprake van een lichte toename, maar die kan deels te maken hebben met seizoensinvloeden.
36. In totaal staan er medio juni 2015 ruim 2.500 vacatures open. Ten opzichte van het totaal aantal werknemers is dat 2,2 procent (vacaturegraad). Dit percentage komt overeen met het landelijk gemiddelde voor alle sectoren in Nederland (CBS). De open teelten fruitteelt heeft een relatief hoge vacaturegraad (13,0%).
37. In totaal 73 procent van de *bedrijven met openstaande vacatures* heeft moeilijk vervulbare vacatures, wat overeenkomt met negen procent van alle bedrijven in de sector. Dus 1 op de 10 bedrijven heeft op een bepaald moment een probleem met het vervullen van vacatures. Ten opzichte van 2014 is sprake van een toename van het aandeel bedrijven met moeilijk vervulbare vacatures.
38. Ten opzichte van alle *openstaande vacatures* is 44 procent moeilijk vervulbaar, een toename ten opzichte van 2014 (36%). In totaal gaat het – op enig moment – om ongeveer 1.100 moeilijk vervulbare vacatures in de gehele Colland-sector (1.000 in 2014). Op jaarbasis gaat het globaal geschat om 4.000 moeilijk vervulbare vacatures.
39. Meer dan de helft van de openstaande vacatures (57%) is geschikt voor schoolverlaters met een groene opleiding op mbo-niveau. Het gaat om bijna 1.500 vacatures die voor de zomer van 2015 op een bepaald moment open staan, dat wil zeggen op een goed moment voor schoolverlaters om te solliciteren.

9.8 Conclusies toekomst arbeidsmarkt

40. In totaal 29 procent van de bedrijven verwacht het komende jaar nieuw personeel aan te nemen. Dat is een toename ten opzichte van 2014 (22%).
41. Het aandeel te verwachten nieuwe werknemers in het totaal van zittende werknemers is 18 procent, wat een toename is ten opzichte van 2014 (13%). Samen verwachten de bedrijven in 2016 in totaal 21.000 nieuwe werknemers aan te nemen, wat meer is dan er daadwerkelijk zijn aangenomen in 2015 (17.000) en hoger dan de verwachtingen in 2014 (19.000).

9.9 Conclusies zelfstandigen

42. In totaal zijn er bij Colland 48.012 bedrijven geregistreerd, waarvan 32.656 zelfstandigen (68%) en 15.536 bedrijven met werknemers (32%). De zelfstandigen betreffen ook bedrijven die in het verleden mogelijk wel personeel hebben gehad, maar niet per ultimo 2015. De sectoren met het grootste aandeel zelfstandigen zijn de bedrijfsverzorging (87%) en de dierhouderij (80%).

9.10 Uitkomsten per deelsector samengevat

In tabel 9.1 zijn de resultaten per deelsector kwalitatief samengevat. Hierbij is als volgt te werk gegaan. Per deelsector zijn alle tabellen bekeken en zijn alle uitkomsten die afwijken van het gemiddelde geselecteerd (alle groene en oranje vakjes). Dit zijn de uitkomsten die per deelsector meer dan tien procentpunt afwijken van het gemiddelde van de hele Colland-sector, een afwijking naar boven of naar beneden. Alle gedetailleerde kwantitatieve resultaten per deelsector zijn te vinden op de website van Colland.

Tabel 9.1 Resultaten per deelsector samengevat

Deelsector	Lagere aandelen t.o.v. gemiddelde Colland	Hogere aandelen t.o.v. gemiddelde Colland
1. Loonwerk	Bedrijven kleinbedrijf, extern personeel, uitzendkrachten, aandeel kosten uitzendwerk in totale loonkosten, buitenlandse uitzendkrachten, vaste contracten, vrouwen, mbo-niveau 4, groene functies, instroom werklozen, instroom lagere of middelbare school, uitstroom werknemers, afhankelijk van niet actieve beroepsbevolking, nieuwe werknemers in komende jaar	Instroom mbo, instroom technisch en ICT, werkgelegenheidsgroei, moeilijk vervulbare vacatures
<ul style="list-style-type: none"> Agrarisch loonwerk 	Bedrijven kleinbedrijf, extern personeel, uitzendkrachten, aandeel kosten uitzendwerk in totale loonkosten, buitenlandse uitzendkrachten, vaste contracten, vrouwen, mbo-niveau 4, groene functies, instroom werklozen, uitstroom werknemers, afhankelijk van niet actieve beroepsbevolking, nieuwe werknemers in komende jaar	Piekperiodes, instroom technisch en ICT, werkgelegenheidsgroei, moeilijk vervulbare vacatures
<ul style="list-style-type: none"> Cultuurtechnische werken 	Bedrijven kleinbedrijf, extern personeel, uitzendkrachten, aandeel kosten uitzendwerk in totale loonkosten, buitenlandse uitzendkrachten, piekperiodes, vaste contracten, vrouwen, mbo-niveau 4, groene functies, instroom werklozen, instroom lagere of middelbare school, uitstroom werknemers, afhankelijk van niet actieve beroepsbevolking, bedrijven met moeilijk vervulbare vacatures, nieuwe werknemers in komende jaar	Instroom technisch en ICT, werkgelegenheidsgroei, moeilijk vervulbare vacatures
2. Bos en natuurbeheer	Extern personeel, uitzendkrachten, piekperiodes, jongeren, uitvoerende en dienstverlenende functies, instroom lagere of middelbare school, instroom groene opleidingsrichting, nieuwe werknemers in komende jaar	Werknemers grootbedrijf, hbo en wo, mbo-niveau 4, administratieve en commerciële functies, hbo en wo, instroom mbo-niveau 4, instroom economisch administratief, werkgelegenheidsgroei, openstaande vacatures, bedrijven met moeilijk vervulbare vacatures, moeilijk vervulbare vacatures

Deelsector	Lagere aandelen t.o.v. gemiddelde Colland	Hogere aandelen t.o.v. gemiddelde Colland
3. Bedrijfsverzorging	Bedrijven kleinbedrijf, werknemers kleinbedrijf, uitzendkrachten, piekperiodes, vrouwen, jongeren, instroom schoolverlaters, afhankelijk van niet actieve beroepsbevolking, bedrijven met moeilijk vervulbare vacatures, nieuwe werknemers in komende jaar	Bedrijven grootbedrijf, werknemers grootbedrijf, freelancers of zzp'ers, contracting, mbo, uitvoerende en dienstverlenende functies, bedrijven met instroom nieuwe werknemers, instroom mbo, instroom groene opleidingsrichting, bedrijven met uitstroom, uitstroom voor zichzelf begonnen, werkgelegenheids-groei, openstaande vacatures, moeilijk vervulbare vacatures, vacatures geschikt voor schoolverlaters mbo, bedrijven die nieuwe instroom verwachten
4. Hoveniers	Extern personeel, uitzendkrachten, buitenlandse uitzendkrachten, vaste contracten, vrouwen, instroom werklozen, instroom lagere of middelbare school, werkgelegenheidsgroei	Bedrijven kleinbedrijf, mbo, instroom mbo, instroom groene opleidingsrichting, moeilijk vervulbare vacatures
<ul style="list-style-type: none"> Hoveniers 	Extern personeel, uitzendkrachten, buitenlandse uitzendkrachten, instroom lagere of middelbare school, werkgelegenheidsgroei, moeilijk vervulbare vacatures	Werknemers kleinbedrijf, mbo, instroom mbo, instroom groene opleidingsrichting
<ul style="list-style-type: none"> Groenvoorzieners 	Bedrijven kleinbedrijf, werknemers kleinbedrijf, extern personeel, aandeel kosten uitzendwerk in totale loonkosten, buitenlandse uitzendkrachten, vrouwen, indirecte functies, instroom werklozen, instroom lagere of middelbare school, afhankelijk van niet actieve beroepsbevolking, bedrijven met moeilijk vervulbare vacatures	(Gedeeltelijk) arbeidsongeschikten, bedrijven met instroom nieuwe werknemers, instroom mbo, instroom groene opleidingsrichting, bedrijven met uitstroom, werkgelegenheidsgroei, bedrijven die nieuwe instroom verwachten
5. Paddenstoelenteelt	Bedrijven kleinbedrijf, bedrijven volgen cao, werknemers kleinbedrijf, extern personeel, contracting, piekperiodes, mbo, (gedeeltelijk) arbeidsongeschikten, instroom nieuwe werknemers, instroom lagere of middelbare school, instroom mbo	Buitenlandse uitzendkrachten, vaste contracten, vrouwen, mbo-niveau 4, bedrijven met instroom nieuwe werknemers, hbo en wo, instroom mbo-niveau 4, instroom groene opleidingsrichting, uitstroom werknemers, werkgelegenheidsgroei, vacatures geschikt voor schoolverlaters mbo
6. Dierhouderij	Uitzendkrachten, buitenlandse uitzendkrachten, piekperiodes, bedrijven met instroom nieuwe werknemers, instroom werklozen, werkgelegenheidsgroei, bedrijven die nieuwe instroom verwachten, nieuwe werknemers in komende jaar	Bedrijven kleinbedrijf, werknemers kleinbedrijf, instroom schoolverlaters, bedrijven met uitstroom, moeilijk vervulbare vacatures, vacatures geschikt voor schoolverlaters mbo
<ul style="list-style-type: none"> Melkveehouderij 	Werknemers grootbedrijf, uitzendkrachten, buitenlandse	Bedrijven kleinbedrijf, werknemers kleinbedrijf, jongeren, instroom

Deelsector	Lagere aandelen t.o.v. gemiddelde Colland	Hogere aandelen t.o.v. gemiddelde Colland
	uitzendkrachten, bedrijven met instroom nieuwe werknemers, werkgelegenheidsgroei, bedrijven die nieuwe instroom verwachten, nieuwe werknemers in komende jaar	schoolverlaters, instroom mbo-niveau 4, bedrijven met uitstroom, moeilijk vervulbare vacatures, vacatures geschikt voor schoolverlaters mbo
<ul style="list-style-type: none"> Varkenshouderij 	Werknemers grootbedrijf, uitzendkrachten, buitenlandse uitzendkrachten, piekperiodes, instroom werklozen, afhankelijk van niet actieve beroepsbevolking, bedrijven met moeilijk vervulbare vacatures	Bedrijven kleinbedrijf, werknemers kleinbedrijf, freelancers of zzp'ers, mbo-niveau 4, instroom schoolverlaters, bedrijven met uitstroom, uitstroom naar andere sector, werkgelegenheidsgroei, vacatures geschikt voor schoolverlaters mbo
<ul style="list-style-type: none"> Pluimveehouderij 	Buitenlandse uitzendkrachten, piekperiodes, mbo, bedrijven met instroom nieuwe werknemers, instroom werklozen, uitstroom werknemers, nieuwe werknemers in komende jaar	Bedrijven kleinbedrijf, werknemers grootbedrijf, extern personeel, loonwerkers, vrouwen, jongeren, lagere of middelbare school, instroom mbo-niveau 1, instroom technisch en ICT, bedrijven met uitstroom, uitstroom voor zichzelf begonnen, uitstroom naar pensioen, werkgelegenheidsgroei, afhankelijk van niet actieve beroepsbevolking, vacatures geschikt voor schoolverlaters mbo
<ul style="list-style-type: none"> Graasdieren 	Bedrijven volgen cao, werknemers grootbedrijf, extern personeel, uitzendkrachten, piekperiodes, bedrijven met instroom nieuwe werknemers, instroom werklozen, afhankelijk van niet actieve beroepsbevolking, bedrijven die nieuwe instroom verwachten	Bedrijven kleinbedrijf, werknemers kleinbedrijf, vrouwen, mbo-niveau 1, mbo-niveau 4, instroom schoolverlaters, instroom mbo, werkgelegenheidsgroei, moeilijk vervulbare vacatures,
7. Glastuinbouw	Bedrijven kleinbedrijf, instroom groene opleidingsrichting, werkgelegenheidsgroei	Extern personeel, uitzendkrachten, aandeel kosten uitzendwerk in totale loonkosten, buitenlandse uitzendkrachten, vrouwen, mbo-niveau 4, uitstroom naar werkloosheid
<ul style="list-style-type: none"> Glasgroenten 	Bedrijven kleinbedrijf, instroom werklozen, instroom groene opleidingsrichting, werkgelegenheidsgroei	Werknemers grootbedrijf, extern personeel, uitzendkrachten, aandeel kosten uitzendwerk in totale loonkosten, buitenlandse uitzendkrachten, vrouwen, mbo-niveau 4, bedrijven met instroom nieuwe werknemers, instroom lagere of middelbare school, uitstroom naar werkloosheid, moeilijk vervulbare vacatures
<ul style="list-style-type: none"> Glasplanten en -bloemen 	Bedrijven kleinbedrijf, instroom groene opleidingsrichting, afhankelijk van niet actieve beroepsbevolking,	Extern personeel, uitzendkrachten, buitenlandse uitzendkrachten, vrouwen, uitstroom naar andere sector, werkgelegenheidsgroei,
8. Open teelten landbouw	Uitzendkrachten, instroom mbo	Bedrijven kleinbedrijf, werknemers kleinbedrijf, buitenlandse

Deelsector	Lagere aandelen t.o.v. gemiddelde Colland	Hogere aandelen t.o.v. gemiddelde Colland
		uitzendkrachten, uitstroom naar opleiding, werkgelegenheidsgroei, moeilijk vervulbare vacatures, nieuwe werknemers in komende jaar
9. Open teelten tuinbouw	Mbo-niveau 4, administratieve en commerciële functies, indirecte functies, instroom nieuwe werknemers, instroom schoolverlaters, instroom groene opleidingsrichting, werkgelegenheidsgroei	Bedrijven kleinbedrijf, payrollmedewerkers, buitenlandse uitzendkrachten, piekperiodes, vaste contracten, vrouwen, instroom mbo-niveau 4, instroom economisch administratief, uitstroom werknemers, uitstroom naar werkloosheid, uitstroom naar pensioen, nieuwe werknemers in komende jaar
<ul style="list-style-type: none"> Open teelten fruitteelt 	Uitzendkrachten, instroom nieuwe werknemers instroom schoolverlaters, instroom werklozen, instroom lagere of middelbare school, instroom groene opleidingsrichting, werkgelegenheidsgroei	Werknemers kleinbedrijf, payrollmedewerkers, buitenlandse uitzendkrachten, piekperiodes, vrouwen, lagere of middelbare school, hbo en wo, instroom mbo-niveau 4, instroom economisch administratief, uitstroom werknemers, uitstroom naar pensioen, vacaturegraad (openstaande vacatures t.o.v. aantal werknemers), nieuwe werknemers in komende jaar
<ul style="list-style-type: none"> Open teelten tuinbouw overig 	Bedrijven kleinbedrijf, jongeren, mbo-niveau 4, instroom schoolverlaters, instroom mbo, instroom groene opleidingsrichting, werkgelegenheidsgroei	Buitenlandse uitzendkrachten, vaste contracten, bedrijven met instroom nieuwe werknemers, instroom lagere of middelbare school, instroom mbo-niveau 1, uitstroom naar opleiding, moeilijk vervulbare vacatures, vacatures geschikt voor schoolverlaters mbo, nieuwe werknemers in komende jaar
10. Open teelten bloembollen	Bedrijven kleinbedrijf, instroom nieuwe werknemers, instroom mbo, hbo en wo, werkgelegenheidsgroei	Buitenlandse uitzendkrachten, piekperiodes, vaste contracten, mbo-niveau 4, instroom schoolverlaters, instroom werklozen, instroom lagere of middelbare school, uitstroom werknemers, uitstroom naar opleiding, afhankelijk van niet actieve beroepsbevolking, vacatures geschikt voor schoolverlaters mbo
11. Open teelten boomkwekerij	Extern personeel, uitzendkrachten, instroom werklozen, instroom groene opleidingsrichting	Groene functies, instroom lagere of middelbare school, instroom mbo-niveau 4, werkgelegenheidsgroei, moeilijk vervulbare vacatures
12. Groothandel in bloembollen	Bedrijven kleinbedrijf, werknemers kleinbedrijf, werknemers grootbedrijf, uitvoerende en dienstverlenende functies, indirecte functies, instroom werklozen, instroom groene opleidingsrichting,	Buitenlandse uitzendkrachten, piekperiodes, hbo en wo, mbo-niveau 4, administratieve en commerciële functies, bedrijven met instroom nieuwe werknemers, instroom schoolverlaters,

Deelsector	Lagere aandelen t.o.v. gemiddelde Colland	Hogere aandelen t.o.v. gemiddelde Colland
	nieuwe werknemers in komende jaar	instroom lagere of middelbare school, instroom mbo-niveau 1, instroom technisch en ICT, instroom handel en logistiek, uitstroom naar andere sector, uitstroom naar pensioen, werkgelegenheidsgroei, moeilijk vervulbare vacatures, vacatures geschikt voor schoolverlaters mbo, nieuwe werknemers in komende jaar

Bijlage 1 Verantwoording

Responsverantwoording bedrijven met werknemers

De totale respons bij bedrijven met werknemers was 3.316. Dit is 22 procent van alle bedrijven in het Colland-bestand (21% in 2014). De steekproefaantallen zijn gewogen naar de populatieverdeling, op basis van het aantal bedrijven in de 12 Colland-sectoren naar zes grootteklassen (aantal werknemers). Voor de steekproeftrekking en de weging is gebruikt gemaakt van het bedrijvenbestand van Colland dat in het voorjaar van 2016 beschikbaar was. Hiermee is een representatief beeld ontstaan van alle bedrijven in het Colland-bestand per ultimo 2015.

Tabel B.1 Respons per deelsector

Respons per deelsector	Steekproef	Populatie ultimo 2015	Aandeel respons in populatie
1. Loonwerk	548	2.152	25%
• Agrarisch loonwerk	304	1.189	26%
• Cultuurtechnische werken	244	963	25%
2. Bos en natuurbeheer	112	186	60%
3. Bedrijfsverzorging*	6	40	15%
4. Hoveniers	563	2.738	21%
• Hoveniers	458	2.298	20%
• Groenvoorzieners	105	440	24%
5. Paddenstoelenteelt*	39	142	27%
6. Dierhouderij	601	2.749	22%
• Melkveehouderij	354	1.638	22%
• Varkenshouderij	107	481	22%
• Pluimveehouderij	70	319	22%
• Graasdieren	70	310	23%
7. Glastuinbouw	478	2.626	18%
• Glasgroenten	153	819	19%
• Glasplanten en glasbloemen	325	1.807	18%
8. Open teelten landbouw	334	1.068	31%
9. Open teelten tuinbouw	220	1.869	12%
• Open teelten fruitteelt	144	1.223	12%
• Open teelten tuinbouw overig*	76	646	12%
10. Open teelten bloembollen	123	605	20%
11. Open teelten boomkwekerij	260	1.084	24%
12. Bloembollengroothandel*	32	97	33%
Totaal	3.316	15.356	22%

*Indicatief

Groenvoerderbedrijven, rundvee- en varkensverbetering zijn buiten beschouwing gelaten. Interieurbepalplanters zijn bij de verwerking toegevoegd aan hoveniers om voldoende cel-vulling te creëren. De respons onder de interieurbepalplanters was onvoldoend voor een "eigen uitkomst" voor deze bedrijven. Aan de andere kant zijn loonwerkers uitgesplitst in agrarisch loonwerk en cultuurtechnische werken, waarbij meststoffendistributie is toegevoegd aan agrarisch loonwerk, omdat ook voor deze

groep het aantal respondenten onvoldoende was voor een "eigen resultaat". Op deze wijze zijn voor 19 deelsectoren resultaten gegeven, waarbij de resultaten van de bedrijfsverzorging, de paddenstoelenteelt en de groothandel in bloembollen indicatief zijn. Bij uitsplitsingen in meer dan drie antwoordcategorieën en bij vragen waarbij sprake is van subpopulaties zijn de uitkomsten indicatief. Indicatieve uitkomsten zijn aangegeven met een asterisk (*). De resultaten van 16 deelsectoren zijn op deze manier beschouwd voldoende betrouwbaar en representatief.

Responsverantwoording zelfstandigen

De totale respons bij zelfstandigen (bedrijven zonder werknemers in eigen dienst) is 1.011. De verdeling naar sector is redelijk vergelijkbaar met die in de totale populatie van Colland. In de respons is glastuinbouw iets ondervertegenwoordigd, evenals de open teelten tuinbouw. De open teelten landbouw is wat oververtegenwoordigd. Uitsplitsing naar 19 deelsectoren is hierbij moeilijk, omdat er tijdens de dataverzameling niet kon worden gestuurd op deze deelsectoren (een cao-code ontbreekt bij zelfstandigen). De cel-vulling is dan bij bepaalde deelsectoren ontoereikend. De uitkomsten zijn indicatief.

Tabel B.2 Respons zelfstandigen per deelsector

	Respons aantal	Respons aandeel	Populatie aantal (Colland)	Populatie aandeel (Colland)
1. Loonwerk	58	6%	2.094	6%
2. Bos en natuurbeheer	33	3%	439	1%
3. Bedrijfsverzorging	11	1%	264	1%
4. Hoveniers	99	10%	4.190	13%
5. Paddenstoelenteelt	2	0%	181	1%
6. Dierhouderij	352	35%	11.273	35%
7. Glastuinbouw	55	5%	3.169	10%
8. Open teelten landbouw	200	20%	3.470	11%
9. Open teelten tuinbouw	98	10%	5.093	16%
10. Open teelten bloembollen	36	4%	1.090	3%
11. Open teelten boomkwekerij	65	6%	1.348	4%
12. Groothandel in bloembollen	2	0%	46	0%
Totaal	1.011	100%	32.656	100%

Bron: Panteia

Vergelijking steekproefbestand en bedrijvenbestand Colland registratiestatistieken

De steekproef is getrokken uit het bedrijvenbestand van Colland (ultimo 2015) met 13.614 bedrijven. Op dat moment (maart 2016) was dat het enige bedrijvenbestand dat beschikbaar was. In de afrondende fase van het onderzoek (augustus 2016) zijn de registratiestatistieken op basis van de dienstverbanden gedurende 2015 van Colland beschikbaar gekomen ((daaruit zijn door Colland Bestuursbureau o.a. gegevens gegenereerd over bedrijven, werkgelegenheid, instroom dienstverbanden op maandbasis). De registratiestatistieken geven een aantal van 15.356 bedrijven. De verdeling van het aantal bedrijven en het aantal werknemers naar sector zijn in het steekproefbestand en de registratiestatistieken zijn vrijwel identiek (zie tabel B.2). Naar grootteklasse zijn kleine bedrijven (1-5 werknemers) iets ondervertegenwoordigd in de steekproef (tabel B.3). De verdeling van het aantal werknemers naar grootteklasse ultimo 2015 is niet bekend op het moment van onderzoek (alleen op basis van het aantal dienstverbanden gedurende 2015). De afwijkingen zijn zodanig klein dat de geschatte percentages op basis van het gewogen steekproefbestand van toepassing kunnen worden geacht op alle 15.356 Colland-bedrijven. Er is voor gekozen om voor de schattingen van de absolute aantallen in dit onderzoek (externe medewerkers, instroom, uitstroom, vacatures) de registratiestatistieken van Colland als uitgangspunt te nemen. Hiermee is naadloos aangesloten bij de statistieken van de vorige meting.

Tabel B.3 Vergelijking bedrijvenbestand steekproef (Colland) en bedrijvenbestand registratiestatistieken (Colland) naar sector

Kolompercentages	Aandeel bedrijven in bedrijvenbestand Colland (steekproefbestand)	Aandeel bedrijven in bedrijvenbestand Colland op basis van werknemers- registratie	Aandeel werknemers in bedrijvenbestand Colland (steekproefbestand)	Aandeel werknemers in bedrijvenbestand Colland op basis van werknemers- registratie
1. Loonwerk	15%	14%	19%	19%
2. Bos en natuurbeheer	1%	1%	2%	2%
3. Bedrijfsverzorging	0%	0%	2%	3%
4. Hoveniers	19%	18%	14%	14%
5. Paddenstoelenteelt	1%	1%	2%	2%
6. Dierhouderij	18%	18%	8%	8%
7. Glastuinbouw	18%	17%	30%	30%
8. Open teelten landbouw	7%	7%	3%	3%
9. Open teelten tuinbouw	10%	12%	8%	8%
10. Open teelten bloembollen	3%	4%	4%	3%
11. Open teelten boomkwekerij	7%	7%	7%	7%
12. Groothandel in bloembollen	1%	1%	1%	1%
Totaal	100%	100%	100%	100%

Tabel B.4 Vergelijking bedrijvenbestand steekproef (Colland) en bedrijvenbestand registratiestatistieken (Colland) naar grootteklasse

	Aandeel bedrijven in bedrijvenbestand Colland (steekproefbestand)	Aandeel bedrijven in bedrijvenbestand Colland op basis van werknemersregistratie
1-5 werknemers	65%	60%
6-10 werknemers	13%	16%
11-25 werknemers	12%	15%
26-50 werknemers	8%	6%
51-100 werknemers	2%	2%
Meer dan 100 werknemers	1%	1%
Totaal	100%	100%

Vergelijking aandeel aangenomen personen (enquête) en aandeel nieuwe dienstverbanden (registratie)

Als controle op de uitkomsten van het aantal nieuw aangenomen personeel voor de eigen loonlijst (paragraaf 3.1) is een vergelijking gemaakt met de instroom van nieuwe dienstverbanden volgens de registratie van Colland. De uitkomsten komen vrij goed overeen. De verdelingen komen zodanig goed overeen dat wij de uitkomsten van deze analyse zien als een ondersteuning van de plausibiliteit van de enquête-uitkomsten.

Tabel B.5 Vergelijking aandeel aangenomen personen (Panteia) en aandeel nieuwe dienstverbanden (Colland)

	Aandeel deelsector in totaal aantal nieuw aangenomen personeel eigen loonlijst (Panteia) 2015	Aandeel deelsector in totaal aantal nieuwe dienstverbanden (Colland) 2015
1. Loonwerk	10%	8%
2. Bos en natuurbeheer	1%	1%
3. Bedrijfsverzorging	0%	1%
4. Hoveniers	11%	8%
5. Paddenstoelenteelt	4%	3%
6. Dierhouderij	6%	5%
7. Glastuinbouw	22%	27%
8. Open teelten landbouw	4%	3%
9. Open teelten tuinbouw	28%	26%
10. Open teelten bloembollen	7%	10%
11. Open teelten boomkwekerij	6%	7%
12. Groothandel in bloembollen	1%	1%
Totaal	100%	100%

Bijlage 2 **Bronnen**

ABU, Marktmonitor uitzenduren en uitzendomezet.

Colland Administratie zoals bewerkt door Colland Bestuursbureau.

Donkervan Heel, P., J. de Wit en D. van Buren, m.m.v. R. van der Aa en T. Viertelhausen (2013), *Contractvormen en motieven van werkgevers en werknemers*, Ecorys, Rotterdam.

Donkervan Heel, P.A., *Defining and measuring job vacancies in a dynamic perspective*, EUR, Rotterdam, 2015. Proefschrift.

LISA, 2015.

UWV, *Vacatures in Nederland 2015. De vacaturemarkt en personeelswerving in beeld*, Amsterdam, 2016.

VBNE/Aequor, *Arbeidsmarktrapportage bos- en natuurbeheer 2014*, Ede, 2015.

Bijlage 3 **Arbeidsmarktregio's naar district**

District Noord: Friesland, Groningen, Drenthe

District Noord-West: Groot Amsterdam, Noord-Holland Noord, Zaanstreek/Waterland, Zuid-Kennemerland

District Midden-West: Flevoland, Gooi- en Vechtstreek, Haaglanden, Holland Rijnland, Midden-Holland, Midden-Utrecht, Oost-Utrecht, Zuid-Holland Centraal

District Oost: Achterhoek, Food Valley, IJsselvechtstreek, Midden-Gelderland, Rivierenland, Stedendriehoek, Twente, Zuid-Gelderland

District Zuid-West: Drechtsteden, Gorinchem, Rijnmond, West-Brabant, Zeeland

District Zuid-Oost: Helmond-De Peel, Midden-Brabant, Midden-Limburg, Noord-Limburg, Noordoost-Brabant, Zuid-Limburg, Zuidoost-Brabant

Panteia
Bredewater 26
PO BOX 7001
2701 AA Zoetermeer
The Netherlands
tel: +31 79 322 20 00
fax: +31 79 322 20 01
info@panteia.nl
www.panteia.nl

